

Ion Taloș - octogenar

În Clujul anilor nu prea frumoși, de după al doilea război mondial, unde am învățat vreme de un deceniu, ca normalist (1947-1953) și apoi ca student la filologie (1953-1957), am avut prilejul să intru în lumea tineretului studios. Atunci m-a ajutat norocul să-l cunosc pe Ion Taloș ca elev la școala normală și ca student, coleg de an și de cameră. Mă uitam la el cu un strop de invidie, dar îl și admiram fără să i-o spun. Nici nu visam să ajung vreodată ca dânsul. Era un tânăr prezentabil, foarte activ, ordonat, harnic și stăruitor, cu mare voință de a învăța pentru a dobândi o pregătire cât mai înaltă.

Seriozitatea, perseverența și dorința de afirmare în domeniul cercetării împreună cu simțul responsabilității și cu îndrumările de specialitate oferite prietenește de către ilustrul său mentor Ion Mușlea, părintele Arhivei de Folclor a Academiei Române, i-au deschis calea de a se manifesta cu toată energia tinerească de care dispunea la 23 de ani când a terminat studiile universitare și a obținut un post de cercetător în colectivul de folclor de la Institutul de Lingvistică din Cluj. De asemenea, în acei ani de început promițător, tânărul Ion Taloș a beneficiat de o colaborare de excepție cu marele poet și filosof Lucian Blaga și s-a bucurat de prietenia lui Ovidiu Bârlea, folclorist de frunte al acelor ani.

Augustin MOCANU

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul X, Nr. 6 (113), iunie 2014.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Marin Pop - redactori; **Viorel Tăutan, Marcel
Lucaci, Imelda Chintă, Carmen Ardelean** - redactori asociați; **Györfi-Deák
György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean** - colaboratori.

Marius Soare - tehnoredactor

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare
încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj;
Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimo-
niul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca Județeană
"Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj;
Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar "Silvania"; Centrul de
Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor
publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format
electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3,5 lei.

Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați la telefon 0260-612870.

Revista poate fi achiziționată și de la librăria de lângă
Muzeul Literaturii Române din București.

Sumar

Daniel Săuca, Pe calea regală a poeziei p.1

Viorel Mureșan, Colecția de călimări. **Radu Săplăcan**
– 60 pp.2-3

Imelda Chintă, Antologie de critică și impresii
personale pp. 4-5

Marcel Lucaci, Poemele boemei p.6

Carmen Ardelean, Enclave și robinsonade. *California*
(pe Someș), **Ruxandra Cesereanu** pp. 7-8

Viorel Tăutan, Sosia (III) p. 9, p. 36

Marin Pop, Corneliu Coposu despre cele trei
presupuse greșeli politice ale mentorului său **Iuliu
Maniu** pp. 10-13

Györfi-Deák György, Spicuri sălăjene (miniaturi
biografice) pp. 14-16

Camelia Burghel, Nunta sălăjeană: un scenariu a
cărui logică arhaică s-a păstrat pp. 17-19

Poeme de **Silvia Bodea Sălăjan** p. 20

Carmen Ardelean, Lumina a crescut enorm la Cluj...
pp. 21-22

Alice Valeria Micu, Eudochia (fragmente) pp. 23-24

Augustin Mocanu, Ion Talos - octogenar pp. 25-27

Parodie de **Lucian Perța** p.27

Simona Ardelean, Copilul pierdut al Philomenei Lee
p. 28

Irina Goanță, Ștefan Goanță și Sălajul. 4. Zalău –
Casa Creației Populare (martie 1968 – octombrie 1973)
II pp. 29-32

Robert n.K., Motivul sângelui ca rit de trecere
pp. 33-34

Gheorghe Moga, Nimeni nu-i profet în țara lui
pp. 35-36

Ileana Petrean-Păușan, Despre credință și...povești
pp. 37-38

Traian Vedinaș, Poezia existentului: **Viorel Mureșan**
pp. 39-40

Ileana Petrean – Păușan, Cercuri pe apă. Minunile
cărții p.40

Edith Negulici, Pescărușul. Ultimul act p. 41

Remus Foltoș, Flavius Lucăcel coborând din „trenul
spre eden” p. 42

Alexandru Jurcan, Iertări succesive p.42

Alice Valeria Micu, *Poesis* sub semnul 25 p.43

Daniel Săuca, Daniel Hoblea, Viorel Tăutan,
Malaxorul de iunie pp. 44-48

Poeme de **Marian Hotca**, coperta III

Diana Corcan, Poem pentru „Caiete Silvane”, coperta
IV

Pe calea regală a poeziei

Daniel SĂUCA

Recenta ediție, a 16-a, a Festivalului Internațional „Serile de literatură ale revistei Antares” (29 mai – 3 iunie 2014), festival organizat de Corneliu Antoniu și Simona Toma (cu sprijinul Fundației culturale Antares, Uniunii Scriitorilor din România filiala Sud-Est, Primăriei municipiului Galați și Primăriei municipiului Brăila; dintre parteneri amintim Biblioteca „V.A. Urechia” Galați, Muzeul de Istorie Galați, Biblioteca Județeană „Panait Istrati”, Brăila), mi-a prilejuit, înainte de toate, întâlniri cu poeți foarte buni. Câteva nume: Adrian Suci, Julio Pavanetti (Uruguay), Luis Miguel Rubio (Spania), Menachem M. Falek (Israel), Müesser Yenlay (Turcia), Valentin Talpalaru, Diana Corcan, Laura Garavaglia (Italia),

(rămâne de polemizat dacă și „artă regală”). Oricum, Sulina (unde am ajuns pentru prima dată, în carne, prea multă carne și câteva oase, și unde sper că voi reveni) m-a impresionat prin singurătatea ei. Adrian Suci mi-a spus, și i-am dat dreptate: „Aici e sărăcie și tristețe!” Sărăcie, șmecherie, sute de câini „comunitari”, cimitirul „Comisiei Europene a Dunării”, farurile, plaja, delta. Totuși, și frumusețe. „Sărăcie, tristețe și frumusețe!” Frumusețea locului unde Dunărea se unește cu marea oleacă neagră, dulcele cu săratul, cerul cu pământul, oasele cu trupurile, gândurile cu apa. „Europolis”. Poate. „Singurătatea nu știe de milă/Chiar și atunci când frunzele răsuflă/șlefuite de vânt” (dintr-un poem al Laurei Garavaglia, din antologia lirică editată cu ocazia Festivalului Antares). Și cât de greu e de găsit singurătatea frumoasă.

Mario Castro Nabarette (Chile, membru UR), Metin Cengiz (Turcia), Virgil Diaconu, Liviu Ioan Stoiciu, Florin Ciocea (surprinzătoare poeme!). Și de această dată, Poezia a fost un liant între oameni (ciudați, dar nu mai ciudați decât alții), între limbi, popoare, stări, vapoare. Limbajul universal al poeziei ne-a ținut de cald, de foame, de nervi, de mână. Festivalul Antares („Localizată în constelația Scorpionului, Antares se încadrează la categoria supergiganților roșii, ocupând locul al 16-lea în topul celor mai strălucitoare stele. Steaua se află la 600 de ani-lumină de sistemul nostru solar, iar luminozitatea sa vizuală este de 10. 000 de ori puternică decât cea solară” – descopera.ro) a fost și un bun ghid pe Dunăre: Brăila, Galați, Isaccea, Tulcea, Sulina. „Dunărea, calea regală a poeziei”? Poate. Sigur nu e singura „cale regală”

Colecția de călimări

Radu Săplăcan – 60

Viorel MUREȘAN

Volumul *Radu Săplăcan evocări și radiografii*, întocmit de Ioan-Pavel Azap, Ioan Pinteș și Florin Săsărman, a apărut la editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014, tocmai pe când unul dintre optzeciștii grăbiți să plece prea devreme dintre noi, cel de pe copertă, ar fi putut fi sexagenar. Radu Săplăcan s-a născut în preajma lui 1 aprilie 1954 (data reală era mistificată prin voința sa histrionică), iar după absolvirea Filozofiei, în 1979, la Cluj, a lucrat circa un deceniu ca profesor la un liceu din Dej. A ctitorit și, între 1980- 1986, a condus cenaclul *Saeculum* al tinerilor scriitori din Transilvania (Dej, Beclean). A fost apropiat revistei și mișcării literare *Echinoc*. A publicat volumele de versuri: *Livada Röntgen* (Ed. Popa's Art, Timișoara, 1988), *Ușor deasupra lumii* (Ed. Charmides, Bistrița, 1999) și *Factorul șarpe* (Ed. Axa, Botoșani, 2000). Postum i-au apărut volumele: *Memorial cu păianjeni și fructe* (Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002), *Poezii* (Ed. Charmides, Bistrița, 2003 – cuprinzând sumarul integral al cărților sale antume, plus 17 inedite), *Exerciții de balistică* (Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2003 – articole de critică literară), *Poeme pentru prieteni* (Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2008). După revoluția din decembrie 1989 a devenit redactor la Radio-TV Cluj. S-a stins din viață la 15 aprilie 2002, la puține zile după ce împlinise 48 de ani.

Partea întâi a cărții, *Evocări*, cuprinde 19 texte, unele scrise special pentru acest volum, altele preluate din alte volume, îndeosebi din *Saeculum*, *dincolo de nostalgie*, antologia scriitorilor și artiștilor plastici saeculiști, relizată de Cornel Cotuțiu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2006. Prima *evocare* e chiar a lui Cornel Cotuțiu, vorbindu-ne despre iscusința onomastică a lui Radu Săplăcan. Câteva dintre poreclele atribuite de către el prietenilor au rămas memorabile, fără ca vreunul să-i poarte fie și cel mai mic resentiment. Un text memorialistic enigmatic, având virtuțile unui *portret în portret* scrie Zorin Diaconescu, în timp ce din paginile lui Gellu Dorian, încărcate de lirism și duioșie, se detașează episodul scrierii de către Ion Mureșan, pe Valea Vaserului, a poemului *Guleratul*, portret liric de neșters al lui Radu Săplăcan. La Prozatorul Vasile Dragomir găsim evocarea cea mai suculentă a șederii în gazdă *la Mahon*. „Ne-am mutat în chirie toți trei, Radu, Ion (Mureșan) și cu mine. La

Mahon, unde ne-am hotărât să ținem un Pomelnic-jurnal. Mahonul era o cameră spațioasă într-o casă ai cărei proprietari erau doi bătrâni ca sfinții Ioachim și Ana, într-un parc din Cluj... (p. 27). Iar mai departe: „Trei reguli erau *la Mahon*: fiecare trebuia să scrie zilnic câte o frază sau câte un vers în Pomelnic, în fiecare săptămână se făcea o noapte pentru lectură și una pentru emanciparea femeii. Obiectele interzise erau radioul, televizorul și presa de partid, fiind admisă doar cea literară sau revistele de specialitate. Noaptea pentru lectură putea fi înlocuită de un ritual peripatetic în jurul lui Marx – așa îi zicea parcului din apropiere – dar noaptea de emancipare a femeii era respectată cu sfințenie aducătoare de dulci păcate” (p. 28). Vasile Gogea scrie un text care, în laconismul lui, e plin de tonurile unei dureroase pierderi. Poate că de aceea, textul semnat de Sorin Grecu pare greoi, sufocat de detalii, parazitare, în contextul acestei cărți. Pictorul Marcel Lupșe, în numai două pagini, căutându-și un moment esențial, definitoriu, legat de Radu Săplăcan, reconstituie alte câteva, la fel de memorabile precum cel final, unde va fi evocată lansarea primului album al artistului, cu implicarea „criticului-mitralieră”. Andrei Moldovan reține circumstanțele întemeierii cenaclului *Saeculum*, trăgând în tușe groase și două dintre atributele lui Radu, la acea dată: era un critic îndrăzneț și, deja, cu exercițiu; devenise apărătorul, fără rezerve, al saeculiștilor. Poetul Daniel Moșoiu surprinde omul de radio, cu toate calitățile, care-i veneau, în mod evident, dinspre literat, iar ciudățeniilor celui căruia i-a stat în preajmă timp de șase ani nu le va căuta vreo explicație. Tot despre mișcarea *Saeculum* vorbește și Ioan Negru, dar, în mod ciudat, în finalul textului său, mută accentul pe componenta poetică a lui Săplăcan, cea care ar putea pune în umbră faima sa de critic și arhitect de cenaclu și de generație. La rândul său, Olimpiu Nușfelean, care îi cunoscuse bine vocația critică, are revelația dezlănțuirii poetice a lui Radu Săplăcan. O voce ținută secretă este „eliberată” de acest scriitor cu puțin înaintea morții sale. Prozatorul Aurel Podaru face o reconstituire *sui-generis*, fără formalități ori fandoseli de prisos. Prozatoarea Doina Popa schițează un portret al ultimului Radu Săplăcan, văzut din perspectiva ecleziastică a lui „cinis et umbra summus”.

La rândul său, poetul Cassian Maria Spiridon abordează, ca să pună surdina emoțiilor, genul epistolar. Lucid, necomplezent, articolul lui Liviu Ioan Stoiciu își revarsă scepticismul asupra unei întregi generații literare, care a crezut că are în Săplăcan pe unul dintre reprezentanții ei exponențiali. În „secvențele unei utopii” ale lui Victor Știr îl vedem pe Radu Săplăcan, precum într-o bandă desenată, de la serbările școlare cu iz provincial și „date” din Dejul copilăriei și adolescenței, la gesturile uneori necugetate, cu care și-a săpat basorelieful în viața literară. Sociologul Traian Vedinaș face „puțină istorie literară”, evocând *Zilele „Saeculum” Dej* – 1982, unde s-a rostit prima dată sintagma „generația ’80”. Autorul execută o galerie de portrete, iar când ajunge la cel evocat, notează cu mână sigură: „Critica pe care o practică Radu Săplăcan este în linia lui Cornel Regman, cu care se aseamănă în tensiunea polemică a textului” (p. 86). Articolul lui George Vulturescu iese din rândul celor evocatoare, fiind o cronică de carte la volumul *Memorial cu păianjeni și fructe*. Prima parte a cărții se încheie cu evocarea unei memorabile seri bahice, în care delirul poetic atingea cote greu de imaginat, sub pana lui Ion Radu Zăgreanu.

Secțiunea a doua e lirică. Ea se compune din „poeme dedicate lui Radu Săplăcan”. Adrian Alui Gheorghe ne propune un poem în trei trepte, scrise și datate de ziua morții lui Radu Săplăcan, 16 aprilie, în trei ani diferiți: 2002, 2004 și 2013. Aici, „poezia ocazională” se transformă în pur catharsis. *Guleratul*, de Ion Mureșan, e un poem în care modelul se mută din realitatea lui pământescă în ficțiune, încă din timpul vieții. Vasile Muste aduce în carte două scurte poeme, asemenea unor secvențe de peliculă, în care Radu e încă viu și după ce a trecut pragul „la un festival în cer”. Un poem al lui Liviu Ioan Stoiciu transfigurează spre fabulos cotidianul, ca într-un capitol din romanul cel mai poetic al lui Faulkner, *În timp ce agonizez*. Andrei Zanca, în poemul său, ne împărtășește o tragică viziune a mâinilor ca reprezentanți alegorici ai poetului.

Urmează un capitol de interviuri bine plasat în arhitectura cărții, căci o poate dinamiza, atunci când începe să se audă găfăitul cititorului. În 1984, la întrebările lui Nicolae Băciuț, cel intervievat face un efort meritoriu, printre puținii în epocă, de a defini generația literară, cu referiri concrete la seria optzecistă. Un alt dialog, realizat de Cornel Cotuțiu, în 1993, e construit în jurul cenaclului *Saeculum*. Ceva mai complex, interviul făcut de Ioan Pavel Azap (1998) are în centru, în tandem, ideea de generație și ideea de prietenie, calandrate după o formulă, aproape refren al cărții de față: „câtă prietenie, atâta exigență!”. În același context, criticul și poetul au tăria să se scruteze într-o ne-

cruțătoare oglindă: „Aceasta este problema poetului. Poetul Radu Săplăcan trăiește în același corp cu criticul Radu Săplăcan, dar au, categoric, conștiințe diferite. Am făcut un exercițiu: am scris o recenzie în trei variante despre cartea mea, una în care o lăudam fără discuție, una în care o făceam praf și una în care spuneam că este un poet *oarecum oarecare*. Fiecare este validă în felul ei” (p. 134). Se mai impune o observație: apreciind la un critic știința citării din autorii comentați, Radu Săplăcan se dovedește a fi un călănescian.

Ultima parte de text a cărții, căci mai este și un mic album fotografic, reproduce integral *Dosarul Radu Săplăcan* publicat în nr.3 (48, 1-15 noiembrie 2008) al revistei clujene *Verso*, coordonat de Luigi Bambulea. Aici, printre numele cunoscute deja cititorului din capitole premergătoare, se amestecă și altele noi cu, desigur, nuanțe întregitoare. Ioan Groșan vine cu o imagine mai puțin frecventată a lui Radu Săplăcan: „...când, tuns la zero, într-o uniformă ponosită de *terist*, a aterizat într-o permisie dintr-o unitate militară direct la cenaclul *Echinox* de la Cluj” (p. 143). Memorabil e portretul de frenetic și iscoditor pescar, lăsat de Ion Mureșan pe oglinda paginii. Florin Iaru se așează într-un unghi inedit pentru a arunca o lumină nouă asupra colocviului de la Dej, din ’82: „În septembrie 1982, Radu Săplăcan a făcut prostia vieții lui: a invitat generația ’80 la Dej, la colocviu./.../ Acolo s-a rostit prima dată cu ciudă și admirație *generația ’80*, ca și cum am fi fost 80 de haiduci ai literelor. Tot acolo l-am cunoscut pe Nicolae Steinhardt” (p. 147). Andrei Moldovan vine cu un nou portret, melancolic, pus sub zodia risipirii de sine. Ioan Pinteă îl consideră pe Săplăcan un poet pe deplin realizat, dar un critic ce s-a risipit cu vervă nesfârșită, scriind despre „literatura futilă” și anunțând proiecte donquijotești, pe care le-a înghițit timpul. Zorin Diaconescu e prezent din nou, cu un articol lucid, extrem de bine scris, în care se rostește fraza emblematică a întregii cărți: „Marele avantaj al lui R.S. a fost non-conformismul, marele dezavantaj, care avea să-i zădărnicească majoritatea proiectelor: inconsecvența ludică” (p. 159). Nicolae Bosbiciu face o atentă și aplicată scriere critică la poezia lui Săplăcan. Cel mai avizat și mai onest exeget al lui rămâne Luigi Bambulea. Textul său e o veritabilă hologramă a unui destin scriitoricesc, măcar în parte, eșuat. Vorbind, pe scurt, despre poet, îi face o exactă descriere: „nu este mai mult decât tehnică originală, profundă, matură și, adesea, stângace” (p. 171). Meritul criticului este acela de a fi făcut și „sanitarat literar”. Tot Luigi Bambulea extrage din arhive, căci putea fi doar mic copil atunci, cea mai obiectivă, exactă, lucidă și argumentată radiografie a mișcării saeculiste. Cartea aceasta e un *Simposion* despre un literat năzdrăvan și haloul cultural din jurul lui.

Antologie de critică și impresii personale

Imelda CHINȚA

Recentul volum semnat Carmen Georgeta Ardelean, *Pactul cu ficțiunea – cronici și alte semne de carte*, face parte din colecția *Scriitori sălăjeni* și a apărut cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă, Editura *Caiete Silvine*, 2014. Ucenicia literară a scriitoarei s-a desăvârșit în jurul revistei *Caiete Silvine*, stând deoptrivă și sub semnul unor întâlniri decisive. Exercițiul critic s-a materializat în cazul ei, în două cărți – prima specializată (având la origini teza de doctorat), iar în cea de-a doua, lectorul poate surprinde odiseea formării condeiului, și anume prezentul op.

Carmen Ardelean trăiește o dublă revelație, cea de mamă, dar și pe aceea de exigent condeier, o exigență izvorâtă din complexitatea ei, din rigurozitate și din dorința de perfecțiune. Volumul este gândit, cum însăși mărturisește, drept un „act recuperator”, „un act de moralitate interioară”, și nu în ultimul rând, un act de disciplinare, dacă este să luăm în considerare că actul critic presupune o riguroasă disciplină.

Cartea este alcătuită dintr-un grupaj de cronici care surprind evoluția scrisului ei, aglutinând evenimente, scriitori mai mult sau mai puțin cunoscuți în peisajul contemporan ale căror biografii și volume sunt acerbios reconstituite și analizate lucid, fiind, în esență, o antologie de critică și impresii personale: *Singură printre poeți, De la istorie la...istorii personale, Varia, Prelecțiuni populare*.

Periplul cultural și analitic se deschide cu un comentariu despre poezie: „Poezia – susține autoarea – nu are anotimp sau vârstă”; în acest studiu despre *Festivalul Primăvara Poeziei* ce se desfășoară la Zalău de peste 10 ani, Carmen antologhează poezii ce reprezintă actuala generație de scriitori pe care îi surprinde în tonalități diferite. Sunt amintiți atât scriitori maghiari cât și români precum Marcel Lucaciu, Simonfi Istvan, Corina și Peter Cooper, Dina Horvath, Devecseni Zoltan, Viorel Mureșan, Daniel Săuca, Daniel Hoblea, Viorel Tăutan, Ion Pițoiu-Dra-

gomir, George Vulturescu, Kelemen Hunor, și lista ar putea continua..

În actualul context, lectura unor eseuri sau cronici literare poate părea o activitate desuetă. Totuși, actul critic devine imperios necesar pentru o panoramare a fenomenului literar contemporan, iar acest volum reprezintă o aventură în acest peisaj cosmopolit.

Cronicile și eseurile instituie un tip de discurs care privilegiază coerența și o bună situare a datelor în context. Autoarea se erijează într-un observator și interpret al evenimentelor, al aparițiilor pe care le abordează conștiincios. Metoda pe care Carmen Ardelean o folosește este elaborată; ea alege să-și organizeze studiile cronologic, nerealizând o selecție a lor în funcție de valoarea sau notorietatea autorilor antologați. Condeierul elaborează o cronică de întâmpinare, încercând să insereze într-o direcție autorul sau scriitura. În acest sens, lirismul Dianei Corcan „eludează canoane, tipare postmoderniste sau suprarealiste”, și creează un „sentiment sfâșietor”, versul surprinzând „țipătul înghițit parcă de o imensă clepsidră care-i măsoară «destrămarea»”.

Poemul semnat Nicolae Băciuț respectă structura metrelor clasice, e un poem ofertant din punct de vedere tematic și stilistic, în esență, autorul *Poemului Phoenix* realizează un lirism autoreferențial.

Tot pe aceeași coordonată paradigmatică se profilează și opul *Dulcețuri din fructe târzii de pădure*, al universitarului băimărean George Achim, pe care autoarea îl apropie de suflul impresionismului, de nuanța suprarealistă, un volum ce glisează între imagini și toposuri distincte, redând „ imaginea unui topos mitic”, pe de o parte, iar pe de alta „teroarea realului” pe care o resimte poetul „în serile solitare”.

Alice Valeria Micu este apropiată de formula „metamodernismului”, sensibilitatea autoarei alunecând dinspre „modernism” spre „postmodernism”; dinspre stări spre trăiri și simțiri.

Așadar, Carmen Ardelean urmărește metodic fiecare autor pe care îl abordează, sesizând ceea ce reprezintă o constantă a volumului abordat: de la nuanțarea temei, a motivelor literare, a simbolurilor, la asocieri, distincții, comparații. Autoarea dovedește atât un simț didactic cât și critic, oferind o privire obiectivă asupra creației, dar și o receptivitate a emoțiilor, care ține, mai degrabă, de latura psihologică: „Pentru fiecare dintre noi, vine o vreme când înțelegem că adevăratul drum pe care îl avem de făcut pentru a zări, măcar din depărtare, câmpiile Elizee, pentru a trage adânc în piept aerul Zefirului, e spre noi înșine, cei de odinioară, deveniți, pe nesimțite parcă, cei de acum”. Astfel, ne este înfățișată o cosmogonie a scriiturii, o evoluție a condeiului dinspre rigurozitatea didactică spre sobrietatea obiectului critic. Scriitoarea admite sau judecă opera în maniera în care aceasta se înscrie sau nu în ceea ce se numește creație, valoare. Condeiul vitriolant este recognoscibil în cronică *Duios «Tentația scrisului» trecea...*, în care este amendată neglijența în sfera vocabularului: „Dincolo de mici «probleme editoriale», cele mai deranjante fiind eronata utilizare a paronimului globalitate în locul termenului globalizare (...), și utilizarea acelorși enunțuri în două articole distincte (...), mai reține atenția, într-un mod mai puțin fericit, articolul «Sugestie și susceptibilitate sau Omul poetic și omul crispat» care nu doar că e diferit ca formulă de celelalte eseuri din volum, dar amintește, puțin deranjant (...), de cunoscutele teorii blagiene (...); astfel, *Omul poetic* și *omul crispat* par ipostazieri ale cunoașterii luciferice și paradisiace”.

Analizând lucrurile în această direcție, *Pactul cu ficțiunea* devine „expresie ca pură posibilitate a spiritului său” – *Principii de estetică*, George Călinescu; Carmen Ardelean are conștiința scrisului și parcurge atent procesul dintre conținut și formă, contemplând opera ca obiect și subiect, deopotrivă, ca un complex ideologic ce surprinde și dezvoltă teme, motive. De asemenea face „declarații estetice”, dând dovadă de acuitate ideilor grupate într-o cordială frazare: „Impresionantă această resurrecție a lui Peltz, copleșitoare strădania, cerbicia antologatorului și, ca să încheiem cu o dragă parafrază binemeritată, chiar dacă denaturată prin vehicularea frecventă și, adesea, inoportună (...): «Carte frumoasă, cinste cui

te-a antologat!»”.

Scriind în anticamera istoriei literare, Carmen realizează un excurs în activitatea scriitorului, urmărește conjuncturi și prietenii, și abia apoi trece volumul spre analiză. Așa se întâmplă și în cazul lui Traian Ștef despre care aflăm că a absolvit liceul Mihai Eminescu din Oradea, va conduce revista *Familia*, fiindu-i de asemenea menționate cele peste 10 premii naționale și un premiu de excelență. Volumul *Cardul de credit* reunește „marile teme lirice: temporalitatea, moartea, ancestralul, religiosul”, și glisează „între sobrietate și ironie”, autoarea concluzionând că ne aflăm în fața unui op „în avans și în rate de dimensiunea unui poem, depozitul personal, aflat pe cardul său de credit”.

Dinspre secțiunea *De la istorie*, studiul glisează spre *O istorie personală* al cărei debut îl reprezintă un eseu pe care l-a prezentat autoarea în cadrul unei conferințe desfășurată la Baia Mare, unde invitatul de seamă a fost Augustin Buzura. „«Raport asupra singurătății este o poveste de dragoste și moarte (...), despre spaima de timp și, în egală măsură, despre brutalitatea istoriei». Scrisul înseamnă pentru autorul romanului *Orgolii*, travaliu: „Când ești scriitor, ești scriitor 24 de ore din 24 și o viață întreagă pe recepție”, și catharsis: „Încerc să scriu, trebuie să scriu”.

Sunt abordați și scriitori apropiați precum Viorel Tăutan al cărui volum, *Impresiile unui călător tomnatic*, este încadrat în categoria textelor de graniță, Florin Horvath, în al cărui op, *Ultimul festin*, este sesizată o simbioză între diegeză și metaforă, „dansul amețitor al timpurilor și al spațiilor”; Ion Pițoiu-Dragomir căruia îi remarcă autoarea subtilitatea titlurilor bine ticluite, ermetice și „inteligent construite”.

Ultimele două secțiuni aduc în prim plan un interviu acribios realizat la împlinirea a 60 de ani a poetului și criticului literar Viorel Mureșan, iar la secțiunea *Prelecțiuni populare* sunt consemnate impresii despre întâlnirile culturale organizate în Zalău de Centrul de Cultură și Artă, menite a ne oferi un panoptic al evenimentelor.

Cartea se distinge așadar, prin rigurozitate analitică, prin sobrietatea și obiectivitatea selecțiilor, este, în esență, un studiu ce aglutinează cronici, semne și alte semnificații.

Poemele boemei

Marcel LUCACIU

După un sfert de veac ce pare, poate multora dintre noi, drept o rană încă necicatrizată, farmecul Clujului de odinioară se stinge, lent, în spatele semafoarelor roșii, pe străzile tot mai înțesate cu automobile luxoase și semiroboți, cu magazine occidentale și prețuri năucitoare. Viața însăși este, aici, un imens bazar în care spiritul studentesc și boema literară parcă nu-și mai găsesc locul.

Rezonând, cu nostalgie, tocmai la acele vremuri când imposibilul era posibil, iar normalitatea nu plecase și ea în exil, Daniel Moșoiu reeditează versurile pe care le-a scris între anii 1990-1994 și le-a publicat abia în 1999, sub același generic simplu, dar atotcuprinzător: *Poeme din mers* (Editura „Caiete Silvane”, Zalău; Editura „Eikon”, Cluj-Napoca, 2012).

Atotcuprinzător, pentru că poezia lui Moșoiu e neîntreruptul periplu al unui reporter ce inventează statistici hâtre, bântuie prin cafenelele urbei, prin căminele studentești ori pe culoarele Facultății de Filozofie, schițând - grăbit - portrete de grup cărora le aplică, apoi, tușe (auto)ironice, sarcastice și, până la urmă, șăgalnice: „Sunt în Clujul acesta o groază de poeți/ cei mai mulți pe metru/ pătrat/ cam un poet la suta de locuitori/ pe cei mai tineri îi vezi la arizona/ fiecare la câte o masă sau toți la una/ pe cei mai bătrâni nu-i prea vezi/ dar le simți greutatea în spate/ sunt mulți dom`le/ abia ai loc să respiri de ei/ aiuriți cum sînt și mașinilor le e frică să-i calce/ de altfel dacă n-ar fi ei s-ar închide bodegile/ și cafenelele ei sunt sarea și piperul orașului/ și mor al naibii de greu/ câte unul la zece ani/ de aia trăiesc și eu aici înghesuit/ între cei o sută de oameni care-mi revin/ în mod echitabil și care/ habar nu au de poezie ” (*Statistică*). Singur printre atâția poeți, actualul redactor de la Radio Cluj, creionează „din mers” figurile lor emblematice, apelând la câteva detalii fizice sau vestimentare, deseori, memorabile: „îndată apare și ion cristofor cu perciunii anilor `70”; „iese din arizona cu celebra lui șapcă/ trasă peste ochelarii groși poetul ion mureșan”; „dar ziua mea trece și fără ei/ spun în gândul meu nu și fără tunsoarea băiețească a martei petreu” (*Flecăreală*).

Camuflând abil nota melancolică, impetuoase și pline de vervă, poemele amintesc, uneori, de atmosfera post-modernistă, de „texistența” proclamată de Mircea Cărtărescu, prin tenta lor epică, (auto)biografică, mizând pe confesiunea frustă și pasională, pe tehnica aglomerării detaliilor, pe consemnarea unor fapte, în aparență, banale, luate direct de pe terasele boemei sau, pur și simplu, din frenetica, dar mai cu seamă, rebela viață studentească: „Un prieten de-al meu mult mai boem/ mult mai ciudat și-a lăsat plete/ atât de lungi încât te plictiseai privin-

du-le/ într-o zi fiind vară a venit la școală/ cu bocanci de schi profesorul de estetică/ s-a enervat și i-a cerut să vină tuns și încălțat/ adecvat în consecință prietenul meu/ s-a ras în cap/ iar a doua zi a venit descălțat” (8). Alteori, dicteul automat e menit să înregistreze, fragmentar, ambianța fostului cămin studentesc „Avram Iancu”, împânzit de anunțuri și afișe precum un poem avangardist: „...aici unde afișele/ îți sar în ochi spania lui hemingway și dali lecția/ lui ionescu centre culturel roumain-francais balul/ bobocilor la fac de mec (pe o foaie velină facultatea/ asta e în alt cartier al orașului) disco căm 2 student club/ vă invită intrare cu leg de stud primesc 1-2 persoane/ gazdă serios chirie mică plata la începutul lunii” (*Avram Iancu*, 11). Veritabil conglomerat de imagini, poemul se lasă construit din cuvinte simple, din retorisme ori clișee, din mecanica gesturilor ce frizează rutina și absurditatea existenței prozaice. Savoarea unor astfel de notații pseudolirice este dată de simularea inocenței totale, de tăietura adesea aleatorie și întorsătura neașteptată a versului, de comparația scânteietoare: „În căminul acesta construit prin anii 1800 stau eu/ și cu vîrsta mea tânără închisă într-o aripă/ aici stau și colombo și pană cît mai aproape de facultate/ cît mai aproape de bibliotecă restul berăria oriunde-ar fi/ niciodată nu e prea departe la cantină coborîm un singur/ etaj cînd avem cartelă cînd foamea ne ciurue nemiloasă/ ca o mitralieră e plăcut să stai aici/ ca un pantof în piciorul lui frank sinatra/ de altfel sîntem aproape - ceea ce e cel mai bine - / și de boema unde în fiecare dimineață ne reluăm/ cu o cafea existența” (*Ca un pantof în piciorul lui frank sinatra*).

Premeditat discursive și antisentimentale, versurile lui Daniel Moșoiu devin acide, atunci când denunță solemnitatea și rigiditatea exagerate din anumite medii universitare: „Profesorilor noștri de la facultate/ le-ar trebui așa/ un pumn în burtă/ să se mai aplece și spre noi...” (*Un pumn în burtă*). Cert este că toate aceste creații epicizante și nonconformiste încântă prin prospețime și naturalețe, lăsând impresia unui jurnal atipic, presărat cu siluete feminine, colegi de cameră, escapade, concerte, lecturi filozofice etc.

În esență, *Poemele din mers* ocolesc marile teme existențiale, preferând universul cotidian și faptul divers. Ceea ce nu înseamnă, nicidecum, că sunt scrise într-un registru minor. Ele se citesc, pe nerăsuflăte, și sunt poemele inconfundabilei boeme clujene; o boemă a efervescenței spirituale, lipsită de falsitate și egoism. Meritul tânărului autor este îndeosebi acela de a fi făcut din hățșurile existenței comune oaze de poezie autentică.

Enclave și robinsonade California (pe Someș), Ruxandra Cesereanu

Carmen ARDELEAN

Moto: „Last thing I remember, I was runnin' for the door
I had to find the passage back to the place I was before
„Good night”, said the night man, „We are programmed to receive
You can check out anytime you like, but you can never leave” (Eagles, *Hotel California*)

Recunoscând descendența echinoxistă și apartenența la *neoonirism*, dar asumându-și (încă o dată) acul poetic drept *formă de exorcizare, de defulare* iscată din *violența spaimelor, a nevrozelor*, din experiențe autobiografice traumatizante (vezi poemul *Danuta* ale cărui reverberații se resimt și în cel mai recent volum de versuri), Ruxandra Cesereanu confirmă, prin volumul *California (pe Someș)*, Charmides, Bistrița, 2014, că e o voce singulară, distinctă, în peisajul liric actual.

Dezvăluind cu o generozitate/sinceritate derutantă geneza poemului și semnificația titlului încă de pe coperta a patra a volumului, transpunând liric, în exordiu, momentul zero al întrupării amplului poem „Avalanșa a pornit de la băieții și fetele care vrăjeau o chitară pe malul Someșului,/ așa au început să cadă amintirile și poezie./ Mai întâi ochii mi s-au făcut unul singur în frunte,/ o cameră de filmat care se rostogolește.// Septuagenara stătea în râu și își lovea pulpele cu fusta suflecătă,/ pe când Hotel California ieșea ca un joint din burta chitării./ Bicicleta mea devenise un instrument muzical,/ iar Someșul mirosea a vremuri hipote”, poeta clujeană își trădează principiile - autoreferențialitatea, biografismul - urmărite printr-un inedit proces de anamneză, fixat pe un sistem de coordonate carteziene: timpul și spațiul. Aparent bivalente, spațiul și timpul devin, la o analiză atentă, tridimensionale, trivalente. Someșul, topos acvatic real, autentic, devine reper ce trimite la realismul magic; vara copilăriei și a adolescenței e revitalizată, rememorată într-o vară a maturității. Ceea ce frapează e natura celei de-a treia dimensiuni a spațialității și a temporalității; există aici un metatimp, un metaspațiu care dublează, secondează timpul și spațiul exterioare: metatimpul și metaspațiul creației, al nașterii poeziei, al poeticii. De altfel, autoarea alege să marcheze grafic distinct pasajele care corespund celor 3 cronotopuri lirice, chiar dacă efluvii-le, deși discrete, sunt perceptibile.

Cele 38 de poeme-stare, declanșate de un flux al amintirilor ce le imprimă filigranul elegiei stilizate, intrigă prin iscusita pendulare între real și ireal, autentic și oniric, banal și excepțional, material și imaterial, spațiu privilegiat și spațiu profan, trecut, prezent și timp poetic; de altfel, „Se zvonise că poezia izbutise ex-

tinția spațio-temporală”.

Vârtejuri amețitoare de imagini, risipiri generoase de senzații picturale, impregnate de acordurile piesei Hotel California, toate converg spre toposul acvatic central. Someșul devine, astfel, un râu Lethe cu o simbolistică pe dos; el nu purifică de amintiri, ci încarcă de amintiri un prezent resimțit ca superfluu, în absența amprentelor trecutului. În plus, fluxul, curgerea lui e sincronă cu cea a apelor lumii, căci periple reale sau imaginare ale poetei angrenează, simbolic, râul transilvănean la marele circuit prin laitmotivul scoicii.

Sena, un golf atenian, Long Island, conductele orașului, Veneția, insula Capri, fântâna dorințelor, marea, stâncăria Moon Beach, Mississippi, Dunărea, Tamisa, Iordanul, Gangele, râul în care s-a sinucis Virginia Woolf (Ouse) trimit la „orașele cu povești de apă”, cum le numește autoarea. Referințele sunt părți ale unui act de resurrecție a unor toposuri acvatice simbol, o încercare de refacere a unor legături originare cu un ocean primordial (mai mult sau mai puțin schizoidal). „Prinsă-n tre ape”, copilărinte într-o casă „închiriată pe râu”, pescuind alături de familie, considerând râul „obiect mitologic”, adresându-i-se „Râule știrb, despici orașul ca o secure vie și behăi desfrâul”, poeta conferă acestui spațiu privilegiat deopotrivă valențe culturale și mistice, identificate în „cărțile vechi ale bunicilor” unde apa e alfa și omega, e semnat și semnificat.

Inedit e faptul că la intersecția unui trecut rememorat printr-o cronologie răsturnată (de la tabere, la amintiri din preșcolaritate sau la momentul nașterii, al plânsului iritant, hiperbolizat) cu un prezent fetid, degradat, un iad în destrămare, un real aproape dezafectat, cu indivizi dezabuzăți, o „cloacă epigonică”, din ingrediente bizare și fără substanță poetică, a crescut, ca o mirabilă cocă, poezia. Versul laitmotiv, refren al volumului e, astfel, „Și atunci am știut”, elocvent pentru perceperea realității, trecute și prezente, ca act revelator și a posibilei, necesarei transfigurări estetice a experienței revelatoare.

Inundate de vara copleșitoare, înăuntrul căreia „se găsesc pasiuni, dezolări și miracole”, în care iubirea și organicul bântuie macabru malurile Someșului, simțurile par exacerbate, adevărate receptacule ce generează

ză metamorfoze construite din superbe metafore: „Eu să-l privesc ca o vânzătoare de indulgențe,/ apoi să fac din vară un motel genetic/ în care celulele mele de fată ar fi devenit o grădină a apelor”.

Prezențele umane sunt arhetipale, generice; paznicii revin, cu obstinație, în câteva dintre poeme, simboluri ale absurdului existenței, ale *năravurilor omeniești* „Paznicii îi alungă, însă, pe cei cu pulovere de culoarea papagalului./ Paznicii nu îngăduie decât lucrurile poetice obișnuite”; „pe mal, paznicii locuiau în corturi făcute din cofraje,/ dormeau pe saltele de neghină,/ de lehamite se hrăneau doar cu semințe de bostan./ Trăgeau mereu chepengul de la pivnița din care ieșea damf de murătură./ Erau ciclopi”. Sfânta Treime e dezbrăcată de solemnitate și sacralitate, e reconfigurată pe coordonatele lumii actuale: un bețiv, un câine și o sticlă aproape goală.

Intense sunt poemele în care iubirea generează dramatism prin similaritatea experiențelor și impune decizii categorice, extreme, care potențează tensiunea lirică: „Un bărbat singuratic măsoară râul cu eșarfa femeii care l-a părăsit,/ tot așa băiatul care aștepta să vină vacanța/ venise cu o rubedenie la gară,/ iar aceasta îl înghiontise în tren, zicându-i să nu facă prostii prin străini./ Băiatul imita, cu glasul neîntregit, chitara din Hotel California./ O fată de paisprezece ani urma să-i sucească mințile/ cu rochiile ei occidentale și panglicile de gât./ Peste ani băiatul se va arunca în Someș,/ iar fata va ajunge o curviștină de întreținere”.

De altfel, „Someșul acoperă Tot/ și zvâcnește precum Hotel California”, e „o cerneală și un magazin de pâine neagră,/ când plouă fără oprire iar lucrurile se amestecă până la rugină”, e un spațiu al apocalipsei estivale urbane când „Din chioșcurile de pe mal au dispărut bătrânele cu pălării,/ iar domnii cu lornion s-au îngropat în nisip./ Apoi soarele a ars până la capăt./ Râul s-a întărit ca o halva./ Acum, de pe pervazurile blocurilor,/ gospodinele aruncă resturi ce putrezesc libere”, „Coastele noastre umplute cu fulgi de zăpadă/spânzura de o carne mare și leneșă” sau replică hilară, autohtonă a Gangelui „Lângă râul, celulele omeniești se lipiseră într-un stup,/ apa era o preacurată groapă comună,/ căptușită cu limbile iubiților./ Sărutul se preschimbăse într-o crimă frumoasă,/ inimile își deschiseseră floarea de lotus din burtă./ pe Someș pluteau ghirlande de pădii,/ bărbați cu brâuri portocalii țipau către un zeu indian:/ oare am ajuns pe Gange și ne găsim în narcoza lui Shiva?”.

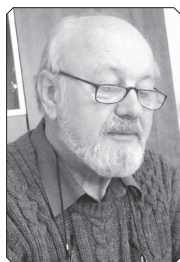
Dincolo de imaginea enclavei acvatice transilvănene,

ceea ce răzbate, sonor, e poezia, ars poetica. Structura tripartită permite lectura fiecărui poem ca artă poetică pentru că, în fond, realul și oniricul sunt asemenea scoicilor culese din lume și azvârlite în Someș: nu sunt decât gazdele trecătoare ale poemului, ale poetului. Destinul stihuiatorului pare pecetluit și se conturează cu fiecare poem, alături de principii, atitudini, esențe care-l definesc, îl particularizează ca ființă stranie, singulară, într-un incisiv manifest, construit deopotrivă pe afirmații: „Noi vedem, auzim, pipăim și mirosim o altă lume./iar limba e o coapsă”, „Noi trăim începutul și sfârșitul în ordine inversă”, „Ochii mei au fost doar originea unui poem care se scrie”, „marsupiile noastre îi vor adăposti pe viețuitorii din noul ghetto/ și astfel ne vom întregi fotografiile de familie./ Noi suntem cei din parcări matlasate”, „noi am crescut la reflectoare,/ am îngropat infirmeriile, am confiscat rezervele de vată./ Am tapetat craniile cu rețeaua electrică”, „noi suntem pierzătorii de chei,/ creditorii statornici ai cuvintelor șterse din caiete,/ noi suntem recidiviștii epico-lirici ai unui oraș din lut./ Suntem povestașii cu fălcile rupte ca niște fiole”, „Sunt căpitanul și matrozul care scrie în lut”, „Noi suntem chiar vara implodată” și negații „noi nu vom face troc de produse cu administratorii lumii de apoi”, „noi nu vom avea foarfece de buzunar și nu vom stropi carnea cu alcool,/ ci vom sta între baloturi de lână psihică,/ euforici precum niște pui de urs cu botul umezit de albine”, „noi nu vom avea flamură, ci amintiri de întreținere a inimii, ca un steag în care e pompat sânge cu uraniu”. Pluralul dezvăluie, în fapt, sentimentul apartenenței la casta poeticească, recognoscibil și în subtilele sau evidente referințe livrești la poeți ai generației sale.

Alternativă viabilă la existența mundană, poemul e lumea în care se consumă vieți, în care se poartă bătălii, în care, mărturisește poeta, „am înviat/ și am făcut din memorie un săculeț cu mirodenii./ Am fost toate obiectele din râu și pietrele de pe mal./ Am auzit muzica de sub pământ și dedesubtul cerului./ Am colonizat poezia”. Sublim metaforizată, poezia e „o călugăriță în carne și oase”, „baie de iod”, „o gară cu multiple săli de așteptare”, „hașiș”, „subterana și ieșirea,/ e șira spinării prinsă cu agrafe de rufe/ și cangea crescută în torace/ unde o macara extrage petrolul. Ea nu are nevoie de paznici”, e un modus vivendi pe care poeta îl simte ca sine qua non.

Descriptive și, în același timp, pline de seva sinesteziilor perfect armonizate, poemele din recentul volum semnat Ruxandra Cesereanu au densitate, profunzime, efervescență și plurivalențe ce trimit la textelor unui Ezra Pound sau T.S. Eliot. Evident, varianta pe Someș.

Sosia (III)

Viorel TĂUTAN

(continuare din numărul trecut)

Ar fi trebuit să se facă întuneric.

„Și totuși, de unde această lumină difuză?!” Privi în jur, de sus în jos, de parcă nu se întâmplase nimic uluitor. Detaliile unei peșteri obișnute. În locul coloanelor în devenire, cum îi plăcea să eticheteze stalactitele și stalacmitele, tavanul era ocupat de o dantelărie calcaroasă, un fel de înguste sufite scenice sau, mai exact, polipi intestinali, cum își văzuse mai demult interiorul pe un monitor instalat deasupra sa în timpul unei investigații colonoscopice, cu inserții granitice, ori ce vor fi fiind miile de steluțe cu dimensiuni milimetrice. „Acolo o fi sursa luminiscentei acesteia încețoșate”, cugeț. Era stăpânit de un calm neverosimil, inconform temperamentului său. „Am plutit până aici, jos, și n-am pățit nimic”. Simțea doar o vagă durere sub omoplatul drept. Cu o jumătate de oră mai devreme, acest gen de accident, în fond, i-ar fi declanșat un veritabil puseu de îngrijorare. Dar acum...

Curiozitatea molatică i se insinuă treptat.

Unde ajunsese?

Era vorba, probabil, de un ansamblu carstic. Zări în dreapta, la distanță de vreo șase metri un fel de nișă, cât să încapă un adolescent firav. Prin aceasta se infiltra o pată de lumină zdrențuită de-o intensitate ceva mai mare. Își privi ceasul. Ambele indicatoare înțepeniseră pe cifra 3. Ciudat! Îl duse la ureche. Nu mai ticăia. Îl primise cadou de la părinții săi, când împlinise douăzeci de ani. Pe vremea aceea era militar în termen la o unitate de transmisiuni din sud-estul țării. Îi purta de grijă cu mare atenție. Robust, cu toată aparenta-i suplețe. Marcă rusească, sovietică, mai bine zis, СПОРТИВНИЙ*, cum scria cu litere slavone. Mergea încă bine. Îl dăduse de vreo trei ori la curățat unui ceasornicar maghiar, Pityu, în care avea încredere. Acesta, cu vreo zece sau cinsprezece ani mai în vârstă, fusese angajatul unui atelier de metrologie de la depoul de locomotive din oraș. Îl cunoscuse pe timpul când lucra și el la clubul sindicatului, după terminarea stagiului militar.

Doamne, ce frumoase vremuri! Se angajase cu toată energia vârstei, cu entuziasm dezlănțuit, în activitatea artistică. Atunci când i-au aprobat cererea de angajare, șefii mizaseră pe asta. Era cunoscut în oraș, ba chiar și prin împrejurimi, pentru aceste calități ale personalității sale. Solist vocal, dansator, membru în trupele de teatru, a școlii și a casei de cultură. Turnee, concursuri... Acum îi mobilizase în jurul său pe câțiva dintre prietenii din oraș, colegi de pasiune, de scenă adică, plus doi,

trei angajați tineri de la depou. Încropise o trupă destul de numeroasă pentru un prezumtiv spectacol de estradă. Își probase anticipat talentul de „regizor” punând în scenă un montaj literar-muzical dedicat zilei ceferiștilor. Au alcătuit scenariul împreună. Momente de satiră și umor, cântece de muzică ușoară, cântece de petrecere, canțonete, soliști instrumentiști. Repetițiile aveau loc în sala mare a clubului, unde era amplasat și unul din cele cinci sau șase televizoare câte erau în oraș. Florin M., Lia P., Tibi 1., Veta B., Tibi 2., Nelu B., Sică L., Puiu G., Cornel A. Și toți ceilalți. Textul scenariului și regia - colective! Ce distracție! Cât angajament! Spectacole în oraș, la căminele culturale din comunele învecinate! Succes, aplauze, felicitări! Bal! Pentru că, după terminarea spectacolului, urma dansul. Mica noastră orchestra cânta până când unul dintre instrumentiști, care nu putea fi înlocuit, adormea pe scenă ostenit împreună cu instrumentul său. Și nu era de vină doar oboseala.

Ceasul!

Privirea îi rămăsese ancorată pe cadranul ceasului în tot acest timp.

Un sunet ciudat îl trezi din nostalgica reverie. Deveni atent. Auzul se acutiză. Reacție atavică. Trecuse nu foarte demult aceeași probă. Părea un ticăit ușor. Ca... Privi altfel cadranul brățării. Indicatoarele - în aceeași poziție rigidă. Duse antebrațul cu ceas la urechea stângă, apoi la cea dreaptă. Nimic. Ticăitul venea din altă parte, de peste tot parcă.

Nu! Sunet vag de picături lichide, așa cum s-ar auzi din spatele unui perete crăpat!

Firida! Fixă cu privirea deschizătura aceea îngustă din partea dreaptă. „Trebuie să caut o cale de ieșire. Nu se poate să nu fie. Altfel, de unde vine lumina? Așa puțină cum e”, își spuse. Picioarele se urniră fără vreo comandă prealabilă. Podeaua grotei era înclinată înspre acea direcție. Asperități, grohotiș, praf, trecu peste ele, sau prin ele, fără efort, de parcă ar fi plutit, cu toate că picioarele mișcau făcând pași. Ajunse în dreptul acelei crăpături înalte de aproape doi metri. Ca să ajungă la baza ei, trebuia să treacă un prag de circa șaptezeci de centimetri. Își puse întâi rucsacul în unghiul dintre pereții acesteia, apoi sălta pe prag sprijinindu-și piciorul stâng de-o mică proeminență intermediară, „Întotdeauna există asemenea puncte de sprijin la nevoie”, îi străfurgeră memoria comentariul malițios al Inei, în timp ce vizionau împreună, la televizor, un film de acțiune ai cărui protagoniști încercau să scape de urmăritori escaladând stâncile unui peisaj muntos.

continuare în pagina 36

Corneliu Coposu despre cele trei presupuse greșeli politice ale mentorului său Iuliu Maniu

Marin POP

Continuăm serialul nostru dedicat corespondenței și scrierilor inedite ale Seniorului Corneliu Coposu, cu un document referitor la cele trei presupuse greșeli politice ale mentorului său, Iuliu Maniu.

Problema Partidului Național Țărănesc era intens dezbătută la postul de radio Europa Liberă, în special în emisiunile realizate de către Vlad Georgescu. Astfel, pe data de 12 ianuarie 1985, în cadrul editorialului său, Vlad Georgescu vorbește despre problema PNT din România, unde este amintit, la loc de frunte, și numele lui Corneliu Coposu: „Problema cu național-țărăniștii mi se pare interesantă în sine, ea meritând a fi atinsă în context. Într-adevăr, în România există astăzi încă un partid politic care nu s-a autodizolvat, ca liberalii, care nu s-a recunoscut legal interzis etc, etc. Veteranii Partidului Național Țărănesc, în frunte cu Corneliu Coposu, încă se consideră membri cu funcții în acest partid și consideră că numai împrejurarile vitrege i-au împiedicat să țină congresul Partidului Național Țărănesc, în care să-i înlocuiască pe cei dispăruți. Ei cred că au încă un puternic sprijin popular, mai ales în regiunile cu tradiție țărănească și românească – Transilvania, Bucovina etc”. Amintește că după ce fruntașii național-țărăniștii au participat la parastasul ridicat în memoria lui Ion Ovidiu Borcea, decedat în SUA, „seniorii încă în viață ai partidului au fost convocați la Securitate și amenințați cu represalii în cazul în care vor da citire necrologului al cărui ton, extrem de hotărât, pune regimul în adevărata sa lumină”.

Tot Vlad Georgescu amintește despre un memoriu de peste 60 de pagini, care i-a parvenit de la Washington și pe care l-a citit „cu emoție și admirație”. Era un memoriu adresat de către emigrația românească, prin Ion Rațiu, în septembrie 1983, vicepreședintelui american George Bush. În memoriu, național-țărăniștii declară că nu recunosc validitatea alegerilor din 1946, că nu recunosc scoaterea sa înafara legii în 1947 și că nu și-a încetat „validitatea”. După un lung excurs istoric, memoriul PNT proclamă fidelitatea față de ideile de libertate și democrație și cerea Occidentului să ridice din nou problema existenței legale a Partidului Național Țărănesc. Vlad Georgescu era de părere că memoriul prezentat vicepreședintelui american redeschidea „o veche rană”, cea a pluralismului politic în România, față de alte țări socialiste, care au permis ca un anumit număr de partide mai vechi să activeze legal (**ACNSAS, Fond Informativ, dos. I. 149087, vol. 12, f. 22-23**).

În urma difuzării editorialului, organele Securității s-au alarmat și subliniau că „obiectivul” Coposu era „menținut în contact pentru compromitere și cercetat periodic în vederea descurajării ori clarificării diferitelor aspecte rezultate din urmărirea informativă”. Ultima dată fusese chemat la sediul Securității chiar pe ziua de 12 ianuarie 1985 (**Ibidem, vol. 10, f. 5**).

În acest context, Vlad Georgescu vorbește și despre cele trei presupuse greșeli pe care marele om politic sălăjean, Iuliu Maniu le-ar fi făcut de-a lungul prodigioasei sale cariere politice: readucerea lui Carol al II-lea în țară și proclamarea lui ca rege, în anul 1930, după ce acesta renunțase la tron și plecase în exil cu metresa sa, Elena Lupescu; pactul de neagresiune electorală cu legionarii din anul 1937, înainte de alegerile parlamentare și refuzul lui Iuliu Maniu de a prezida guvernul rezultat în urma loviturii de Palat de la 23 august 1944.

Participant la evenimentele din perioada 1937-1947, în calitatea sa de secretar al președintelui PNT, Iuliu Maniu, dar și pe baza unei documentări bibliografice consistente, Corneliu Coposu demontează, cu argumente solide, afirmațiile lui Vlad Georgescu. În acest sens, el trimite o scrisoare lui Ion Rațiu și exilului românesc. Pentru că scrierea Seniorului Coposu are o importanță istorică deosebită o redăm în cele ce urmează.

București, 15.XI.1985

Iubite Iancule,

Săptămâna trecută am primit prin poștă două scrisori cu conținut similar: una trimisă din Offenbach (I Niculeanu) și cealaltă din Geneve (M.Ș. Tudor), prin care sunt rugat ca în calitatea mea de fost, - vreme de peste un deceniu, - secretar al lui Iuliu Maniu și secretar general adjunct al P.N.Ț. și mai cu seamă în calitate de martor nemijlocit al unor evenimente politice,

să lămuresc culisele confuze ale acelor evenimente, a căror eronată comentare a stârnit nedumerire. Este vorba de cele trei așa-zise „greșeli politice”, pe care după părerea (zic eu, neîntemeiată) a Domnului Vlad Georgescu, - le-ar fi făcut Iuliu Maniu, în prodigioasa și lungă lui carieră politică: 1. „Restaurația din 1930”; 2. „Pactul cu legionarii din 1937” și 3. „Refuzul de a prezida guvernul constituit după lovitura de stat de la 23 August 1944”.

Întrucât am deținut calitățile și am trăit evenimentele la care se referă corespondenții, mă consider obligat și îndreptățit (în vederea stabilirii adevărului istoric obiectiv), să aduc următoarele precizări:

I. „Restaurația” regelui Carol II este în mod greșit atribuită lui Maniu. Sunt mirat că în concluziile Domniei Sale, Domnul V(lad) Georgescu se ghidează după literatura pseudo-istorică apărută în deceniul cinci și după speculațiile gazetărești de suprafață, contemporane evenimentului, - acum, când are la dispoziție monografii și analize mai obiective, apărute în țară (Dr. I. Scurtu, „Viața politică a României”, București 1983), cât și în străinătate (Barbara Cartland, „The Scandalous Life of King Carol”, Pyramide Books, New York). - Prințul Carol, îndepărtat de la succesiune în 1926, a revenit în țară clandestin, fără știrea și autorizația lui Maniu, a Regenței și a guvernului, datorită unei conspirații organizate de un grup de ofițeri devotați lui (G. Marinescu, P. Teodorescu, Tărăranu, Uică, Samsonovici, Precup, Dumitrescu, Nicoară), profitând de atmosfera favorabilă ce i se creaiase în timpul exilului de patru ani și de greșala guvernului liberal, care (din condescendență față de dinastie) a lăsat opinia publică în totală nedumerire și lipsă de informare, cu privire la motivarea hotărârii grave din 1926 (care era cu totul justificată). Carol obținuse principial asentimentul fratelui său, Înaltul Regent Principele Nicolae, - pe care însă nu s-a considerat obligat să-l prevină de manevra revenirii. Deasemenia, nesocotind invitațiile de temporizare făcute de Maniu, nu a informat nici guvernul de intențiile și pregătirile pe care le făcea. Trebuie subliniată împrejurarea că în anul 1930, opinia publică românească, în covârșitoarea ei majoritate, era favorabilă restaurației, întrucât (în mod justificat) lega de viitoarea domnie a lui Carol speranțe deosebite (care s-au dovedit cu totul neîntemeiate. După 14 ani de dureroase experiențe s-a vădit că intuiția lui Ionel Brătianu a fost justă!). Maniu, în calitatea lui de prim-ministru era documentat asupra sentimentelor care antrenau poporul român și socotea că nu era oportun și nici recomandabil din punct de vedere politic, să înfrunte, prin măsuri brutale, valul de popularitate de care se bucura. Prințul, socotit (fără temei) ca victimă „inocentă” a adversității implacabile a lui Ionel Brătianu. (Este adevărat că nici „opозиția” nu s-a situat la înălțimea îndatoririlor ei morale și a utilizat „chestiunea închisă” ca armă electorală propagandistică împotriva guvernului liberal, fapt care a promovat în mare

măsură încropirea „mitului Carol”). - Pentru a încorseta veleitățile Prințului exilat și tendințele lui abuzive, autocratice și despotice, care se făcuseră sesizate, - Maniu a luat, totuși, o serie de măsuri de siguranță, în interesul țării și al instituțiilor democratice. Astfel, la 21 Martie 1930 a făcut să apară legea pentru apărarea liniștei publice (legea contra alarmismului), destinată să obstaculeze propaganda „carlistă” a dispus confiscarea manifestelor și ziarelor care agitau „problema închisă”: a făcut declarații publice explicite (la 26 Martie 1930) pentru consolidarea prestigiului Regenței și descurajarea agitațiilor întreprinse de „carliști”. (După achitarea, de către Tribunalul Militar, a lui Mihail Manoilescu, trimis în judecată - în 1927 - pentru propagandă interzisă, adepții prințului Carol își amplificaseră agitațiile, iar în armată, curentul favorabil revenirii prințului crescuse în mod simțitor). În epoca respectivă, prin scrisorile de încurajare trimise de Nicolae Iorga lui Carol și prin înfrângerea de la Bellizona, intervenită între Prințul exilat și generalul Averescu, „momentul Carol” fusese pregătit și se considera sosirea în țară a Prințului, de care nu se mai îndoia nimeni, este o chestiune de timp.

Prințul Regent Nicolae se antrenase într-o aventură amoroasă, care-i ocupa tot timpul și era nerăbdător să scape de prerogativele care... iar ofițerii superiori din oștire, lipsiți de un șef cu preocupări organizatorice își manifestau, fără ascunzișuri, nerăbdarea. Atmosfera favorabilă revenirii lui Carol se infiltrase și în Partidul Național Țărănesc și câștigase adeziunea unor membri ai Cabinetului. Din punct de vedere psihologic, terenul restaurației era pregătit. De aceea, Iuliu Maniu și-a trimis emisari (Mihai Popovici, Aurel Leucuția) la Carol, pentru a îngrădi consecințele unui eveniment care părea inevitabil. Prin trimișii săi, Maniu i-a pretins lui Carol să-și asume angajamentul solemn de a respecta Constituția țării și instituțiile ei democratice de a se despărți definitiv de Elena Lupescu, de a anula divorțul și de a restabili conviețuirea cu Principesa Elena de a aștepta pregătirea prealabilă a reîntoarcerii, la momentul stabilit de guvern. Prințul Carol a contractat (probabil fără intenția de a le respecta sau poate de bună credință) toate angajamentele care i se ceruseră. Dar chiar după ce a obținut confirmarea acceptului, la sfârșitul lunii Mai, 1930, - Maniu a insistat din nou, prin colonelul V. Precup (trimis în Franța), pe lângă Prinț, să nu întreprindă nici o acțiune, fără acordul guvernului (indicație de care Carol nu a voit să țină seama). Încunoștiințat de sosirea clandestină a lui Carol, Maniu a pus în stare de alarmă trupele din București. Este adevărat că în acel moment, Maniu avea posibilitatea să-l aresteze pe Carol, dar această măsură ar fi fost inoportună și anti-populară și fără îndoială că ar di produs revoltă în țară. Maniu a adoptat o soluție de temporizare și în seara de 7 Iunie 1930 s-a întâlnit cu Carol și după discuțiile purtate cu el a smuls de la dânsul obligația solemnă de a accepta în întregime condițiile prealabil stabilite (respectarea Constituției și

a instituțiilor democratice, anularea divorțului și restabilirea vieții conjugale cu principesa Elena, abandonarea Doamnei Lupescu, intrarea în Regență în locul lui Sărățeanu, până la definitivarea angajamentului, încoronarea cu Elena după această definitivare). După asumarea acestor obligații, Carol a fost asaltat de așa-zii „politicieni fideli” (Mihail Manoilescu, C. Argetoianu, Gh. Brătianu), de generali devotați, dar și de unii membri ai Cabinetului (Gr. Iunian, G.G. Mironescu, Pan Halippa, Eduard Mirto, D.R. Ioanițoiu) care l-au asigurat de sprijinul și concursul lor și de dezacordul cu formula preconizată de Maniu. Aceste asigurări încurajatoare l-au determinat pe Carol să trimită imediat la Maniu pe Aurel Leucuția (care era prezent, la Cotroceni) cu mandatul de a aduce la cunoștința primului ministru că revine asupra promisiunilor categorice pe care i le făcuse și cere să fie proclamat imediat rege, așa cum dorește majoritatea membrilor din guvern și întreagă țara.

În această situație, Maniu a prezentat Regenței demisia guvernului. Noul Cabinet, prezidat de G.G. Mironescu l-a proclamat în ziua de 8 Iunie 1930, pe Carol, Rege al României, iar pe Regele Mihai l-a investit sub titlul de Mare Voievod de Alba Iulia (formulă găsită de N. Iorga). Urmările se cunosc. La 12 August, Mihail Manoilescu a introdus în țară, cu pașaportul propriei soții, pe Doamna Lupescu. În scurtă vreme s-a încropit „Camarila”, care a avut rol dezastruos în succesiunea evenimentelor. La 13 Iunie 1930, Maniu a refuzat, inițial reluarea Președinției; la 8 Ianuarie 1931, Maniu în dezacord total cu Regele Carol s-a retras din guvern și a început campania de demascare a lui Carol, care s-a sfârșit la 6 septembrie 1940, prin abdicarea Regelui.

II. „Pactul cu legionarii”. O propagandă demagogică, fără temei istoric, s-a desfășurat începând cu deceniul cinci, pe marginea Acordului de neagresiune electorală din 1937, dintre partidele de opoziție, acord inițiat de Iuliu Maniu și încheiat în ajunul alegerilor generale din Octombrie 1937. Pentru a contracara tendințele dictatoriale ale Regelui Carol II, Iuliu Maniu a preconizat realizarea unui front care avea menirea să obstaculeze planul regal (ce-și găsisese servili suporteri). Această inițiativă este departe de a constitui o oroadă politică. Dimpotrivă, ea a fost o acțiune salutară (cel puțin pentru moment), în scopul apărării instituțiilor democratice și a descurajării autarhiei. Între 20 și 25 Octombrie 1937, Maniu i-a invitat pe toți frunzașii opoziției să adere la un acord pentru asigurarea corectitudinii alegerilor generale. Menirea acordului era răsturnarea guvernului personal al regelui, condus de Gh. Tătărescu. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv, socotit de Maniu capital în vederea barării dictaturii regale, - partidele din opoziție urmau să suspende temporar lupta dintre ele, acționând fiecare separat, pe baza programului propriu neafectat de acord, pentru înfrângerea guvernului și blamarea regelui. Așa-zisul „pact cu legionarii” a fost în realitate acordul opoziției, inițiat de Maniu, semnat la 26 Octombrie 1937 și în zilele ur-

Corneliu Coposu împreună cu mentorul său, Iuliu Maniu

mătoare, acord la care au aderat în ordine succesivă: liberalii (Gh. Brătianu), legionarii (C. Codreanu), agrarienii (C. Argetoianu), social-democrații (I. Fluieraș), evreii (Dr. W. Filderman). Cuvântul de chemare al lui Maniu, adresat tuturor partidelor din opoziție (socialiști, comuniști, conservatori, cuziști, iunianiști, germani, maghiari, iorghiști, averescani), nu a fost urmat decât de cele 6 partide semnatare (din motive de oportunitate sau de speculații politice). De menționat că în relatările ulterioare, privind respectivul acord, este reprodus textul înțelegerii, publicat în prima zi, cu primele semnături, fără a se specifica adeziunile din zilele următoare. – Inițiativa lui Maniu s-a soldat cu înfrângerea guvernului Tătărescu în alegeri. Lupta împotriva pericolului care consta în dorințele dezgrădite de stăpânire ale regelui, a fost pozitivă și s-a încheiat cu succes. Poate că este interesant de remarcat că partidul comunist (care mai târziu a ridicat învinovățiri împotriva „pactului”) a dat dispoziție simpatizanților săi să voteze listele partidului național-țărănesc. Este cazul să fie relevată atitudinea lui Dinu Brătianu, șeful partidului liberal, care s-a opus categoric intenției de falsificare a rezultatelor, sugerată de Carol și de Tătărescu, și a dat în acest sens un avertisment Comisiei Centrale Electorale. – Prin propaganda neonestă de mai târziu, s-a pretins că prin acordul de neagresiune din 1937, Maniu ar fi propulsat pe scena politică a țării, mișcarea legionară. Cu totul inexact! În realitate, cei care (din intenția de a produce diversiuni), au sprijinit ascendența politică a legionarilor, au fost, în ordinea importanței, Tătărescu, Regele Carol II, Argetoianu, Vaida, Gigurtu, Goga. Astfel, în Aprilie 1936 (3-5), guvernul Tătărescu a aprobat și sprijinit Congresul legionar de la Tg. Mureș, ținut pe cheltuiala Statului, asigurându-i toate înlesnirile, contând pe împrejurarea că ascuțișul respectivului congres era îndreptat împotriva partidului național-țărănesc. (De altfel, Tătărescu era recidivist în acest domeniu, el fiind cel care pusese la cale cu câțiva ani înainte, tot cu titlu de diversiu-

ne, scandalosul „Congres studențesc” de la Oradea). Regele Carol II se întâlnise, la 14. Februarie 1937, cu Corneliu Codreanu și tratase cu acesta aducerea legionarilor la putere (guvernare regală de mână forte), cu condiția ca mișcarea Legionară să-l proclame pe Rege ca șef al ei. (Codreanu nu a acceptat rușinoasa propunere regală). Tot cu aprobarea Regelui Carol, același Tătărescu acceptase organizarea, sub protecția organelor oficiale de ordine și al Siguranței demonstrații legionare, prilejuite de înhumarea lui Moța și Marin, după plimbarea prin țară a cortegiului funerar. – La 10 Ianuarie 1936, Iuliu Maniu a inițiat un cartel electoral al partidelor democratice, cu prilejul alegerilor parțiale de la Hunedoara și Mehedinți (cartel care a reportat un succes răsunător) al cărui consecință a fost un blam la adresa regelui Carol și a guvernului Tătărescu. (De altfel, Gh. Tătărescu s-a pretat docil la toate manevrele condamnabile ale nefastului rege, asigurându-și parte însemnată de răspundere, pentru dezastrul țării). – La 16 Aprilie 1938, considerând ilegală și neavenită dizolvarea intempestivă a partidelor politice, Iuliu Maniu a declarat în mod public că nesocotind măsura regală, își va continua activitatea politică, a elaborat un violent memoriu de protest și a lansat un apel la toate partidele din țară, pe care le-a invitat să se alăture acestui protest, - însă din păcate nu a putut realiza solidaritatea preconizată cu punctul său de vedere (Fruntașii politici, inclusiv cei ai „Uniunii Democratice” – titlu sub care activa P.C.R. – s-au sustras, din lașitate, să manifeste protestul lor). – În legătură cu propaganda demagogică ce s-a făcut pe marginea „pactului de neagresiune” se cuvine să facem constatarea că o serie de „pacte electorale” și „acorduri politice” de viața politică a României, nu s-au bucurat de atenția critică de care a avut parte acordul inițiat de Maniu în 1937, ci au fost tratate ca manevre politice de circumstanță (De ex faimosul pact de la Ciucea încheiat de Goga cu partidul maghiar, acordul electoral Goga-Codreanu, acordul Tătărescu-partidele minorităților etnice, acordul dintre Iorga și liberali, acordul dintre guvernul Groza și legionari, reprezentați de Pătrașcu etc.). Este vorba că domnul Georgescu s-a lăsat influențat de argumente utilizate de denigratorii postumi ai lui Maniu.

III. „Președinția guvernului de la 23 August 1944”. Iuliu Maniu a refuzat categoric să prezideze guvernul care a semnat armistițiul de la Moscova, deși a fost rugat în mod insistent de către Regele Mihai, de către toate partidele care au colaborat la realizarea răsturnării de la 23 August 1944 (inclusiv de către reprezentanții partidului comunist). La timpul respectiv, toți factorii politici considerau că prezența lui Maniu în fruntea guvernului este indispensabilă pentru prestigiul respectivului guvern și pentru încrederea opiniei publice în reușita misiunii lui. Solicitarea lui Maniu a fost repetată până în dimineața zilei de 23 August. Refuzul lui Maniu a fost justificat de împrejurarea că Uniunea Sovietică a condiționat semnarea armistițiului de ac-

ceptare, de către România, prin acordul de armistițiu, a frontierei de răsărit, impusă prin ultimatumul de la 26 Iunie 1940. După ce, prin tratativele de la Cairo, Maniu a insistat ca problema frontierelor să fie lăsată în atribuția conferinței de pace, după ce a făcut apel la guvernele Statelor Unite și Marii Britanii, să-și respecte angajamentele solemne, contractate prin Pactul Atlanticului (Carta de la New-fondland din 11 August 1941, la care a aderat U.R.S.S la 24 Septembrie 1941. Constatând că Marii Aliați au făcut Kremlinului concesia de a le recunoaște frontiera impusă în 1940 (în loc de a sprijini restaurarea frontierelor din 1938, așa cum suna proclamația din 1941), - Maniu a socotit că în calitate de politician român, nu-și poate asuma răspunderea de a gira, cu semnătura sa, un pact internațional echivalent cu acceptarea desprinderii unei provincii românești din trupul țării. În ședința consiliului de miniștri din 15-16 Septembrie 1944 (ale cărei dezbateri au fost publicate, după note stenografice), Maniu a explicat, pe larg, justificarea refuzului său. Dealtfel, Maniu considera armistițiul ca un act militar, de competența armatei. – Refuzul său de a accepta președinția Consiliului de Miniștri, născut din lovitura de stat pe care o inițiasse și o pregătise dânsul, are un aspect moral care nu poate să lase indiferent pe cercetătorul istoric. Iuliu Maniu era creditorul moral al unei datorii solemne, contractate de marii Aliați. Pe lângă angajamentul de la Newfondland (1941), Maniu avea asigurări formale, date de guvernul britanic și cel american, începând cu data de 2 Februarie 1941 și până la mijlocul anului 1943 (repetate în mesajele schimbate cu reprezentanța aliată de la Liverpool și în schimburile de telegrame cifrate cu S.O.E. din 1942-43, în privința integrității teritoriului românesc. În timpul elaborării soluțiilor pentru ieșirea României din război și alăturarea ei la acțiunile Aliaților, Maniu a refuzat să accepte colaborarea comuniștilor români la acțiunea „Opoziției Unite”, înainte ca aceștia să recunoască în mod expres apartenența Basarabiei și Bucovinei de Nord la România. Pentru acest motiv, încheierea Blocului Național Democratic a întârziat până în Iunie 1944. Delegații P.C.R. la tratativele cu Maniu, au relatat condiția pusă de Maniu (Întrevederea din Mai 1943 cu M. Magheru). Nu cred că reproșul de a nu primi șefia guvernului, obligat să recunoască, prin semnătura pusă pe acordul de armistițiu, renunțarea la un teritoriu românesc, poate avea temeii.

Rândurile de mai sus au menirea de a clarifica momente istorice din trecutul istoric apropiat, care au fost susceptibile la interpretări eronate, desigur datorită unor analize superficiale, sau a unei informații parțiale sau denaturate.

Semnatarul lor consideră că este o datorie civică de a contribui în mod obiectiv, la elucidarea lor.

(ss) Corneliu Coposu

Cota: ACNSAS, Fond Documentar, dos. D2, vol. 11, f. 257-260

Spicui sălăjene (miniaturi biografice)

GYÖRFI-DEÁK György

Cuvânt de început

Dicționarele ne dau trei sensuri pentru verbul „a spicui”.

Primul se referă la obiceiul de a culege spice din lan pentru potolirea foamei, precum au făcut apostolii într-o zi de sâmbătă, lucru reproșat Mântuitorului de către farisei (Marcu 2,23).

Al doilea înseamnă „a aduna spicele rămase pe jos după secerat”, obicei întemeiat pe una dintre poruncile date de Dumnezeu lui Moise, consemnată în Levitic 23,22: „Când veți secera holda în pământul vostru, să nu adunați ce rămâne după seceratul ogorului vostru și spicele ce cad de sub secere să nu le adunați, ci să lăsați pe acestea săracului și străinului. Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru”. Dictatorul comunist Nicolae Ceaușescu n-a respectat-o, ci i-a trimis pe dascăli și elevi să adune tot ce rămăsese în urma combinelor, ca să trimită cât mai multe alimente la export, în vreme ce poporul era îndemnat să se hrănească „rațional”. La vechii evrei, unde femeile și copiii rămași fără susținători ar fi pierit de foame, legea mozaică era urmată întocmai, dovadă povestea văduvei Rut din Vechiul Testament, căreia, după moartea bărbatilor din familie, i-a rămas în grijă și soacra Naomi. Ca să facă rost de-ale gurii, în virtutea legii amintite, ea a cerut voie unui moșier s-o lase pe ogorul lui și s-a apucat să adune tot ceea ce secerătorii au lăsat în urmă. Bărbatul s-a mirat cu cât suflet lucrează, iar când a aflat că se străduiește nu numai întru propriul folos, ci și pentru mama fostului soț, a îndrăgit-o. Povestea s-a terminat ca-n basme cu o nuntă, iar văduva cea harnică și respectuoasă a devenit străbunica regelui David, deci stră-străbunica mărețului și înțeleptului Solomon.

Al treilea sens al verbului „a spicui” este unul figurat: „a culege (de ici, de colo), a extrage (materiale documentare) din diferite izvoare (alegând dintr-o cantitate mai mare)”

Cartea de față urmărește exact aceasta.

În „Curiozități sălăjene”, în bună înțelegere cu Daniel Săuca, am răsfoit cărți vechi, periodice cu paginile ferfeniță și documente prăfuite ca să aflăm fapte și realizări culturale ieșite din comun, specifice Țării Silvaniei, destinate să-i definească locul în istorie, să rememoreze momentele de glorie, să recupereze strădanii, să analizeze activitatea unor personalități

despre care nu s-a putut vorbi înainte de 1989. Lansată pe internet în 2005, apărută sub formă tipărită în 2010, ea a continuat să crească și să sporească în dimensiuni, astfel încât o eventuală reeditare va trebui să înglobeze noi articole asemănătoare, precum cele despre mistrețul mânat pe scena teatrului la Jibou ori despre universitarul american, neam din neamul bătrânului cioban care stă alături de baronul Wesselényi în buricul Zalăului.

Apoi am ieșit din cabinetul de documentare și am întocmit pentru revista „Caiete Silvane” un îndrumar de drumeții în jurul casei, de parcurs pe jos ori cu bicicleta, intitulat „Techergheli sălăjene”, proiectat să-i îmbie deopotrivă pe tineri și pe vârstnici să descopere frumusețile Țării Silvaniei. Am popularizat legende și întâmplări, unele fioroase, altele tragice, povestite de oameni din popor sau citite în cărți. Am hoinărit prin locuri uitate sau ignorate, am tăiat calea pe scurtături neîncercate de alții, am traversat Someșul cu luntrea, pe punte sau cu trenul, am întâlnit ziduri părăsite, biserici nezidite, grădini de stânci gigantice și văi misterioase, unde frunzele din alt an încă nu putreziseră și bateriile electrice se descărcau pe neașteptate. În momentul de față, îmi este cu neputință să continui acest proiect. Împreună cu prietenii, am vizitat carierele din Cuciulat și am străbătut frumosul Muncel încă în Duminica Floriilor de anul trecut. Am planificat să ajung în această vară până la Chilioara și să traversez culmea dealului mergând de la Letca la Năpradea, „de pe malul drept al Someșului pe același mal”, dar acest lucru va fi posibil numai dacă se vor îmbuna vremurile și vom scăpa de o parte din greutățile de acum.

„Spicuirile” de față reprezintă o carte diferită în literă, dar cu totul asemănătoare în suflet și ființă, precum se întâmplă îndeobște cu frații zămisliți de aceeași părinți. După curiozitățile din vechime și călătoriile în misterioasa proximitate domestică, iată acum câteva succinte însemnări despre personalitățile care au trăit aici sau au străbătut cândva plaiurile sălăjene. Cititorul avizat va observa că volumul reprezintă totodată și joaca unui bibliotecar dornic să completeze grupa 9 din sistemul de clasificare zecimală universal întocmit de Dewey, indice sub care stau grupate tocmai aceste trei domenii: geografia, biografiile și istoria.

Ne-am propus să adunăm - cu metodă și cumpă-

nire în balanță, ca să nu supărăm pe nimeni, dar să-i stărnim pe toți - 52 de însemnări cu un caracter anecdotic, miniaturi neconvenționale axate pe episoade surprinzătoare, momente de neuitat, aureolate cu un anumit farmec și pline de tâlc: jumătate despre bărbați, jumătate despre femei; jumătate cu figuri românești, jumătate cu chipuri ungurești; jumătate senzaționale, jumătate cu un sâmbure de scandal. Așa trebuie să fie - altfel cine s-ar obosi să le citească?

Doamne ajută-ne și călăuzește-ne!

Jibou, în 2014,
de „frigurosul” Sfânt Orban
(de această dată, cu cireșe la urechi)

1. Regele și mămăliga „à la Lemniu”

Criticii i-au reproșat lui George Coșbuc că, pentru a împerechea rima la „rigă”, l-a pus pe Jan Sobieski să se îndoape cu mămăligă sub zidurile cetății Neamțului, într-o vreme când nici vorbă să se cultive mălaiul pe la noi. Repede i-au sărit alții în apărare: cuvântul e mult mai vechi, de pe vremea dacilor, când mămăliga nu se făcea din porumb, ci din mei. Și măcar de-ar fi fost singura „bâlbă”! În zadar poetul l-a arătat cu degetul pe hatmanul (generalul) Neculcea (care rimează cu Tulcea) ca sursă de inspirație, deoarece nu veți găsi episodul cu asediul stegarilor moldoveni în „Letopisețul Moldovei”, ci tocmai în cărțile principelui Dimitrie Cantemir. Uite ce pătesc cărcotașii când muzele sunt puse pe șotii și-i pun pe generalii zevzeci să grăiască latinește: „Dobre ciolovec!”

În cazul întâmplării centenare de față, nu intervine bănuiala niciunui anacronism, iar sursa este identificată univoc și indiscutabil. Nici nu ne-am fi permis să fie altcumva, pentru că vine vorba despre primul rege al României, Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen. Iar mămăliga în cauză este o turtă autentică, fiartă din făină de cucuruz, preparată ca la mama Eva acasă, în Lemniul someșean.

Bibliotecarii au ca sarcină perpetuă căutarea și relevarea a cât mai multor informații despre tot ce-i interesant în împrejurimi, spre folosul cercetătorilor ori drumeților interesați de istoria locală. Noi am cercetat pe internet ca să găsim date referitoare la „biserica veche” din Jibou, începută în 1929 de comunitatea greco-catolică spre a purta hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”. Proiectată de arhitectul Alexandru Floriansics, cel care a ridicat și catedrala din spatele Prefecturii zălăuane, ea a fost terminată abia după război, ca așezământ de cult ortodox și închinată „Adormirii Maicii Domnului”. Spre satisfacția celor cărora le place să exploreze omenescul din diferite epoci istorice, secția de periodice a Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj a digitalizat o serie de publicații, unele chiar din secolul al XVIII-lea. În colec-

ția gazetei „Unirea” din Blaj (1891-1945), se găsește și o „foiță” intitulată „Unirea poporului”, rezervată textelor literare. În numărul 37, apărut de sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci din anul 1929, am descoperit următoarea istorisire a Dr. Iuliu Florian, confrate într-ale scrisului și preoției cu Ion Agârbiceanu.

Cum am citit-o, ne-a fugit mintea la usturoiul din traista bădiei Onofrei, căpitanul eroilor din cetatea asediată „bum-bum cu tunul” de armata poloneză și la foamea insașiabilă care-l chinuia pe „salvatorul Vienei”: „Tot făcurăm noi doi pacea:/ Ia să văd, cum e pogacea?”

„Nana” Eva a fost o fată măritată de tânără cu unul Gheorghe, plugar din Lemniu. Bănuim că s-o fi născut în părțile bihorene, unde femeilor li se spune „nană”, pentru că pe Valea Someșului ele sunt „lele” - ori chiar „lelițe”, după cât de cuminiți zice gura satului că se arată. Căsnicia n-a fost una fericită, pentru că bărbatul bea de stingea și-și lăsa toți banii la crâșmă, apoi venea acasă și îi trăgea muierii câte-o pereche de palme, pe principiul: „chiar dacă eu nu știu de ce, tu sigur știi”. Mai rău era când i se terminau pițulele și cărciumarul nu accepta să-i dea pe credit, atunci femeia n-avea cum să-i umble în voie, pentru că omul se preschimba în fiară. Se întorcea acasă negru de supărare, o bumbăcea ca pe hoții de cai, îi învinețea coastele, o lovea cu piciorul, să afle sărmana că el, stăpânul casei, e cătrănit și nimic nu-l mulțumește.

Bunul Dumnezeu le-a dăruit o mulțime de copii, dar bărbatului nici că-i păsa, nu le lăsa bani nici măcar să-și cumpere sare. Femeia s-a descurcat cum a putut, cu o găină cloșcă și o sfoară de grădină în fața casei. Apoi Gheorghe a părăsit masa din birt pentru locul acela singuratic din deal, străjuit de crucea de căpătâi și mama Eva a rămas văduvă. Va să zică, a scăpat de un necaz și a rămas cu o droaie - o droaie parcă mai flămândă ca niciodată.

Lemniu se află la doi kilometri de Letca, sat centru de comună pe unde nu numai că trece trenul, dar se și oprește - doar a coborât și Nicolae Iorga acolo, să vadă biserica cea veche. Auzind când de la o nănașă, când de la o cumătră, că în București umblă câinii cu covrigi în coadă și plouă de trei ori pe săptămână cu bani, femeia s-a hotărât să-și încerce norocul în Vechiul Regat.

În primăvara anului 1914, fix cu o sută de ani în urmă, mama Eva și-a lăsat copiii în grija soacrei, s-a urcat pe „țug” și a plecat să-și caute de lucru în marele oraș de pe malul Dâmboviței. N-a ajuns până acolo, deoarece a avut norocul să cunoască în tren o femeie din Ploiești și să afle că un boier din oraș, pe nume Conu’ Iorgu, își căuta slujnică să-i grijească de casă. Tot un Gheorghe era și acela, dar din neam grecesc, priceput la a se chivernisi. Avea multe afaceri și relații, cunoștea lumea bună din capitală, ba chiar și pe

Măria Sa, regele. La recomandarea cucoanei, a angajat-o pe timp de probă.

Sălăjeanca noastră a început lucrul în casa boierească și s-a străduit din răputeri. Făcea de toate, dar mai ales muncile de jos. Spăla podelele, curăța vasele, săpunea, clătea și storcea rufele, aducea lemne, golea cenușa - orice i se poruncea. Uneori, ajuta și în bucătărie. Era tăcută din fire, dar când venea vorba de bucate nu răbda să le lase fade, fără nici un gust. Știa când, ce și cum trebuie să mestece cu linguroiul. Cu o ciupitură de pătrunjel verde tocat în supă, ori niște leuștean și o „părădică” fierte în ciorbă, câteva fire de cimbru, mărar și un cârnăcior afumat aruncate în oala unde ropoteau sarmalele, uneori doar sare, piper și un vârf de boia de păprică, potrivea felurile de mâncare astfel încât își lingeau cu toții degetele.

Recent, am primit în e-mail un succint manual de enervat ardelenii. Gugăliți și-l veți afla cu ușurință în mai multe locuri, dar dați-i pace, oricum este incomplet, deoarece, deși „ciufulește” (ia în răspăr) slănina, ceapa și pălînca, nu pomenește nimic de pita caldă, albă și pufoasă, coaptă în cuptor ori despre turtele aurii de mălai aburind, că doară nu ceapa și palinca potolesc golul din pântec.

Mama Eva s-a arătat tot timpul răbdătoare și cuviincioasă, dar, când o vedea pe bucătăreasă că pune de-o mămăligă, ofta și-și ridica ochii într-o rugă mută spre cer.

Odată a văzut-o careva și-atunci sălăjeanca noastră și-a vărsat oful:

- Mămăliga nu se face așa, că presari fărina în laboșul cu apă clocotindă și o mesteci roată-roată cu linguroiul, că nu-i bună de nimnică, se lipește de fundul cratiței și se arde, iar când o răstorni pe tăier, se lățește și curge tăta pe lângă el. Dacă faci așa, n-are nici un gust, nu-i de mâncat, e numa' „tiricar” (fierătură de mălai și buruieni de dat la puii de găină). Mămăliga adevărată trebuie să fie țeapănă, s-o poți tăia felii cu ața. (Și-abia atunci poate veni slănina, ceapa și pălînca.)

Și s-a apucat mama Eva să le facă regășenilor o mămăligă așa cum învățase acasă de la bunica și mama ei. A fiert-o, a răsturnat-o din ceaun, a tăiat-o. Între felii, a pus brânză de burduf, ouă și unt proaspăt, le-a lăsat un pic să se topească, dar nu într-atât încât să se și răcească, iar apoi i-a poftit pe toți la masă.

Celor din casă le-a plăcut într-atât încât i-au povestit boierului. A poftit și conu' Iorgu să guste din delicatessă. Au mâncat bogătanii pe săturate, pentru că le-a plăcut felul cel vechi și totuși nou de mâncare. Au laudat-o pe mama Eva pentru pricepere și i-au poruncit să gătească „mămăliguță à la Lemniu” și altă dată.

I-a prins bine bucuria, deoarece la începutul verii, cu un pic înainte de seceriș, un anarhist bosniac l-a împușcat pe Arhiduce (prințul moștenitor al Austriei)

ei) și bătrânul împărat Franț Ioșka a pornit războiul cu sârbii. De-acasă, de la copii, primea vești tot mai rar și tot mai îngrijorătoare. Pe feciori, i-a luat cu japca la armată, de-au rămas puțini bărbați acasă, să aibă grijă de ogoare și vite. Mai multe a aflat din gazetele boierului, până să le răsucescă șomoioag, întrucât, spre deosebire de celelalte slugi din casă, sălăjeanca noastră învățase în școala satească să citească. S-ar fi întors degrabă acasă, dar de aici, unde încă era pace, îi putea ajuta mult mai bine.

În toamna lui 1914, pe vremea când a început culesul viilor, regele Carol I s-a întors de la castelul Peleş și, în drum spre București, a poposit și pe la casa boierului Iorgu, împreună cu toți ceilalți domni și generali din alaiul crăiesc. Conul, dornic să-l surprindă în mod plăcut pe suveran, s-a gândit: „Hai să dau Maiestății Sale mămăligă pregătită de mama Eva”.

Și s-a apucat femeia de bucatele cele crăiești. Și-a pus șorț curat și și-a legat baticul ca socăcițele. Și-a suflecat mânecile. A gustat brânza, să nu fie pișcătoare; „fărina”, să nu fie amară; ouăle, să nu fie clocite. A fiert mălaiul și a întors cratița plină pe un „platou” din lemn nou. După ce le-a potrivit pe toate cum trebuiau să fie, a trimis mămăliga așa, servită „rustic”.

Dr. Iuliu Florian zice că tare s-a bucurat Măria Sa când a văzut bucatele aurii: „I s-a înveselit fața împărătească și a mâncat cu multă poftă. Mâncau și boierii, și ghenerealii pe întrecute”.

După ce au isprăvit ineditul fel de mâncare, a zis Regele Carol: „Acum s-o vedem pe aceea care ne-a făcut cina aceasta bună”.

Conu' Iorgu a dat poruncă, să vină mama Eva în sufrageria cea cu multe ape de oglindă.

Țărâncă noastră a intrat, a fost condusă în fața suveranului, s-a închinat cuviincios și i-a sărutat mâna. Regele a poftit-o să șadă alături într-un fotoliu tapișat, a întrebat-o cum de-a venit aici tocmai din Ardeal, iar femeia i-a povestit despre omul ei cel răposat, copiii rămași în grija soacrei, feciorii luați la oaste și veștile puține, bată-l vina de război!

Iar suveranul, peste măsură de satisfăcut de parcursul conversației, a hotărât s-o îmbuneze pe sărmana femeie.

„De rămas bun și de mulțumită pentru cina cea bună, Regele Carol și-a scos punga din piele de cerb și i-a dat atunci mamei Eva bani nou-nouți să-și cumpere o vacă cu lapte”.

Aceasta-i întâmplarea și așa o fi fost cu adevărat, întrucât așa ne-a rămas povestită de un preot - și nu de un oarecare, ci de un canonic mitropolitan de la Blaj.

În plus, de la Coșbuc citire, știm că Maiestatea Sa n-a fost primul rege căruia să-i placă mămăliga.

Ehehe! s-o fi gustat Sobieski pe cea din Lemniu!

Nunta sălăjeană: un scenariu a cărui logică arhaică s-a păstrat*

Camelia BURGHELE

Pentru noi, etnografii / etnologii sălăjeni, cartea semnată de Ioan Augustin Goia, apărută în 1982 la Editura Sport-Turism, intitulată (oarecum standard pentru o serie editorială din tipăriturile culturale ale epocii) *Zona Etnografică Meseș*, este instrumentul principal de lucru în descrierea – sincronică ori diacronică – a referențialului specific: arealul acoperit de satele Sălajului. Trecerea a trei decenii de la apariția volumului nu i-a diminuat deloc importanța, dar a certificat încă o dată impactul abordărilor monografice pe arealuri mai restrânse sau mai largi, după relevanța informațiilor de teren; totodată, am mai putut observa încă o dată – dacă mai era necesar... – că Sălajul are, în continuare, nevoie de o monografie mai nouă, cuprinzătoare, care să radiograficeze satele din cuprinsul Meseșului din punctul de vedere al culturii tradiționale și a disoluției acesteia în fața expansiunii tot mai sistematice și vizibile a culturii urbane.

Cele mai multe dintre reflecțiile noastre au fost generate în urma lecturării și folosirii ca punct de reper a capitolului din cartea pomenită referitor la obiceiurile de nuntă (de fapt, la riturile de trecere în ansamblu). Dincolo de condensarea extremă a informației – solicitare obișnuită pentru epoca comunistă, atunci când viața spirituală a satelor trebuia redusă la maximum, pentru a face loc „trăirilor înalte” ale „omului nou”, iar scriiturile despre tradițiile satului românesc, și mai ales trimiterele la magie și religie, trebuiau să fie concentrate la maximum – ne-au reținut atenția câteva mărturii despre scenariul nupțial și cadrele mentale ale acestuia care nu mai pot fi detecta-

te astăzi în teren, decât, eventual, în memoria culturală.

Sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX găsesc satele de la poalele Meseșului populate cu o colectivitate relativ redusă, cu un număr mic de familii, în care căsătoriile erau limitate iar feciorii erau nevoiți să își caute fete și în alte zone, cu precizarea că „mândria mirelui era cu atât mai mare cu cât mireasa provenea dintr-un sat mai îndepărtat”¹. Feciorii mergeau „pă didic”; după pețit, urmau „târgul”, „strigările” și petrecerea de nuntă.

O observație interesantă și bine documentată în cercetarea centrată pe nunta de la mijlocul secolului XX este furnizată de Ioan Augustin Goia, dar noi nu am mai regăsit-o în cercetarea noastră (chiar și în memoria subiecților noștri de cercetare, aceste informații, cu termenii aferenți, au fost foarte estompate și neclare). Redăm fragmentul, chiar dacă el va părea prea amplu, dar găsim că este importantă preluarea și resemantizarea acestor informații: „Dacă în unele sate ale zonei totalitatea nuntașilor se împărțea doar în categorii de *cuscri* (nuntași ai mirelui) și *socri* (nuntași ai miresei), în altele apărea și o a treia categorie, cea a tineretului, comunitate care pierdea și ea doi membri în urma nunții. În satul Meseșenii de Sus, de exemplu, toți tinerii participanți la nuntă se numeau *cuscri*, nuntașii miresei purtau numele de *socri*, iar cei ai mirelui se numeau *chemați*. Trei categorii existau și în satul Buciumi (*cuscri* – nuntași ai mirelui, *socri* – nuntași ai miresei, *tineret* – din partea ambelor părți), dar categoria tineretului se împărțea aici pe sexe, totalitatea feciorilor alcătuind subcategoria *fraților de mire*, iar cea a fetelor subcategoria *surorilor de*

mireasă. O situație și mai complexă ne întâmpină în satul Șeredei, unde categoria tineretului era divizată nu numai pe sexe, ci și pe familii. Feciorii din partea mirelui se numeau aici *cuscri* (de remarcat conținutul diferit al termenului în diferite sate din zonă), iar cei din partea miresei *frați de mireasă*, fetele din partea mirelui *nune*, iar cele din partea miresei *surori de mireasă*. Căsătoriții din partea mirelui se numeau în acest sat *chemați*, iar cei din partea miresei *socri*. În acest ultim caz, în masa nuntașilor se conturează cu claritate toate grupările din care mirii au făcut sau vor face parte. În consecință, trecerea lor dintr-o grupare în alta, dintr-o stare în alta, este marcată mai evident aici și are un caracter mai nuanțat și mai apropiat de sensurile originare”².

La fel, în aceeași perioadă, „carul cu șase boi era nelipsit din convoiul de nuntă”³, situație care nu se mai păstrează astăzi.

În aceste condiții, contribuțiile lui Ioan Augustin Goia devin nu numai extrem de relevante pentru o cercetare sincronică, la un moment istoric dat, a zonei, ci și repere esențiale pentru o abordare în diacronie a subiectului, materializată într-un studiu axat pe scenariile nupțiale

din actualitate și gradul de remanență al unor secvențe.

Un material interesant și puțin utilizat este oferit cercetătorilor de Witold Truszkowski, un etnograf și dialectolog polonez care, în ianuarie 1938, a participat la o nuntă tradițională în Treznea, pe care a descris-o ulterior într-un material publicat sub numele *Folclor din comuna Trăsnea, județul Sălaj (Monografie folcloro-sociologică)*. Aflăm, de exemplu, că *vujala* înseamnă convenție și interdicție: „numa feciorii care sînt gazde și fetele care sînt gazde se vujesc. Însă cînd fecioru gazdă este prostan ori hîd atunci nu-și capătă față de gazdă cu el. Atunci și-o ie de om sărac. Văr al doilea nu să ie laolaltă, văru al treile să mai ie”⁴.

Interesante și utile ni s-au părut informațiile despre o evaluare cantitativă a nunții, pe care nu o mai putem găsi astăzi: „cînd să pregătește mireasă, să gată cu 10 perine, 3 țeale, 4 lipideauă de mîină, 3 lipideauă cu fiteu, 10 lipideauă albi (numa de cînepă), 20 șterguri, 8 saci, 1 desag de lînă, 1 desag de pînză, 1 leșier, 1 față de masă de lînă, 3 fețe de masă de pînză, 2 străiți de caș, 2 peteici, 14 rînduri de haine. Pentru mire 1 val de pînză de 20 de metere duce mireasa, și la nănașe 4 metere pentru o cămașă, la mama mirelui 2 m de pînză, la tata mirelui 2 m și la mama cea bătrînă 2 m și fiecare pînză pusă pe un colac. Pentru copii a nănașe mireasa dă colac și un șir de mărgăritarii și o primă roșie; cînd este fecior trebuie colac și bumbușcă și năfrămuță. Cînd pleacă mireasa duce un canape de 3 m și o ladă toate pline de haine.

Se fac pentru o nuntă 40 de pîini și 4 oale de piroște și 30 de pături de laște și 20 de galițe se taie – lae-s pentru oameni și femei și pentru nuntași; s-au tăiat 2 oi și prăjituri o covată cu 4 coarne pentru nuntași și pentru nune (...). În ladă se pune cămășile miresei și rochiile și zadie și năfrămi, în canape se pune lipideauă și saci și desagi și poale și leșieri și straițe de caș și 5 fețe de masă purtărețe, care-s pentru toate zilele și 4 zadii de pînză pentru mire.

La vedere se mai pun 4 lipideauă de lînă și 4 țeale și 3 lipideauă de spămucă și bumbac și fiteu”⁵.

„Joi, după nuntă vine mireasa la părinții ei și duce 2 - 4 boi sau viței și 4 sau 6 oi, care are scroafă cu purcei, dă la mireasă și un purcel. Primăvara îi dă tată-su 4 pămînturi (4 - 6 pînă la 10). Care e om mai sărman și are numai cîte un pămînt la fiecare copil ala cere folosințe 6 dici de bucate pă an să aibă cu ce trăi”⁶.

Același atent cercetător ne dă informații și despre o secvență finală a nunții, cu carater ritual, pe care am regăsit-o și noi nu doar în memoria subiecților din Treznea, ci și ca o practică actuală și care pare să se fi conservat mai bine în satele de pe culmile Meseșului decît în alte sate sălăjene. Este vorba despre „spălatul cu nănașă”, obicei relatat similar de informatorii noștri ca și de etnograful polonez în deceniul patru al secolului trecut: „Înainte de a se duce acasă mere nănașu și nănașă la grădină să se spele la unu oltouan cu hina și cu hinu. Nănașă toarnă apă să să spele hina. Hina iară trebuie să pună la nănașă ca să spele și ea. Și mireasa are o ștergură la mîină și se șterge cu ea și mireasa și nănașă. Și nănașă îi dă 10 lei la mireasă – mireasa îi dă ștergar cu care se șterge, la nănașă. Cînd se spală vine cineva tînăr și țîpă o mîină de cenușă la nănașă ca să nu să spele bine, ca să rîdă. Atunci vin înapoi acasă și mai dănțuiesc un danț”⁷.

Pentru satul tradițional românesc, căsătoria și nunta, ca momente inițiale ale constituirii unei familii (familia fiind definită de sociologi ca un produs al sistemului social care evoluează și se dezvoltă în strînsă dependență de transformările din societate), constituiau evenimente importante, generate de o dublă motivație: una ce ținea de tradiție, adică de acel set de reguli ce guverna viața comunității din spațiul rural și contribuia decisiv la integrarea individului în societate, și una ce ținea de rațiuni economice, sociale, comunitare, oarecum impuse de apartenența la o familie

și la un grup social bine structurat. Din acest ultim punct de vedere, căsătoria însemna „încheierea unui contract între două părți (bărbatul și femeia), legați de anumite interese ce izvorăsc din conjunctura socială, din relațiile unei vieți profund ancorate în mentalitatea colectivă a comunității sau a epocii în care trăiesc. Această mentalitate a comunității viza interesele materiale, o homogamie geografică, dar mai ales una socială și culturală care relua și prelungea homogamia geografică. Căsătoria nu era și nu putea fi o chestiune particulară, ea afecta nu numai pe cei doi indivizi, ci întreaga comunitate în care trăiau, marcată evident de aranjamentele lor”⁸.

Dar cea mai importantă motivație, credem și noi, susținându-i pe autorii studiului citat anterior, este „motivarea prin propria determinare: indivizii sînt conștienți de motivele care i-au făcut să se căsătorească: dragoste, necesități, interese etc”⁹.

Pentru comunitatea vechiului sat românesc, nunta era un eveniment înafara căruia viața nu era resimțită ca plină, nu se considera că e împlinită. Ne amintim formularea sentențioasă a unui intervievat care ne-a mărturisit ultimativ: *nu îi om întreg cel care nu o făcut nuntă, care nu îi căsătorit, care nu are o familie, care nu face prunci care să îi continue viața*¹⁰. Scopul căsătoriei acoperă o paletă largă de opțiuni, ierarhizate în mod personal de fiecare subiect dar fiecare raportându-se, pe rînd, în anumite momente sau stadii ale vieții, la toate variantele ce pot fundamenta scopul căsătoriei: uneori, „scopul unirii între un bărbat și o femeie este împărțirea binelui și a răului, a bucuriei și întristării în decursul vieții”¹¹, adică „nevoia de a avea o consoartă spre ajutor și petrecere, mîngiere și suferință comună în cazuri mai grele; (...) alteori, scopul căsătoriei era concentrat asupra asigurării continuității familiei (...). Finalitatea era în ultimă instanță transmiterea averii unui moștenitor legal care să își poată îngriji părinții la bătrînețe.

Sînt numeroase cazurile în care se invocă (...) starea grea a părinților unui partener, necesitatea creșterii copiilor rămași orfani; dar predomină cazurile în care scopul declarat al căsătoriei era împiedicarea împărțirii și înstrăinării pămîntului”, dacă ar fi să cităm din nou studiul referitor la căsătoria în satele din Ardealul mijlocului de secol XIX¹².

În fine, pentru spațiul cultural românesc, familia însemna înainte de toate o casă, o gospodărie, un soi de mic atelier de producție în care familia lucra, în echipă, pămîntul acumulat, astfel încât, din punct de vedere economic, căsătoria reprezenta o mai eficientă modalitate de a lucra pămîntul pentru asigurarea subzistenței și, poate, bunăstării familiei. De aceea, pe lângă faptul că „nunta reprezintă de fapt desprinderea miresei de propria-i familie, unirea simbolică a mirilor și primirea miresei în familia viitorului soț”¹³, totul se rezumă, în final, la un aport de brațe de muncă pe care mireasa le aduce în familia viitorului său soț.

Toate aceste aspecte generale, alături de multe altele, particulare, legate fie de etnografia nunții, fie de folclorul extrem de bogat al acesteia, au constituit subiecte de studiu pentru mulți specialiști ce și-au focalizat interesul pe satele sălăjene. De la Zilahi Karoly (1859) și D. Stoica și C. Lazăr (*Schița monografică a Sălajului*, Editura Luceafărul, Șimleu, 1908), până la Leontin Ghergariu sau Ioan Augustin Goia, nunta a constituit un bun teren de studiu. Mai recent, trebuie reținute studiile din perspectivă sociologică ale lui Gheorghe Șişteștan despre „mersul pe didic” și practicile de regionalizare a spațiului, dar și culegerile de informații sau texte folclorice specifice semnate de Traian Vedinaș (pentru valea Barcăului), Grigorie și Maria Croitoru (pentru satul Aluniș) sau Augustin Mocanu (zona sălăjeană a Codrului), ori studiile care au inclus nunta sălăjeană în tipologia mai largă a nunții transilvănene, asumate de Ion Șeuleanu sau Ioan Toșa.

Pe de altă parte, o observație pertinentă a profesorului craiovean Nicolae Panea, pusă în contextul propriilor interpretări date ritualului nupțial (ca formă colectivă de învățare a ospitalității), este de natură a stârni întrebări și de a orienta etnograful sau etnologul către întreprinderi noi, actuale, în cercetarea referențialului: „tradiția studiilor parentale la noi ne demonstrează că acestea sunt într-o fază, pe care o numim, de creștere, a acumulărilor, a schimbărilor tematice și terminologice, fază în care joncțiunea celor trei domenii care s-au ocupat de studierea acestei realități (lingvistica, sociologia și folcloristica) nu s-a produs. Luată în parte, fiecare știință are rezultate onorabile, fără însă ca aceste rezultate să contureze o antropologie clasică la noi”¹⁴.

Volumul de față își propune să se alinieze, cu modestie, la contribuțiile la cunoașterea tradițiilor satului românesc și să propună o perspectivă antropologică asupra subiectului, care, astfel, să fie receptat ca o necesară marcă identitară în contextul unei prea agresive europenizări și industrializări. Este indubitabil că tradițiile populare au intrat într-o puternică disoluție, generată de expansiunea urbanului sub toate formele acestuia, dar este la fel de adevărat că spațiul global în care trăim, la începutul mileniului trei, reclamă necesitatea raportării la câteva repere identitare cu efect de legitimare individuală și colectivă, dintre care obiceiurile de nuntă pot fi un bun model. Concluzia lui Ioan Augustin Goia, formulată acum trei decenii, este încă actuală: „spre deosebire de obiceiurile de naștere, obiceiurile legate de nuntă s-au păstrat – e adevărat doar fragmentar și în mare măsură golite de semnificațiile inițiale – pînă în zilele noastre. Nunta se face astăzi doar la o singură casă sau la căminul cultural, vechiul ceremonial este comprimat, deseori trunchiat, dar logica obiceiului s-a păstrat, iar semnificațiile sale originare pot fi încă decodificate”¹⁵.

Prima parte a materialului din

volum se vrea o articulare teoretică a referențialului, cu trimiteri bibliografice mai recente sau mai vechi care susțin o încadrare – tipologică și funcțională – a ceremonialului nupțial în sfera mai vastă a nunții din Transilvania și încearcă să vizualizeze nunta în stadiul său de secvențialitate succedantă. A doua parte a materialului încearcă o susținere argumentativă cu material din teren, cules, transcris, analizat și sintetizat în urma unor campanii de teren în satele sălăjene, de-a lungul mai multor ani, în încercarea de a radiografia perseverența unor tipare sau perimarea unor secvențe. Unele materiale sunt inedite, altele au fost deja publicate în reviste de specialitate, pentru că au fost susținute public, cu ocazia unor colocvii de antropologie naționale sau internaționale. Transformându-le în subcapitole de sine-stătătoare, am lăsat aceste lucrări cu rezumate în limba engleză – pentru facilitarea înțelegerii vreunui lector străin – sau cu bibliografia parțială, pentru folosul celor mai puțin inițiați în cercetarea științifică.

* Fragment din volumul *La nuntă în satele sălăjene. O lectură antropologică a tradițiilor nupțiale*, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2014.

¹ Ioan Augustin Goia, *Zona etnografică Meseș*, Editura Sport-Turism, București, 1982, p. 146 (preluând informații mai vechi de teren).

² Ioan Augustin Goia, *op. cit.*, p. 147.

³ Ioan Augustin Goia, *op. cit.*, p. 147.

⁴ Witold Truszkowski, *Folclor din comuna Trăsnea, județul Sălaj (monografie folcloro-sociologică)*, în „Folclor literar”, vol. II, Editura pentru Literatură, București, 1970, p. 3.

⁵ Witold Truszkowski, *op. cit.*, p. 4 - 5.

⁶ Witold Truszkowski, *op. cit.*, p. 14 - 15.

⁷ Witold Truszkowski, *op. cit.*, p. 13.

⁸ Ioan Bolovan, Sorina Bolovan, *Aspecte privind căsătoria în satul românesc din nord-vestul Transilvaniei la mijlocul secolului al XIX-lea*, în „Acta Musei Porolissensis”, nr. XII / 1998, Zalău, 1999, p. 845.

⁹ Ioan Bolovan, Sorina Bolovan, *op. cit.*, p. 846.

¹⁰ Gavrilă Gui, Valcău de Jos – Sălaj.

¹¹ Simion Florea Marian, *Nunta la români: studiu istorico-etnografic*, Ed. Grai și suflet, Cultura Națională, București, 1995, p. 5.

¹² Ioan Bolovan, Sorina Bolovan, *op. cit.*, p. 846 - 847.

¹³ Ioan Augustin Goia, *op. cit.*, p. 146.

¹⁴ Nicolae Panea, *Folclor literar românesc. Pâinea, vinul și sarea. Ospitalitate și moarte*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2005, p. 117 - 118.

¹⁵ Ioan Augustin Goia, *op. cit.*, p. 149.

Silvia Bodea Sălăjan - Poeme*

Cât aş vrea

stau în genunchi și caut palma Ta
să-Ți cer iertare și să iau lumină
iar pe Golgota
Doamne cât aş vrea
să-Ți ușurez calvarul de-a mea
vină

cât aş fi vrut ca glasul din mulțime
ce-Ți neagă condamnarea să fiu eu
și umbra Ta să treacă peste mine
să fiu un vameș
nu un fariseu

Nu știu

nu știu pe care drumuri rătăcite
am alergat atâția ani mereu
și nu știu ce comori am vrut să
aflu
în visterie fără Dumnezeu

nu știu cum bucuria creștea-n
mine
când Tu erai în visul meu absent
când mă trudeam zidind mereu
ruine
când viețuiam cu mine divergent

nu știu ce limite am vrut să trec
găsindu-mi un pretext
reconfortant
și nu simțeam cum lipsa Călăuzei
mă ispitea cu timpul meu mutant

acum îmi măsoar viața prin Cuvânt
eu știu că ești
și știu că știi că sunt

De-ar fi

de-ar fi să cânt cu trâmbiță
de-argint
inima mea s-ar face partitură
și genele înfiorate strune
mi-ar înflori cuvântul Tău în gură
pe buze narz ar deveni tăcerea

și crini aş pune-n rănilor-Ți din
palme
iar crucea Ta aş face-o din petale
s-alin golgota chinurilor
Doamne

Raiul lumii

oceanul lacrimii cere-ajutor
dar temerea rămâne-n inimi
trează
și mutilate gânduri cad strivind
demersul pus în scenă
ce șochează

de două ori am fost dezmoșteniți
de raiul lumii care ne-a fost dat
dizgrația excluderii concură
injurii excitate de păcat

mizeria e faptul pus în scenă
iar umilința joacă rolul prim
dreptatei-i apanajul altei lumi
e vinovat doar domnul anonim

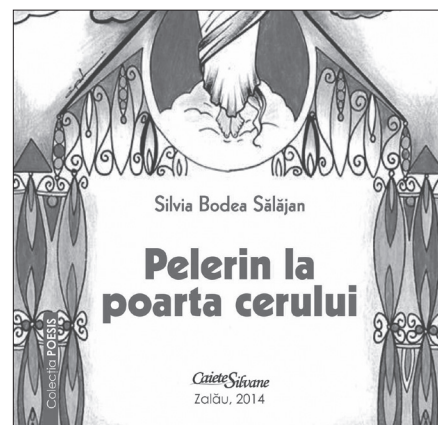
nu-i mai rămâne omului din toate
decât speranța pusă-n rugăciuni
iar caritatea cerului promisă
va fi cu siguranță-a celor buni

Indiferență

nu impresionează drama celui alt
orgolii violențele concură
în piață la tarabă se vând titluri
dreptul de sclav se naște din
cultură

din când în când se-ntâmplă o
minune
se strigă-n stradă că nu se mai
poate
dezastrul crește-n gloriile clipei
și lanțuri cad abrupt pe demnitate

în arta vicleniei ce provoacă
suntem și victime dar și complici
când panicați ne stimulăm
speranțe

în universul lumii noastre mici

problemele-s din ce în ce mai grele
spectacolul e pueril și frust
făgăduința ține loc de pâine
iar victima-i o stare de prost gust

o singură speranță mai rămâne
pe care o primim ca pe-o rodire
lumina albă-a porților cerești
în binecuvântare și-n iubire

Colț de rai

De atâția ani am rătăcit
și te-am rugat din pacea Ta să-mi
dai
să faci cuvântul Tău zidire-n mine
din viața mea să faci un colț de rai

în slava Ta cuvântul meu n-ajunge
dar dă-mi un semn
că Doamne am obosit
când casa mea va fi un colț de rai
voi ști atunci că Tu m-ai auzit

genunchii mei vor deveni altare
iar rugăciunea mea va fi scânteia
fa o minune
Dumnezeul meu
cum ai făcut demult
în vremea aceea

* Poeme din volumul *Pelerin la poarta cerului*, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2014

Lumina a crescut enorm la Cluj...

Carmen ARDELEAN

Festivalul Internațional Lucian Blaga

Ediția a 24-a

22-23 mai 2014

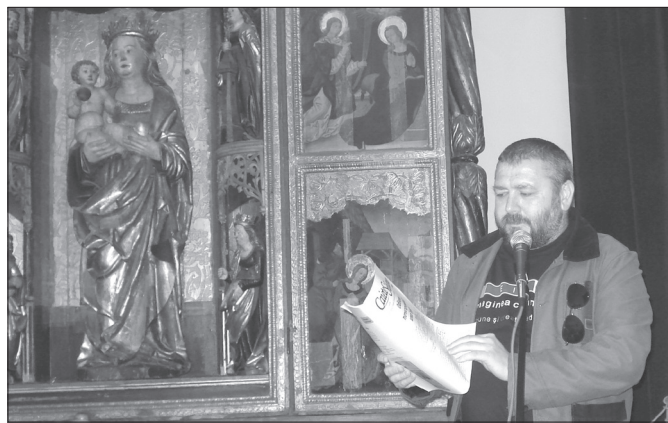
Cluj-Napoca

Cu începutul unei scrisori a lui Lucian Blaga, **Lumina a crescut enorm la Cluj...**, a început discursul rostit de doamna Irina Petraș, președintele U.S.R., filiala Cluj, la deschiderea Festivalului Internațional Lucian Blaga, care a avut loc la Muzeul de Artă Cluj-Napoca, în prezența directorului Călin Stegerea și a scriitorului Horia Bădescu, moderatorul recitalului poezilor. Ajuns la a 24 ediție și organizat de Societatea Culturală „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Cluj, Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj și Muzeul de Artă Cluj-Napoca, festivalul a reunit nume sonore ale artelor din spațiul transilvănean, căci activitățile derulate au stat sub semnul cuvântului, al sunetului și al culorii.

Precedat de un admirabil intermezzo liric, micro-recital de slovă și armonie dăruit, solemn, de actrița și scriitoarea Diana Cozma și ludic, eufonic, de chitară și vocea lui Emeric Imre, recitalul celor 24 de poeți înscriși la cea de-a 24 ediție (număr completat prin alte participări) a fost mediat de clasică gazdă Horia Bădescu, ale cărui prezentări inedite au menținut vii atenția, interesul auditoriului.

Două voci feminine au deschis recitalul de poezie: Oana Boc, cu *Clepsidra*, un poem de dragoste cu accente de artă poetică, și Mariana Bojan, pictor și scriitor, cu poemul autoreferențial *Dansez. Sâmbăta lui Lazăr* și *Cavalerii templieri* au fost rostite poeticește de Dumitru Cerna și Doina Cetea, ambele poeme fiind dense, picturale, poeme de atmosferă.

Păsărea galbenă a fost alegerea cunoscutului critic Ion Cristofor, poem urmat de emoționantul *Universul*

mama 2, rostit, vizibil emoționat, de editorul și sensibilul poet Vasile G. Dâncu. O ars poetică a rostit Mircea Goga, în absența lui Vasile Gogea, precedându-l pe teatralul, expresivul Al. Jurcan, cu poemul *Veșnicie căruntă*.

Umbra faraonului, Ion Noja, și *Egloga a VI-a*, Vasile Igna, au reținut atenția prin fast, densitate, fiind urmate de *Fericiți cei ce cinstesc lumina cea dreaptă*, semnat Valentin Marica, și *Pașii de ieri pietrificați*, Victor Constantin Măruțoiu.

Un „deț” din *Alcoolurile* sale ne-a oferit, după cum s-a exprimat Horia Bădescu, Ion Mureșan, prin poemul circular, eufonic, *Nu putem* (pe care îl scrisese în martie, pentru *Rondul poezilor* de la Muzeul de Artă), iar Marcel Mureșeanu, o doză din admirabilu-i spirit ce a schimbat registrele precum... cămășile în poemul *Imprudențele unui fier de călcat*.

Provincia târgmureșeană a avut, alături de Valentin Marica, un al doilea reprezentant în persoana lui Eugeniu Nistor, *Însingurări*, iar Bistrița și „Mișcarea literară” au fost mai mult decât onorabil reprezentate de Olimpiu Nușfelean care a citit *El care nu poate fi altul*.

Poeți cu majusculă au fost Maria Pal, cu poemul *N-ai reușit*, și Adrian Popescu, nevoit să părăsească *Umbria* pentru a da citire minunatului poem *Perla de sânge*.

Mai aproape de Blaga a fost poetul Aurel Rău, al cărui poem închinat poetului-filosof și datat 1970 a fost un exercițiu de admirație, scris odată cu finalizarea statuii autorului *Poemelor luminii*, de către Romul Ladea.

Persida Rugu, cu poemul *Transparenta flacără din oglindă*, a precedat intervențiile lirice ale celor doi sălăjeni care au reprezentat la eveniment revista de cultură *Caiete Silvane*: Daniel Săuca, redactorul-șef al

revistei, și Viorel Tăutan, redactor asociat. *Undeva pe strada Doamnei undeva*, poem autoreferențial, și *Dacă februarie*, poem de dragoste, au fost alegerile celor doi colegi de redacție.

A încheiat seria poezilor ce și-au anunțat participarea Flavia Teoc, cu un poem cu iz nordic, *Primul pescar*, din volumul *Fiord*, urmată de poezii din addenda, cum mi-a plăcut să-i numesc pe Gabriel Bota, Doina Burzo, Liviu Mircea (cu un excepțional poem *În ziua în care șarpele*), Florica Bud, Rodica Scutaru-Milaș, Constantin Rusu și Ioan Marinescu, a cărui alegere a fost a tatălui pentru fiul său aflat departe de țară.

Salonul de primăvară al scriitorilor (ediția a șaptea), dedicat lui Lucian Blaga, a avut vernisajul imediat după momentul dedicat poeziei, chiar dacă s-a desfășurat în incinta Uniunii Scriitorilor, fiind o evidentă

dovadă că scriitorul poate fi dublat, în mod fericit, de pictor. Au expus Ion Antoniu, Ion Cristofor, Rodica Frențiu, Teodora Gogea, Maria Pal, Laura Poantă, Rodica Scutaru-Milaș, Flavia Teoc și gazda care a făcut, în mod exemplar, oficiile, Irina Petraș.

Simpozionul „Lucian Blaga la Cluj” a debutat cu intervenția istoricului literar Mircea Popa care a prezentat o traducere inedită, în finlandeză, a 30 de poeme semnate Lucian Blaga, prinse în volumul *Aura Ja Huilu*, apărut la Helsinki, Editura Suomen Kirja, în 1945, cu prefețe semnate Grigore Dobrinescu și Martti Larni.

Despre dificultatea dramatizării pieselor lui Lucian Blaga a vorbit teatrologul Doina Modola, intervenția

fiind susținută cu un fragment din piesa *Tulburarea apelor*, varianta de teatru radiofonic.

Oana Boc a sintetizat particularitățile metaforei, așa cum se regăsesc în opera filosofică și lirică a lui Blaga, iar Melania Ilea, câștigătoare a Concursului pentru Debut din acest an, organizat de U.S.R. Cluj, a prezentat o interesantă abordare comparativă a traducerilor în germană ale poeziei lui Blaga, pornind de la câteva versuri construite pe metafore conceptuale.

Ion Taloș a convins auditoriul despre necesitatea realizării unui *Dicționar folcloric al poeziei lui Blaga*, iar Victor Constantin Măruțoiu a încercat o abordare din perspectivă religioasă a filosofiei lui Blaga.

Simpozionul s-a încheiat cu inedita provocare la lectură, de tip dosariadă, propusă de Stelian Mândruț

care a prezentat trei dosare Lucian Blaga despre care se vorbește, dar pe care Dorli Blaga le credea inexistente sau pierdute.

Cu siguranță, și celelalte evenimente din cadrul festivalului (Premiile U.S.R Cluj pentru cărțile apărute în 2013, concursurile, expozițiile, vernisajele desfășurate la Biblioteca Județeană „Octavian Goga” sub genericul *Clujul lui Lucian Blaga, Clujul nostru*) au fost de aceeași calitate și au avut aceeași ținută impecabilă, căci, așa cum spuneau amfitrionii primei părți a festivalului, la Zilele Blaga e întotdeauna soare și lumină.

Și soare și lumină au fost.

Eudochia

(fragmente)

Alice Valeria MICU

Cerul se topea peste fața Dunării, dar apa nu se împotriva. Ca și cum gunoiul n-ar fi fost de ajuns, o șalupă obosită se leagănă amețită sub picioarele ezitante ale călătorilor ce se buluceau pe punte. Pe mal așteptau răbdători trei bărbați în costume negre și-o femeie anonimă. Știu, sună ca-n bancuri, dar cum putea fi altfel, când era grevă generală la transporturi, nu tu mașini, nu tu trenuri, nu tu avioane! Doar șalupele private mai riscau câte un transport de urgență. Și asta tocmai acum când începea primul târg internațional de produse funerare la Viena! Ce, acum nu mai râdeți? Nu vă mai vine? Nici celor trei nu le venea să râdă. Norocul lor că Dunărea nu s-a răzgândit și mai trece pe la noi. Așa, cu șalupele s-au învățat și de-o croazieră, ce mai, vacanță de vis! Nu era chiar pe Mediterana, dar n-au mai fost în concediu de vreo cînșpe ani.

Erau o apariție ciudată. În port i-au zărit niște cerșetori arși de soare.

- Bagă mare, bre! Un' te grăbești? Nu te uiți la ei? Țăstia-s ciocli, frate, miros a moarte de la om poștă! Ptiu! n-aș lua de la ei nici colivă! Poate o sticlă de tărie!

- Nu te apropia, nene! O să-ți vezi mutra pocită în pantofii lor și-o să știi de ce n-ai avut noroc în viață!

Strigau cât îi ținea gura, fără sfială, așa simțeau ei că-și bat joc de moarte. Briza Dunării le-a luat vorbele, aruncându-le peste port.

Cei trei stăteau la distanță unul de altul, era clar că nu se cunoșteau. Singuri, ca moartea. Nu le flutura nici părul, vântul parcă nu se apropia de ei. Stăteau solemni, ca o statuie într-un parc unde nu mai vin nici pensionari să joace table. Aveau în mâini fiecare o servietă burdușită, iar la picioare un troler nou-nouț. Nu venise nimeni să-i conducă, să le ureze drum bun și vânt la pupa! Ar fi fost ca și cum i-ai ura unui mort drum bun și traversare fericită!

Nici unul nu se mișca pe punte. Așteptau pornirea motoarelor.

În ultimul moment urcase și femeia anonimă. Înaltă, cu părul strâns sub o pălărie de soare pleoștită, purta o rochie dreaptă de pânză și sandale bărbătești sport. Fața pe jumătate acoperită de borul pesimist nu avea nimic greșit. Maxilarul puternic trăda o voință adâncă, în rest nu prea puteai vedea mare lucru. Buzele erau pline, dar încremenite sub nasul scurt și fin, cu nări frumos conturate, dar pomeții, ochii, fruntea rămăseseră ascunse. Privea în zare, diluată în anonimatul aerului de vară care îmbălsăma

totul într-o lumină lăptoasă, consistentă, ce se lipea cu praf cu tot de pielea înfierbântată, precum atingerea câte unui libidinos în înghesuiala autobuzului. Ca o răsuflare împuțită a unui suferind de stomac, vântul aducea dinspre Dunăre miros de pește clocit la soare, de fecale fermentate, de hoit.

Până la Porțile de Fier nimeni nu părea să se bucure de călătorie. Acolo urmau să coboare și să se descurce, ca să ajungă pe un alt vapor care să-i debarce la Viena în liniște, căci nefericiții greviști ocupaseră ecluzele.

Căldura a învins în cele din urmă și oamenii formând grupuri - grupuri începură să intre în vorbă. Ici-acolo mai vedeai câte unul care se chinuia să vorbească la telefon, cu tot zgomotul motoarelor, al valurilor străpunse de vas, cu vorbele răstite și iuți, certărețe ale unei neveste, supărate foc pe bărbatul ei care nu-i lăsase mai mult de două degete de votcă în petul unsuros, în fine, fiind nevoit să facă eforturi supraomenești atunci când maneaua stridentă din mâna unui puști transpirat și desculț atingea cota maximă de disperare!

- Ce să-i faci, mamă - vorbea cu sine o femeie uitată de Dumnezeu pe pământ de câteva generații. Avea o coroana din brad cu flori de pânză portocalii, un snop de lumânări subțiri ferite de soare într-o sacoșă, printre batiste, prosoape și colăcei. Nu mai e liniște nicăieri, nici în mormânt nu mai ai pace. Oare or avea muzică și pe lumea ailaltă, maică? Și-și desfăcu legătura năframei, lăsând cele două colțuri să atârne inerte.

Se măritase de tânără, avea doar șaisprezece ani când feciorul învățătorului, promis de soț încă de la nașterea lui, a trebuit să plece pe front. Veniseră în sat după băieți ca după bădița Vasile a lui Creangă, i-au luat din casă și norocul ei că stătea în vecini, văzuse camionul prăfuit în dreptul gardului și-a înțeles că omul ei pleacă spre moarte. I-a căsătorit popa în camion, pe drum, printre soldați și ranițe. După cinci sate era deja femeie măritată. Și-a sărutat bărbatul și-a coborât din camion. Nu l-a mai văzut de-atunci. S-a întors și feciorul popii și-al primarului și-al notarului. Feciorul avocatului a venit cu picioarele amputate, al cârciumarului fără brațul drept. Feciorul judecătorului murise la spital, dar măcar au avut ce înmormânta. Numai ea nu avea unde pune o floare, unde să aprindă o lumânare. Dintre toți bărbații nu mai al ei să zacă neprohodit și fără nici o rânduială... Mai rău era de Înălțare, când popa lua din altar tabloul cu lista eroilor și în cimitirul de pe deal striga

apelul de onoare.

- Petre Cosașu!
- Mort pentru patrie! Răspundea cântărețul.
- Vasile Mureșan!
- Mort pentru patrie!
- Ioan Coman!
- Mort pentru patrie!

Femeile plâneau înfundat, cu pumnii la gură, adunând în batiste lacrimile și neîmplinirile unui neam. Când popa rostea numele omului ei se oprea timpul. Până la urmă, cântărețul dădea același răspuns.

- Mort pentru patrie.

Îi venea să strige, să-și rupă hainele, să-și smulgă părul. Cine a hotărât că omul ei e mort? Doar pentru că nu s-a mai întors?

- Dumitre! Unde ești Dumitre? În fiecare seară ieșea pe prispă și uitându-se la stele îl striga în mintea ei. Îl striga din toți plămânii, din toată fința ei. Uneori striga atât de tare că dimineața se trezea răgușită.

Nu s-a mai căsătorit, chiar dacă o chemaseră la Sfatul popular să-i dea certificatul de deces. Cum să facă asta? I-a promis omului că-l va aștepta până la moarte.

De șaiszeci și șapte de ani nu l-a mai văzut. Până în '89 îi căutase mormântul prin toate localitățile pe unde trecuse frontul. Făcuse parastas în fiecare cimitir, îl plânse și pusese lumânări la fiecare răstignire ce străjuia somnul pierduților. Așa apucase ea. Dacă nu poți ajunge la mormântul celui drag, aprinzi lumânări la răstignirea din cimitir, iar dacă nu ieși din casă pui lumânări aprinse la fereastră, să le vadă Dumnezeu și sufletele morților.

A început să-l caute mai departe. Dumitru îi promisese că nu-și va da jos de la încheietura mâinii drepte Medalia Miraculoasă a Fecioarei Maria, alături de care fierarul din sat le făcuse o inimă din tablă de cupru, pe care cu un cui mititel bătuse numele lor: Dumitru Leu și Eudochia Leu. Nicăieri nu apăruseră numele lor alăturate. Doar pe inima fierarului.

Acum urma să-l caute pe Dumitru al ei la Budapesta. Simțea că nu mai are mult de trăit. O luau niște slăbiciuni și de două ori crezuseră vecinele că a murit. Odată îi și legaseră bărbia și-i pusese monede pe ochi ca să rămână închise toate. Se trezise cu legătura pe după urechi și când au văzut-o în ușă s-au speriat rău de tot. Sora ei a rămas bâlbăită de atunci. A treia oară nu mai scăpa ea! Așa că trebuia să se grăbească să găsească mormântul lui Dumitru ca să știe din timp unde-și va dormi somnul de veci. Măcar pe lumea ailaltă să fie împreună cu el. (...)

Baciul Vasile era ardelean din tată-n fiu, dar o ceruse în căsătorie pe sora Dochiței cu puțin timp înainte ca întreaga familie cu fete cu tot să fie deportată în Bărăganul patimilor, din cauza tatălui care nu se sfia să-și exprime ura față de comuniști, mama Rușie și tătucul Stalin, colectivizare și ateismul socialist.

Cum în sat avuseseră la gospodăria colectivă un inginer de la Severin, acesta i-a găsit un loc de vizitiu, iar Vasile a venit să fie mai aproape de logodnica sa, După moartea socrului, și-a luat mireasa cu el pe malul Dunării, unde au adus un strop din Ardealul de care le era dor în fiecare secundă. Dochița a rămas și ea în Bărăgan să îngrijească mormintele părinților, alături de sora lor cea mică. Erau un întreg cătun de ardeleni în miezul fierbinte al Câmpiei Române.

S-au urcat cu toții în căruță, fără să-și spună nici un cuvânt. Cei doi bătrâni s-au îmbrățișat cald și cu lacrimi în ochi.

Călătoria cu căruța a fost grea și părea să nu se mai sfârșească. Nici un oscior nu mai rămăsese la locul lui, țăntării îi atacau în trombă infometate, așa că în afară de bătrână toată lumea fuma, alungând plictiseala și roiul agresiv.

- Ce absurdă e viața uneori, rosti sentențios unul dintre bărbați. Când am bani de avion merg cu căruța și când n-aveam bani nici de-o pereche de pantofi am fost cu avionul până-n America.

- Și eu m-am născut în America, spuse timid, dar vădit emoționată bătrâna. Nimeni nu întrebă nimic, crezând în sinea lor că e puțin dusă și cu mințile tulburi, dar bătrâna reluă sprințară:

- Tata a plecat la începutul secolului să caute aur și l-a chemat și pe fratele mamei, care n-a plecat singur și a luat-o și pe mama. Eu și încă o soră ne-am născut acolo, dar când aveam vreo zece ani bunicul ne-a chemat să ne întoarcem, dacă vrem să-l mai prindem în viață. Și-a mai trăit încă trei sau patru ani, iar noi nu ne-am mai putut întoarce. Tata prinsese febra aurului și pleca în fiecare an cu lunile să caute aurul dacilor. Când se întorcea avea părul și barba lungi, încălcite și pline de scai, hainele sfâșiate și picioarele sângerânde. Așteptase să i se vindece crăpăturile adânci din tălpi și într-o dimineață când am mers în poiată să iau găleata să adap vacile nu l-am mai găsit. Nu voise să doarmă înăuntru, spunea că nu se cade să intre într-o casă cu atâtea fete de măritat. Atunci a înțeles mama că nu ne mai cunoștea. L-a adus calul înapoi. Nu-și mai amintea că stătuse la noi toată iarna până se desprimăvărare. Din acea zi mama nu l-a mai lăsat să plece. Îi făcea în fiecare seară fiertură din semințe de mac și flori de somnoroasă. Și înghiți cu zgomot, înăbușind un plâns ce-l ghiceai după tremurăturile din glas ivite odată cu cele din urmă vorbe.

(Fragmente citite în cadrul Cenaclului „Silvania”)

Ion Taloș - octogenar

Augustin MOCANU

În Clujul anilor nu prea frumoși, de după al doilea război mondial, unde am învățat vreme de un deceniu, ca normalist (1947-1953) și apoi ca student la filologie (1953-1957), am avut prilejul să intru în lumea tinerețului studios. Atunci m-a ajutat norocul să-l cunosc pe Ion Taloș ca elev la școala normală și ca student, coleg de an și de cameră. Mă uitam la el cu un strop de invidie, dar îl și admiram fără să i-o spun. Nici nu visam să ajung vreodată ca dânsul. Era un tânăr prezentabil, foarte activ, ordonat, harnic și stăruitor, cu mare voință de a învăța pentru a dobândi o pregătire cât mai înaltă.

Seriozitatea, perseverența și dorința de afirmare în domeniul cercetării împreună cu simțul responsabilității și cu îndrumările de specialitate oferite prietenește de către ilustrul său mentor Ion Mușlea, părintele Arhivei de Folclor a Academiei Române, i-au deschis calea de a se manifesta cu toată energia tinerească de care dispunea la 23 de ani când a terminat studiile universitare și a obținut un post de cercetător în colectivul de folclor de la Institutul de Lingvistică din Cluj. De asemenea, în acei ani de început promițător, tânărul Ion Taloș a beneficiat de o colaborare de excepție cu marele poet și filosof Lucian Blaga și s-a bucurat de prietenia lui Ovidiu Bârlea, folclorist de frunte al acelor ani.

Chiar de la început, preocupările cercetătorului Ion Taloș - savantul de talie și recunoaștere europene de azi - cuprindeau un larg câmp de probleme. Și-a adâncit și lărgit mereu baza teoretică de cunoaștere în domeniu, și-a extins sfera de studiu de la cercetarea

spațiului național către cel continental, realizând studii de folclor comparat, obiectiv pentru a căruia atingere a învățat rapid limba germană, ceea ce i-a asigurat accesul la cea mai vastă bibliografie europeană privitoare la cultura tradițională, surse de origine germană sau traduceri din diferite limbi de largă circulație.

Dacă ne-am permite să feliem activitatea științifică a lui Ion Taloș am descoperi, credem, următoarele aspecte cunoscute nouă în linii mari, ceea ce, precizăm, nu însemnează o cunoaștere exhaustivă, căci pot exista și alte chestiuni importante, abordate de savant, care însă nu ne-au ajuns sub priviri.

1. Consider că este foarte util, pentru cunoaștere, să urmărim, fie și numai sumar, dinamica muncii și afirmării treptate a lui Ion Taloș ca cercetător de excepție, devenind un veritabil savant, de-a lungul ultimelor trei-patru decenii din secolul trecut și începutul secolului nostru.

a. în 1957 a absolvit filologia la Universitatea „Victor Babeș” din Cluj și a fost angajat ca cercetător în domeniul culturii populare tradiționale, la colectivul de folclor de la Institutul de Lingvistică din același centru;

b. în anii 1966-1967 și 1970-1971 urmează cursuri de specializare în studiul comparat al baladei populare europene la Deutsches Volksarchiv din Freiburg;

c. în 1970 devine doctor în științe filologice al Universității din București cu teza *Meșterul Manole*, avându-l îndrumător științific pe prof. univ. dr. Mihai Pop;

d. între anii 1969 și 1985, după înaintașii săi - Ion Mușlea și

Dumitru Pop - conduce Sectorul de folclor al Centrului de științe sociale din cadrul Filialei din Cluj a Academiei R.P.R.;

e. a întemeiat *Anuarul de folclor* și, între 1980 și 1985, a scos vol. I - IV;

f. în perioada anilor 1978-1985 este lector de limba și literatură română la Universitatea din Köln și din 1985, profesor la aceeași instituție de învățământ superior;

g. din 1986 predă literaturi populare romanice la Universitatea din Köln, unde, în 1993, obține titlul de doctor docent - Privatdozent;

h. ca recunoaștere a valorii operelor sale, i se acordă distincțiile: *Premio Internazionale di Studi Demoetnoantropologici G. Pitre* - S. Salomone Marino. Citta di Palermo. Edizione 2003 și *Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române*, pe anul 2004;

i. devine membru al UR, Filiala Cluj și al mai multor societăți

internaționale de etnoantropologie;

j. colaborează la un însemnat număr de periodice de specialitate editate în română, franceză sau germană, cu apariții în țară sau în afară și a unor volume de studii și cercetări cu caracter de culegeri colective.

2. Ion Taloș consideră că, în procesul cercetării, *măria sa textul trebuie avut în vedere întâi și mai presus de toate. „Corpusul de texte este, pentru cercetările de literatură populară, tot așa de important, cum sunt corpusurile de documente sau de inscripții latine sau grecești pentru istoric”* (Cununia fraților și Nunta Soarelui..., București, 2004, p.373)

În genere, textele supuse cercetării se află împrăștiate în: colecții tipărite, diferite cotidiane și periodice, manuscrise particulare, fondurile arhivelor de folclor etc. Dar să nu uităm că există și creații care s-au retras din viața activă și duc o existență pasivă în memoria membrilor unor colectivități rurale, căci folclorul este creația lumii satului românesc. Ion Taloș a supus cercetării atât texte înregistrate, cât și producții culese personal din teren, pentru descoperirea cărora a călcat multe drumuri și cărări ale lumii satului. Masiva monografie *Cununia fraților și Nunta Soarelui. Incestul zădărnici în folclorul românesc și universal* însumează 959 de pagini și adună 528 de creații în proză sau în versuri, bază documentară depășită numeric doar de corpusul *Miorița*, publicat de A. Fochi în 1964, alcătuit din 930 de documente.

Un alt exemplu la fel de edifi-

cator îl constituie corpusul de texte al subiectului folcloric *Meșterul Manole*. În monografia publicată în 1973, autorul prezintă un tabel cuprinzând 165 de texte, grupate pe tipuri cu denumiri geografice. Din acestea, 61, adică mai mult de o treime, reprezintă creații culese de Ion Taloș. Demn de reținut aici este faptul că primul text având titlul *Colinda zidarilor* l-a cules de la părinții săi: Ilca și Gavril Taloș din Prodănești, jud. Sălaj, în august 1957. Volumul *Meșterul Manole II. Corpusul de texte al variantelor românești*, apărut abia în 1997, conține 280 de documente, din care 242 sunt texte poetice și 38, legende în proză.

3. Chiar numai la o privire de ansamblu, statistica creației științifice a lui Ion Taloș impresionează prin diversitatea subiectelor abordate, mulțimea materialelor publicate și, în bună măsură, prin mărimea paginajiei.

Prima parte a volumului omagial: *Romania Occidentalis - Romania Orientalis*, Cluj-Napoca 2009, 704 pp., ocupând paginile 7- 32, se încheie cu *Bibliografia* completă a operei savantului, date din anul 2009, care atunci însuma 269 de titluri: *Monografii* - 8; *Studii și articole* - 128; *Ediții și traduceri* - 10; *Manual* - 1; *Bibliografii* - 6; *Recenzii* - 96; *Lucrări în manuscris* - 2; *Conferințe și comunicări* - 14; *Interviuri* - 4.

În prezent, după cinci ani, se înțelege de la sine că cifrele anterioare nu mai pot fi luate ca absolute, dar nici schimbări aberante n-au putut avea loc. Ceea ce știm este că acum sunt 9 monografii, căci în 2013 a ieșit de sub tipar superbul volum *Omul și leul. Studiu*

de antropologie culturală. De asemenea trebuie să nu uităm că urmașii lui Ion Mușlea au continuat cu credință orientarea și proiectele mentorului, lucrând la elaborarea treptată a *Enciclopediei culturii tradiționale românești*. Ion Cuceu afirmă că „O nouă rază de lumină se întrevade în 1957, când în Institutul de Lingvistică și Istorie Literară a fost angajat tânărul Ion Taloș, alături de alți cercetători lingviști și istorici literari” (*Romania Occidentalis - Romania Orientalis*, p.147). În această viziune, este firesc ca și numărul grupei *Lucrări în manuscris* să urce la 3, adăugându-se titlul - *Catalogul tipologic al colindelor românești*, operă la care Ion Taloș s-a angajat în 1965 și a lucrat la realizarea ei mai mulți ani. Acuma, când se bucură de reușita monografiei despre om și leu, credem că se va întoarce la lucrarea despre tipologia colindelor.

4. Fără discuție că sâmburele valoric al întregii creații științifice a savantului, prof. univ. dr. Ion Taloș, nume de excepție care merită să primească în față prescurtarea - *acad.* - îl constituie cele 9 monografii, deoarece în ele se află rezultatul caracteristic de ansamblu al mării opere a Domniei Sale, însumând nu mai puțin de 3714 pag., cele mai multe în *format academic*. Cărțile care constituie miezul de aur al contribuției lui Ion Taloș la cercetarea și cunoșterea culturii tradiționale românești și europene sunt:

* 1970, *Jertfa zidirii în obiceiurile și legende europene*, București, 226 pag.

* 1973, *Meșterul Manole. Contribuție la studiul unei teme de fol-*

clor european, [I], București, 470 pag.

* 1997, *Meșterul Manole II Contribuție la studiul unei teme de folclor european. Corpusul variantelor românești*, București, 491 pag.

* 2001, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, București, XVII + 278 pag.

* 2002, *Petit Dictionnaire de mythologie populaire roumaine*. Grenoble, 213 pag.

* 2004, *Cununia fraților și Nunta Soarelui. Incestul zădărnicit în folclorul românesc și universal*. București, 959 pag.

* 2007, *Lupta voinicului cu leul. Mit și inițiere în folclorul românesc*. București, 59 pag.

* 2008, *Valea Gurghiului. Monografie etnologică*. Coordonatori: Ion Mușlea, Dumitru Pop, Ion Taloș. Ediția a doua îngrijită de Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 358 pag.+26 planșe.

* 2013, *Omul și leul. Studiu de antropologie culturală*, București, 643 pag.

5. În acest galop nepotrivit vârstei noastre, dar caracteristic temperamentului cu care ne-a înzestrat Soarta precum și vremurilor fugătoare în care ne este dat să viețuim, am aruncat scurte priviri asupra Omului și Savantului, Ion Taloș, care s-a ținut mereu drept și demn, s-a dedicat total misiunii alese, făcându-și datoria cu cre-

dință, seriozitate și profesionalism, chiar și când împrejurările nu i-au fost tocmai favorabile.

Trecerea noastră rapidă, atât cu mintea, cât și cu simțirea prin grădina cea bogată și frumoasă a vieții și creației științifice ale D-lui prof. univ. dr. Ion Taloș, ne-a ajutat să ne facem o impresie personală cuprinzătoare asupra temei, impresie al cărei fond încercăm să-l sintetizăm în „propozițiile” de mai jos, străduindu-ne să surprindem câteva trăsături caracteristice care conferă originalitate cercetărilor acestui mare savant ardelean:

- orientarea preferențială a cercetării către specii epice ca: balada, colinda, legenda, oprindu-se la subiecte deosebite și de mare importanță pentru cunoaștere - meșterul Manole, cununia fraților, nunta Soarelui, omul și leul;

- dezvoltarea legăturilor creației literare orale cu rădăcinile ancestrale ale culturii noastre tradiționale: gândirea mitică, creștinismul popular, filosofia populară a existenței, obiceiurile și tradițiile neamului nostru;

- fundamentarea cercetării pe studierea și cunoașterea profundă a unui mare număr de texte, pe parcurgerea unei vaste bibliografii de nivel național și european și utilizarea largă a metodei comparative, pentru a descoperi relații existente, împrumuturi posibile,

influențe, importanța și sensul lor, deosebiri, aria de circulație în spațiul național și european etc;

- utilizarea în studii a unui limbaj adecvat, caracterizat prin: proprietate, varietate, claritate, precizie și printr-o construcție frazeologică firească, accesibilă, plăcută și odihnitoare, ceea ce nu însemnează coborâre în banalitate, ci, dimpotrivă, salt spre limpezimea și frumusețea clasică a stilului.

6. Ion Taloș s-a născut în localitatea Prodănești, jud. Sălaj, la 22 iunie 1934, în apropierea sârbației cu dublă semnificație, ținută la 24 iunie: *Nașterea Sf. Ioan Botezătorul*, sărbătoare creștină, și *Sânzienele* sau *Drăgaica*, străveche sărbătoare populară cu funcții specifice. La 22 iunie, anul în curs, 2014, savantul va împlini 80 de ani. Cu prilejul acestui *eveniment unic în viață* îl felicităm pentru frumusețea și bogăția a tot ceea ce a inițiat și realizat în existența sa ca om alături de cei iubiți suflului său și în activitatea de cercetare științifică și îi urăm sănătate deplină, ani mulți, buni, luminoși, frumoși, putere de muncă și obținerea de noi succese.

La Mulți Ani!

Cu dragoste și aleasă considerație.

Parodie de Lucian Perța

Ștefan Doru Dăncuș

Dimineața de primăvară
(din *Caiete Silvane*, nr. 112/2014)

Prea ca la țară primăvara vine,
Așa, fără program, inopinat,
Și fără să mă consulte și pe mine,
C-aș fi avut sugestii chiar de dat.

Și mă întorc risipitor acasă,
În zori de zi, de multe ori venind,
Dar cine știe ce nevoi m-apasă,
Cum mă spetesc la trustul meu muncind?!

Doar pentru Gabriella am povești de dor,
Dar amândoi știm că de mântuială
E lumea asta – doar un creator
Poet, o poate vindeca de boală.

Așa că-n primăvară, de acum
M-apuc de scris și singur și-n duete,
Și când mai văd că se îngroașă gluma,
Trimit poeme și pentru *Caiete*!

Filmo-grafiile Simonei

Copilul pierdut al Philomenei Lee

Simona ARDELEAN

Atunci când privim un film pe marele ecran semnăm, în fapt, o convenție cu ficțiunea. Știm că înaintea noastră se desfășoară un scenariu bine pus la punct, că actorii pe care-i vedem au, dincolo de peliculă, o viață a lor personală. Pe unii dintre ei îi decupăm cu dificultate din obișnuitele fotografii colorate din presa de scandal, iar efortul palimpsestic de suprapunere a datelor cunoscute peste caracterele fictive pe care le joacă este, cel puțin la început, o provocare cu atât mai mult cu cât filmul pe care-l vedem în sala de cinema este unul până peste poate de mediatizat. Ne gândim la rochii de pe covorul roșu, la încasări fenomenale și la ultimele efecte speciale născocite anume pentru noi, spectatorii.

Însă atunci când filmul este o versiune secundă, estetizată a unei întâmplări inspirate din viața reală, miza se schimbă, luminile cad mai degrabă pe scenariu și modul în care acesta reușește să reflecte prin replici și monologuri destinele personajelor. Este cazul *Philomenei*, unul din filmele importante ale anului trecut. Mai puțin spectaculos vizual decât celelalte filme candidate la Oscar, filmul suplinește însă cu succes la capitolul scenariu și joc actoricesc. Pentru scenariu a fost nominalizat la premiile Academiei, la Golden Globes și la Oscar și desemnat câștigător la premiile BAFTA în 2014. Pentru jocul actoricesc, ireproșabila interpretare a lui Judi Dench a fost nominalizată, de asemenea, la toate premiile amintite mai sus.

Filmul spune o poveste - deloc predictibilă - a unei căutări. O femeie trecută bine de 65 de ani, Phi-

lomena, își caută de o viață întreagă fiul pe care niște măicuțe l-au dat spre adopție. Lucrurile nu sunt însă deloc simple. Sarcina fusese considerată o rușine inacceptabilă în societatea închistată a unei Irlande din care, mai târziu, numărărați copii din flori sunt despărțiți de mamele lor și trimiși în Statele Unite ale Americii. Urmele sunt șterse cu o obsesivă grijă puritană și bietele fete, prea puțin educate, sunt făcute să trăiască vieți pline de remușcare pentru păcatul impardonabil pe care l-au comis.

Povestea Philomenei interpretată de Judi Dench atrage atenția lui Martin Sixsmith, un jurnalist care suferise de curând o înfrângere personală. Rolul lui Martin este magistral interpretat de Steve Coogan, cel care semnează și scenariul acestui film. Ambele personaje sunt victime rătăcite într-o viață care nu le mulțumește, dar perspectiva lor este una categoric diferită.

Philomena este ingenuă și afectuoasă, înotând în apele tipicar politicoase ale unei vechi și bune creșteri, capabilă de iertare absolută și purtând în sine esența unui creștinism mult mai veritabil decât cel al ipocritei așezări monahale. Lupta ei este surdă și înduioșătoare, dar sentimentalismul nu este unul de duzină, anume construit pentru a storce lacrimile spectatorilor. Martin, pe de altă parte, este un ateu cinic. Cercetează și nu crede. Drumul pe care-l parcurg împreună este o confruntarea a convingerilor personale, presărat cu mult umor britanic, inteligent. Multe din replici sunt memorabile, iar perso-

najele par a face nu o dată schimb de mentalități: Philomena trece ușor peste faptul că fiul ei fusese consilier în administrația Bush, că era homosexual. Martin pare vindicativ, iritabil, posac, dar fiecare îi este esențial celuilalt în drumul parcurs. Fiecare îl completează pe celălalt, ca și cum ar fi talere ale aceleiași balanțe: simplitatea femeii contracarează aroganța lui, religiozitatea ei stă în calea rațiunii lui Martin.

Își găsește Philomena fiul? Trebuie să aflați singuri răspunsul la această întrebare. Urmăriți filmul. S-ar putea să vă treziți lăcrimând, dar finalul din perspective personajului feminin este unul împăcat. Pot doar să vă dau un singur indiciu: drumul ei este unul circular după cum conchide și Martin citându-l pe T.S. Eliot: *The end of all our exploring will be to arrive where we started and know the place for the first time.*

Ștefan Goanță și Sălajul

4. Zalău - Casa Creației Populare

(martie 1968 - octombrie 1973) II

Irina GOANȚĂ

La Gâlgăul Almașului, în Zalău și la Cizer, Ștefan Goanță a fost un promotor al culturii tradiționale. A manifestat de la început devoțiune și responsabilitate față de valorile spirituale cu care oamenii acestor locuri au știut să traverseze vicisitudinile istoriei. A ajuns la izvoarele înțelepciunii satelor și i-a învățat pe copii, pe tineri și pe adulți să ducă mai departe tradițiile populare cu care s-au născut. Faptul că în Sălaj tradițiile sunt încă vii, nu au dispărut cu totul, ca în alte părți, i se datorează și lui Ștefan Goanță, omul de cultură și de școală – dascălul, pentru care moștenirea culturală a fost mai presus de orice. Nu a trecut cu indiferență pe lângă creațiile populare, care au străbătut milenii, și le-a adunat cu migală pentru grupurile vocale, pentru soliștii vocali și pentru recitalurile pe care le-a pregătit pentru concursuri. Numai așa s-a putut recunoaște valoarea textelor tradiționale din satele noastre, făcându-le accesibile, mai întâi, copiilor și tinerilor noștri și apoi celor din afară.

La sfârșitul anului 1971, Ștefan Goanță inițiază MEMORIA SĂLAJULUI, concurs de valorificare artistică a celor mai vechi și interesante obiceiuri, tradiții și datini folclorice din județul Sălaj, pe baza unui regulament judicios alcătuit: *Comitetul Județean de Cultură Sălaj, prin instituțiile de cultură subordonate, organizează o largă acțiune de cercetare, cunoaștere și valorificare cât mai cuprinzătoare a faptelor de etnografie și folclor care atestă irevocabil specificitatea Sălajului în contextul tezaurului național de valori create pe întreg cuprinsul patriei de-a lungul secolelor. [...] Aproape fiecare sat își are locurile sale fie de rezonanță istorică, fie înveșmântate în taina unor întâmplări de răsunet petrecute demult, în jurul cărora s-au țesut legende cuprinzătoare în egală măsură de adevăr și fantezie ca „Groapa tătarului” și „Lacul fără fund”, la Cizer, „Fata Cătanei”, la Gâlgăul Almașului, și multe altele care, prin grija unor cercetători animați, dacă nu de competență științifică, de pasiune, ar putea să constituie substanța unor interesante pagini de lectură sau a unor scenarii ori librete de spectacole. În virtutea celor de mai sus, invităm pe toți intelectualii din județ să continue sau să înceapă de acum această frumoasă și utilă muncă de cercetare în scopul valorificării acestei bogății spirituale. [...] Concursul „Memoria Sălajului” [...] cuprinde 3 mari categorii de competiții, după cum urmează: 1. Monografii și micromonografii ale unor obiceiuri, datini sau tradiții din localitatea sau zona respectivă [...] 2. Prelucrări (librete, scenarii) [...] 3. Spectacole folclorice al căror repertoriu va fi în exclu-*

Foto 7. Scenă din spectacolul de teatru folcloric
Vârsta lui Făt-Frumos- Hida

sivitate axat pe obiceiuri, datini, tradiții [...] Spectacolele în limba română, maghiară sau slovacă, al căror criteriu unic de apreciere va fi valoarea artistică [...] se vor desfășura în două etape: 1. Faza zonală – în lunile noiembrie-decembrie 1972 [...] 2. Faza finală (județeană), la centrul de județ, în luna februarie 1973; [...]”¹⁶

Cu prilejul primei ediții, s-a creat o adevărată emulație. S-au perindat prin fața juriului și, bineînțeles, a publicului spectator, grupuri și ansambluri din toate zonele județului, soliști de muzică populară vocală și instrumentiști. În regia lui Ștefan Goanță, au fost prezentate spectacolele: *Groapa tătarului* (Cizer), *Vârsta lui Făt-Frumos* (Hida), *Horea lui Radu Oarghea*, (Casa Orășenească de Cultură din Șimleu Silvaniei), *Uriașii* (Zalha). Dacă practicarea teatrului nescris dăinuie de la începutul secolului trecut sau poate mai de demult, Ștefan Goanță nutrește speranța că și teatrul popular poate să reziste vremurilor, chiar prin spectacole de autor, prin scenariile folclorice originale concepute de el și menite să se constituie într-un procedeu benefic pentru revitalizarea acțiunilor de culegere și valorificare a tradițiilor, a obiceiurilor, a folclorului sălăjean. Așa cum interpreții teatrului nescris moștesc piesele de la o generație la alta, păstrând mesajul unor vremuri de mult trecute, și teatrul popular, fie și prin piese de autor, se poate transmite, ca orice creație populară, din generație în generație. Și chiar se întâmplă acest lucru în cazul teatrului cu temă religioasă ocazionat de sărbătorile de iarnă. Prin folosirea unor simboluri sălăjene ca soarele dacic, fântâna, *groapa* (tătarului), *stâncile* (Fata Cătanei), a personajelor din basme etc., unele secvențe din spectacole capătă aspectul de mit, spectacolul însuși fiind o continuă

demonstrație de forță realizată de un regizor amator, cu scene tari care au un impact puternic la public. În spectacolele lui Ștefan Goanță, maestru al scenelor de masă, desfășurarea este grandioasă, iar mișcarea amplă se îmbină cu confruntarea psihologiilor personajelor principale, momentele solemne alternează cu cele tensionate și cu altele de mare sensibilitate. Unele scene sunt pline de dramatism și imprimă poveștii un caracter mitic. [...] există, atât în conținut, cât și în transpunerea lor scenică, [a legendelor n.n.] *apropieri care par a personaliza acest gen de tălmăcire artistică. Substanța tuturor spectacolelor este folclorul zonei respective în multitudinea formelor complexe de manifestare (obiceiuri, tradiții, legende etc.)* [...] Sunt spectacole cu subiect și acțiune, indiferent dacă reconstituie sau reproduc fapte de folclor. Transpunerea în scenă este vizibil mijlocită de rolul scenaristului și regizorului care respectă deopotrivă obligațiile reclamate de autentic și spectacular. Modalitățile de realizare artistică (teatru, cântec, dans etc.) preponderază de la caz la caz, însă coexistă alternând, așa cum alternează în toate manifestările populare de amploare; în acest sens, nu poate fi vorba de teatru folcloric propriu-zis, de spectacol muzical sau coregrafic independent. Numărul interpreților este relativ mare, 30-40, atât pentru a satisface valențele mijloacelor artistice de comunicare, cât și pentru a corespunde, măcar simbolic, masei de participanți de odinioară. S-au folosit, după posibilități, dar cu justificată insistență, elementele de ordin tehnic (scenografie, sonorizare, lumini, costume, machiaj etc.) în concordanță cu caietele de regie.¹⁷

Mi-a fost dat să văd spectacolul de teatru folcloric *Vârsta lui Făt-Frumos* - o adevărată feerie - prezentat în concurs de ansamblul Căminului Cultural din Hida (Foto 7.), spectacol care a adus în scenă o lume arhaică desprinsă din universul rural și care ne-a transmis nouă, spectatorilor, frumusețea sufletului satului românesc, creând o anume dispoziție spre meditația morală. Există însă în cadrul obiceiurilor de înmormântare din Sălaj un moment care, prin înalta lui semnificație, merită toată atenția. Cel mai autorizat versificator (versuitor) alcătuiește *Verșul*, necrologul în versuri al celui dispărut și îl rostește (aproape totdeauna la fel) în fața mulțimii, într-un ritm lent monoton cântat. [...] În cazul unui tânăr, [...] dispărutul apare așa cum a fost văzut un Făt-Frumos. [...] Reabilitarea, cu aura ei de legendă, nu este o simplă consolare de circumstanță, ci o meditație cu profunde implicații filozofice asupra firescului morții ca parte integrantă a vieții. Cel mai de seamă lucru nu este că murim, ci felul în care am trăit. [...] Pornind de la ideile generoase desprinse dintr-un asemenea verș la moartea unui tânăr, artiștii amatori din Hida au realizat spectacolul de teatru „*Vârsta lui Făt-Frumos*”. Este, precizăm, un spectacol de autor construit în manieră folclorică. Textierul și regizorul au dramatizat verșul, intervenind substanțial în text și au creat, prin intermediul multor personaje aduse din aieva pe scenă un spectacol de teatru popular care, insistăm, nu este nici folclor autentic,

Foto 8. Ohrid - 1971, Ștefan Goanță, sus, al treilea, de la stânga la dreapta

nici reconstituire sau reproducere, ci creație cu mijloacele artei populare¹⁸. Pentru a pune la dispoziția directorilor de cămine culturale modele de transpunere scenică a unor piese folclorice, Ștefan Goanță a realizat culegerea de scenarii pentru spectacole folclorice, *Memoria Sălajului*, pe care a multiplicat-o cu mijloacele existente atunci și a transmis-o în județ. În prefața culegerii, a spus ferm: *Concursul „Memoria Sălajului” continuă și va înregistra, an de an, atât prin spectacole, cât și prin culegeri de arhivă, fapte care ne atestă înalta obârșie spirituală*¹⁹. N-a continuat, deoarece, în toamna lui 1973, Ștefan Goanță a fost transferat la Casa de Cultură a Sindicatelor, iar înlocuitorul său la Centrul de Îndrumare nu s-a preocupat de asigurarea continuității acestui concurs benefic pentru cultura sălăjeană. În anii care au urmat, a pus în scenă, izolat și pe cont propriu, spectacole inspirate din legendele pe care le culesese din satele sălăjene (la Casa Armatei, la căminele culturale din Gâlgăul Almașului, Tihău, Mirșid, Aghireș, Sânmihaiul Almașului). În același timp, a îmbogățit culegerea de scenarii, reușind să pregătească pentru tipar ediția a doua, în vara anului 2009. Consider că este o pierdere pentru Sălaj faptul că nu poate fi editat acest volum original și ilustrativ pentru patrimoniul cultural sălăjean, dar, fără să mai sperăm că cineva o va face, Fundația „A.C.Ș.G” va căuta necontenit posibilități de realizare a acestui arzător deziderat al autorului.

Am spus că pentru Ștefan Goanță este un nou început, fiindcă s-a angajat la realizarea unor obiective care cereau eforturi stăruitoare; se documentează asupra istoricului culturii sălăjene, despre acțiunile de culegere a folclorului și, în acest sens, reeditează colecția *Folclor literar din Sălaj* a profesorului Leontin Ghergariu. În vara anului 1971, în calitate de director al Casei Creației Populare, însoțește Ansamblul folcloric al Casei de Cultură din Zalău, *Rapsodia Sălajului*, cu spectacolul, în regie proprie, *Craiul sămănătorilor*, la cea de-a IV-a ediție a Festivalului de folclor balcanic desfășurat la Ohrid, în Macedonia. (Foto 8.) Spectacolul este văzut anterior de conf. univ. Emilia

Comișel care îi dă avis favorabil: *Vizionând acest spectacol, remarcabilă mi se pare ideea de a porni de la un obicei specific poporului nostru [...] În desfășurarea obiceiului, se împletesc într-o ordine logică, bine gândită de realizatori, cântecul și jocul cu câteva momente ceremoniale de mare putere sugestivă; cântece care aparțin unei etape străvechi cu trăsături specifice, caracter solemn și în același timp viguros, realist, optimist, închinat noului „crai „ales dintre cei mai harnici gospodari, precum și revărsarea în cântec și joc a întregului sat. [...] un program pretențios, care va reprezenta țara la festivalul de folclor balcanic din Iugoslavia – Macedonia, 1971, la Ohrid²⁰.* După evoluția pe scena din Dolny Sarai, când interpretarea artistică, încadrarea perfectă într-un desen scenic, vivacitatea lui, au încălzit publicul prezent până la refuz, în sala de spectacole²¹, președintele festivalului, Boghe Kuzmanooski, a spus, printre altele: *Am rămas plăcut impresionat de valoarea românilor, cu atât mai mult cu cât e vorba de un colectiv de artiști amatori. De altfel, nu întâmplător am stabilit ca românii să fie în ultima zi, deoarece la fiecare ediție ne-au obișnuit cu programe atractive și interesante²².* A făcut o impresie foarte bună spectacolul românilor, deoarece ne-au arătat cântece și dansuri din regiunea lor, axate pe un obicei spectacular, acela când un sat întreg își alege crai pe cel mai bun gospodar²³, s-a notat în presa din Ohrid. Da, spectacolul folcloric al românilor a fost grefat pe obiceiul „Craiul semănătorilor” cules din satele de pe Valea Almașului. (Foto 9.) În anul 1928, a avut loc în satul Chechiș, comuna Bălan, ultima prezentare în cadrul obștii satești a obiceiului „Craiul semănătorilor”. În anul 1970, a avut loc primul spectacol pe scenă cu același titlu²⁴. Și acesta se datorează lui Ștefan Goanță care a redimensionat și a realizat adaptarea pentru scenă, modificările fiind de ordin formal și nicidecum de conținut. La Ohrid, este remarcat de reporterul de la *Europa liberă* care îi face

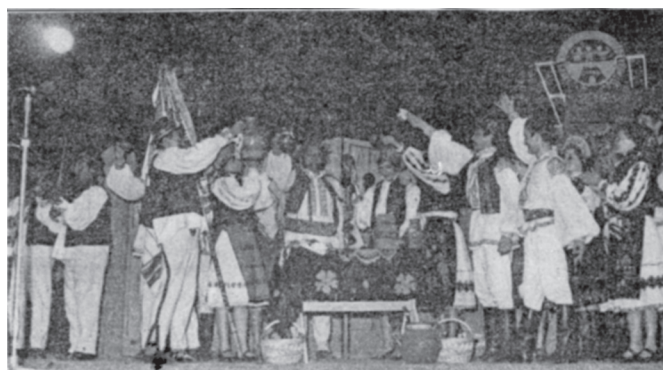

Foto 9. *Rapsodia Sălajului* – 1971 – Ohrid, Macedonia, scenă din spectacol

propunerea să intre în echipa lor, să devină reporter la acest post de radio. Chiar dacă acesta îl contactează pe tot parcursul celor șase zile de festival și îl însoțește până la graniță, Ștefan Goanță nu acceptă propunerea și se întoarce... în Zalău. Ce îl așteaptă aici? – îndepărtarea din funcția de director ca urmare a vigilenței comunistilor, la Conferința de la Mangalia, a redeschiderii dosarului de cadre. Nu-l interesa funcția, și tocmai de aceea rămâne la aceeași instituție ca metodist cu probleme de literatură. Degrevat de munca funcționarească de conducere, pentru care avea oroare, are mai mult timp pentru activitatea de specialitate. Își intensifică munca de cercetare a folclorului, culege obiceiuri și legende, pe care le pregătește pentru scenă, și continuă să regizeze câteva spectacole de largă respirație. Totodată, este un fel de corespondent cultural al ziarului „Năzuința”. Scrie despre toate evenimentele culturale-artistice petrecute, indiferent de profil. Iată ce spune, în 1972, despre corul din Buciumi, dirijat de preotul Ștefan Răcășan, participant la manifestările din cadrul „Toamnei băimărene”: [...] *a urcat pe scenă apreciatul buchet cantabil din Buciumi care, prin portocaliul viu al costumelor a inundat sala cu splendida culoare a toamnei din pădurile Meseșului. Statornicul și reputatul dirijor Ștefan Răcășan a ales din palmaresul formației sale un repertoriu, în care impetuositatea robustă a cântecului patriotic se îmbină fericit cu unduirile domoale ale unor prelucrări folclorice, sau cu optimismul debordant al altor cântece de pretențioasă virtuozitate interpretativă [...] ²⁵*. Menționăm că Ștefan Răcășan este dirijorul care a cutezat să cânte în emisiune televizată, în vremea lui Ceaușescu, partitura „Trăiască România Mare!”

Seria serbărilor câmpenești inaugurată la Cizer este continuată acum, la un nivel mai amplu, județean, dar și la alt nivel spiritual, desfășurându-se în locuri însemnate istoric. Larga evoluție în plan artistic a numeroșilor interpreți de muzică și dans popular este precedată de evocarea personalității care este în legătură cu locul respectiv. Rostind cuvinte care, astăzi, aproape au devenit arhaisme: *onoare, jertfă, patrie, neam, glie*, Ștefan Goanță l-a întruchipat pe Alesandru Papiu Ilarian (Foto 10), la Bezded, pe o scenă amplasată sub cerul liber, cu spectatori din toată

Foto 10. Ștefan Goanță - evocare Alesandru Papiu Ilarian

Foto 11. Ștefan Goanță - în rolul lui Avram Iancu

zona. A evocat istoria și pe scenă, la Zalău, în marile spectacole literar - muzical - coregrafice prezentate la Casa Orașenească de Cultură (Avram Iancu- Foto 11). S-a documentat în profunzime pentru a afla cât mai multe detalii despre faptele, mesajul și veșmintele acestora și, în aparițiile scenice, a redat chiar cuvintele lor memorabile. Era ferm convins că numai cunoscându-ne istoria, trecutul, credința, datinile și obiceiurile, vom putea rămâne cu adevărat români, stăpâni pe glia moștenită din străbuni.

Pentru Ștefan Goanță însă manifestările acestea n-au însemnat neapărat apariția în presă a unor „materiale” despre cum a fost, cum s-a desfășurat, așa cum se întâmplă astăzi când simți presiunea și vezi dorința arzătoare a organizatorilor de a-și vedea acțiunea promovată, de a se vedea în fotografii, în ziare, la Tv, de a se auzi la radio. Cea mai mare satisfacție a lui era să știe că serbarea i-a bucurat pe cei prezenți și, din tot ceea ce se petrecea acolo, deseori, se reținea momentul evocator. Aceste manifestări erau organizate pentru a reaminti participanților ce s-a întâmplat cu ani în urmă pe acele meleaguri și nu pentru a bifa o activitate în calendarul organizatorilor.

Acasă, în Oltenia, lucrurile s-au mai liniștit. Părinții primesc ceea ce li s-a confiscat anterior, dar

se gândesc să înstrăineze casa din satul Gen. Ioan Dragalina, astăzi, Nisipuri (Foto 12) și să se mute la Craiova, să fie mai aproape de fiul lor mai mare. În scurt timp, reușesc să-și pună în aplicare planul. Încearcă și Ștefan o schimbare, îi vizitează mereu și are o întrevedere, în toamna lui 1971, cu profesorul univ. Florea Firan, președintele Comitetului pentru Cultură și Artă – Dolj. Cu răbdare și cu puțină insistență, ar fi reușit, dar cum trebuia să accepte altceva n-a făcut-o, n-a mai vrut un *nou început*. S-a întors la Centrul Județean de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă din Zalău, unde a rămas până în octombrie 1973.

Foto 12. Casa copilăriei, satul Nisipuri, jud. Dolj

NOTE:

16 *** *Memoria Sălajului*, concurs de valorificare artistică a celor mai interesante obiceiuri, tradiții și datini folclorice din județul Sălaj, în vol. „Memoria Sălajului”, mss., p.193;

17 Luca, Ilie, *Concursul „Memoria Sălajului” – ediția I, câteva concluzii*, în vol. *Memoria Sălajului*, ediția a II-a, mss., p.14-15;

18 Goanță, Ștefan, *Memoria Sălajului*, ediția a II-a, mss., p.10-11;

19 Goanță, Ștefan, *op.cit.* p.17;

20 Comișel, Emilia, *Ansamblul artistic sălăjean – pe drumul afirmării*, în „Năzuința”, 3 iulie 1971, p.8;

21 *** „*Rapsodia Sălajului*” în Iugoslavia, în „Năzuința”, 31 iulie, 1971;

22 *** Ibidem;

23 *** Ibidem;

24 Goanță, Ștefan, *Un vechi obicei sălăjean – Craiul semănătorilor*, în „Năzuința”, 27 dec., 1973, p.3;

25 Goanță, Ștefan, *Între valorile muzicii corale*, în „Năzuința”, 10 oct.1972, p.3.

Motivul sângelui ca rit de trecere

Robert n.K.

Citește literatură în câteva limbi și scrie în limba română. De la proză la eseu, în cazul său nu e decât un pas. Pentru că ultimul adună ca într-o oglindă mănunchiul de reflecții pe marginea paginilor de roman parcurse. Își face notițe, iar în comunicarea colocvială sau sub o formă eseuistică, se impune subtilitatea și finețea remarcilor critice. De asemenea, pregnanța exprimărilor și originalitatea observațiilor, căutate numai cu măsură.

Este elev în clasa a X-a, la profil de limbi, la Liceul Teoretic „Ion Agârbiceanu” din Jibou, iar în catalog răspunde la numele de Nagy-Kulcsar Robert-Emanuel. Tragem nădejde că pseudonimul Robert n.K. îi va purta noroc în literatură.

(Viorel Mureșan)

Evoluția este o necesitate specific umană. În absența ei, nimic din ceea ce ne definește azi drept „oameni” nu ar exista. Datorită omniprezenței ei caracteristice, evoluția este transpusă în toate palierele culturii și societății, literatura nefiind o excepție. Unul din cele mai expresive moduri de a reda o astfel de transformare dintr-o stare inferioară într-una superioară este printr-un rit de trecere, asemenea celor sesizabile în operele *Accidentul* și *Orașul cu salcâmi*, scrise de Mihail Sebastian. În cazul primului roman menționat, este relatată trecerea protagoniștilor de la dezamăgirile lor individuale la o dragoste împărtășită, iar în cel de-al doilea, tranziția unei fete de la copilărie la pubertate, aceste autodescoveriri fiind însoțite de reflexiile lor în comunitatea din care face parte. Elementul de legătură dintre cele două opere este reprezentat de faptul că, în ambele cazuri, autorul subliniază prezența sângelui în contextul acestor treceri, lăsând loc unei multitudini de interpretări.

Pentru a putea analiza în profunzime cele două opere, se impune amintirea unor date importante despre viața autorului și contactul său cu lumea, precum și anumite informații despre procesul său creator.

Mihail Sebastian s-a născut la 18 octombrie 1907, la Brăila, sub numele de Iosif Hechter, alegându-și, pe parcursul carierei literare, diverse pseudonime menite să-i ascundă originile semite. Ca om de litere, se remarcă drept prozator cu romanele *Orașul cu salcâmi*, *Accidentul* și colecția de nuvele *Femei*; ca dramaturg, cu piesele de teatru *Steaua fără nume*, *Jocul de-a vacanța*, *Ultima oră* și *Insula*, cea din urma rămânând neîncheiată; activând de asemenea și în domeniul publicisticii, și lăsând un *Jurnal intim*, care a fost publi-

cat postum. Prin legislația antisemită de la începutul anilor 1940, are de suferit, fiindu-i retrasă licența de avocat, odată cu dreptul de a lucra ca jurnalist. Îi este interzisă, de asemenea, reprezentarea pieselor pe scenă, motiv pentru care își ia un al doilea pseudonim, Victor Mincu. Moare în mod tragic, lovit de un camion în 1945, la vârsta de doar 37 de ani, la puține luni după ce naziștii fuseseră izgoniți din România.

Accidentul, publicat în 1940, relatează începuturile relației care se înfiripă între Nora, o tânără profesoară de limba franceză la o școală privată din București, și Paul, un avocat de 30 de ani, a cărui viață stagnează din momentul în care o cunoaște pe Anna, o artistă capricioasă care-i fură echilibrul bine stabilit al vieții sale anterioare. Nora este captivă la rândul ei într-o relație abuzivă cu un bărbat posesiv, Grig, care, încetul cu încetul, o transformă într-un simplu obiect ușor de înlocuit.

În construcția romanului, autorul implică două accidente majore, la care se adaugă numeroase întâmplări nefericite, testând răbdarea personajelor și analizându-le reacțiile psihologice în contextul multiplelor răsturnări de situație, toate acestea acumulându-se înspre deznodământul fericit. Totodată, autorul contrastează felul de percepție a dragostei înainte și după accident, pentru ambii protagoniști, utilizând stilul indirect liber pentru a oferi personajelor ocazia de a reflecta asupra experiențelor lor anterioare acțiunii romanului.

Romanul debutează la câteva clipe după accidentul Norei. Aceasta coborâse din tramvai în mers, după cum făcea adeseori, dar de data aceasta alunecase de pe ultima treaptă a vehiculului, datorită gheții specifice mijlocului lui decembrie. Înainte de a observa sângerarea intensă din genunchi, autorul sublinează senzația de ruptură interioară pe care o simte Nora: „Își aminti brusc momentul căderii [...] și auzi încă o dată zgomotul scurt, ca de resort spart, pe care-l auzise atunci. [...] și într-adevăr, i se păru că undeva, în intimitatea acestui trup pe care nu-l mai simțea, ceva trebuie să se fi rupt din loc”. Aceste gânduri o încearcă pe Nora la scurt timp după ce aude vocea lui Paul, care o ridică din zăpadă și o conduce acasă, oferindu-i brațul ca sprijin, piciorul Norei fiind însângerat de la genunchi în jos. În acest sens, ruptura poate rezona cu realizarea din subconștientul Norei că Grig nu merită toată afecțiunea pe care ea i-o oferă, și că trebuie să existe persoane mult mai demne de ea, cel mai apropiat exemplu pe care și-l putea oferi fiind Paul.

Sângele este menționat adeseori pe parcursul pri-

mului capitol, în structuri precum „ca un val de sânge, frigul urcă mai sus pe genunchi”, „căci chiar după baia fierbinte pe care o făcuse, sângera încă ușor”, această recurență conferind motivului caracter simbolic. Acest lichid vital poate fi considerat un „vehicul al pasiunilor”, semnificând atracția aproape imediată pe care Nora o simte față de misterul și indiferența care îl învăluiesc pe Paul. La rândul său, protagonistul sesizează această legătură spirituală ce ia ființă între ei, lucru relevat de o altă structură simbolică, „O aromă de lavandă trecea prin halatul ei poros, aducând o undă de căldură, în care se simțea parcă zvâcnirea depărtată a sângelui, bătaia mărunță a pulsului”.

Nu este deloc întâmplător faptul că accidentul Norei are loc în debutul operei, pe când cel al lui Paul survine abia în deznodământul romanului. Ruptura Norei de trecutul ei plin de dezamăgiri și lipsit de satisfacții are loc instantaneu, la simpla auzire a vocii lui Paul în mulțimea care se adunase în jurul ei, pe când era căzută în zăpadă. În subconștientul ei, caracterul bărbatului se contura deja complet opus față de cel al lui Grig. Pe de altă parte, Paul rămâne prins în mrejele Annei, datorită abilităților ei artistice pe care le găsea atrăgătoare și interesante. În timp ce Nora își menține relația cu Grig din lipsa unei alte oportunități amoroase, Paul ține cu adevărat la Anna, și are nevoie să înțeleagă rațiunile din spatele faptelor ei inexplicabile pentru a putea trece la un alt capitol în viața sa.

După cum am menționat, accidentul lui Paul survine târziu în acțiunea romanului, în timpul escapadei pe care o întreprinde alături de Nora pe Valea Prahovei, o minivacanță la schi. Plecați din stațiune la Brașov în căutarea unor cadouri de Crăciun, Paul vede mașina Annei în parcare a unui hotel. Tânăra artistă fusese chemată la Paris, alături de alți pictori români, pentru a picta o frescă menită să împodobească pereții unui pavilion expozițional ce avea să găzduiască lucrări realizate de artiști ai neamului nostru. Fiind în vacanță de zile bune, protagonistul nu aflase de întoarcerea Annei în țară, iar o posibilă întâlnire cu ea îl tulbură mai mult decât își putuse imagina. Toate sentimentele care începuse, încet și confuz, să le nutrească pentru Nora pălesc simțind-o pe Anna în apropiere. Reîntorcându-se pe Valea Prahovei, el și Nora asistă la o întrecere între schiori, în timpul căreia Paul dispare. Într-un acces de nebunie, își ia schiurile în picioare și își dă drumul pe pârție în jos. La puțin timp după pornirea sa, în haosul creat de multitudinea de participanți, unul dintre ei îl izbește în plin pe protagonist, și îl doboară la pământ. Motivul sângelui este prezent din nou, autorul subliniind faptul că buza lui Paul sângera, Nora ștergând lichidul roșu cu batista ei.

În ultimul capitol al romanului, Paul se reîntâlnește cu Anna într-un bar din Brașov, unde o tratează cu răceală. Totuși, deznodământul operei denotă faptul că Anna este și va rămâne mereu o parte din el, datorită repetiției cuvântului „niciodată, niciodată”, dubla-

rea cuvintelor fiind o caracteristică a vocabularului pe care Paul o împrumutase de la artistă.

În *Accidentul*, cei doi protagoniști au nevoie de o trezire brutală la realitate, care îi face să închidă capitoarele eșuate ale vieții lor, pentru a aspira la un viitor superior trecutului. Aici, sângele pe care cei doi îl varsă apare asemenea unui sacrificiu a cărui necesitate nu o conștientizau anterior.

Orașul cu salcâmi prezintă răsturnarea de situație pe care atingerea pubertății o produce în viața unei tinere domnișoare. Mihail Sebastian accentuează aici contrastul dintre viziunea asupra lumii pe care Adriana o are înainte de „întâiul sânge” și cea de după, relevând de asemenea felul în care societatea se transformă în ochii noii adolescente și maniera în care descoperirea ei de sine se răsfrânge asupra comunității în care trăiește.

Adriana Dunea reprezintă o fată exponențială pentru societatea urbană românească din perioada interbelică. Preocupată de cărți, de ieșirile în natură alături de colegele ei de la școala catolică unde învața, și nu în ultimul rând de cântatul la pian; maturizarea și conștientizarea faptului că o lume nebănuită se întinde dincolo de hotarele orașului ei survin ca o lovitură de grație pentru existența ei. Romanul debutează cu doar câteva zile înaintea mării schimbări din viața ei, descriind simțămintele ei interioare și durerile incerte care o macină. „Medicina domestică a familiei Dunea rămânea dezarmată în fața acestei paciente fără dureri și fără glas”, notează autorul. Singurele simptome ale suferinței erau ochi calzi și paloare, nimic neobișnuit. Referințele la sânge apar în finalul capitolului, denumit simbolic „Întâiul sânge”, devenind metafore pentru atingerea de către protagonistă a maturității sexuale. Utilizând conotații obscure, autorul subliniază sentimentul de ruptură interioară, sentiment care o încearcă și pe Nora în romanul *Accidentul*: „Trebuia să se frângă ceva acolo”. Majoritatea trăirilor tinerei copile sunt relevate utilizând sângele drept mijlocitor, precum în structura „Un alt val de moleșală zvâcni undeva în sânge, într-o palpitare domoală, rugătoare”. Autorul se folosește totodată de tehnica acumulării detaliilor pentru a reda impetuoșitatea simțămintelor și trăirilor Adrianei, augumentând incertitudinea cititorului până în punctul final al capitolului, care se soldează cu o frază încărcată de sensuri ascunse: „Simți cald pe pulpe și – depărtat, obscur – își aminti gustul sângelui”.

În cadrul romanelor *Accidentul* și *Orașul cu salcâmi*, autorul utilizează cu măiestrie simbolul dinamismului vieții pentru a ilustra caracterul trecător al existenței, prezentând cititorului diferite tipuri umane în cumpenele vieții lor, și modalitățile în care respectivele cumpene pot fi depășite: de la dezamăgirile amare la o dragoste adevărată greu câștigată, și de la naivitatea copilăriei la conștientizarea adevăratelor sensuri conferite de către lume vieții.

Nimeni nu-i profet în țara lui

(O ilustrare)

Când, în 1996, a apărut, la editura Helicon, **Dictionarul rostirilor biblice** al lui Radu Ciobanu, cititorul a putut vedea cât de multe dintre „structurile fixe ale vorbirii noastre cotidiene” își au originea în textele biblice. În cazul unora dintre sintagmele și locuțiunile folosite (*Turnul Babel, în sânul lui Avram, De la Anna la Caiafa*), vorbitorul are conștiința originii lor, în cazul altora, care nu conțin nume proprii, (*piatră de încercare, prefacerea săbiilor în pluguri*) singurii care mai recunosc obârșia „vorbei” sunt cunoscătorii domeniului. Înțelesul multora dintre aceste „rostiri” s-a laicizat iar structura lor a permis substituirii sinonimice.

Nimeni nu-i prooroc (profet) în țara lui este un proverb foarte des folosit pentru a evidenția faptul că, adeseori, reușitele oamenilor de seamă nu sunt recunoscute tocmai de cei în mijlocul cărora s-au născut și format. Cuvintele lui Iisus, rostite în Nazareth, când a observat că apropiatii lui se îndoiau de puterile și esența sa divină („Nu este prooroc disprețuit decât în patria sa și între rudele sale și în casa sa”) sunt fixate, în dicționare, în latină (*Nemo propheta in patria sua*) de unde au trecut în alte limbi (fr. *Nul n'est prophète dans son pays*, sp. *Nadie es profeta en su tierra*, it. *Nessuno e profeta nella sua patria*).

În primele noastre evangheliare proverbul apare astfel: „Nu e prorocului fără cinste numai în moșia lui” sau „Nece vâן proroc priimit iaste în moșia lui” sau, mai apropiat de forma actuală, „prorocul întru a lui moșie cinste n-are”. Moșie cu înțelesul de „patrie”, cum îl întâlnim în cronicile bătrâne precum și la Alecsandri și Eminescu (în **Scrisoarea III**) este pentru L. Șăineanu un cuvânt „specializat în limba modernă”, în sensul că și-a restrâns sfera semantică: „în graiul de astăzi, moșie, propriu „pământul dobândit de la moși”, s-a restrâns la „proprietatea moștenită”, care aparține exclusiv unui individ¹.

Vom ilustra acest proverb cu pagini din publicistica sadoveniană. Se cuvine să precizăm mai întâi faptul că, în întreaga sa activitate publicistică, Sadoveanu i-a cinstit, i-a apreciat și elogiât pe înaintașii săi într-ale scrisului.

Numele lui Eminescu și Creangă revin stăruitor în acest sens. Tipărirea unei noi ediții din creația acestora, descoperirea unor documente referitoare la viața celor doi, apariția unor traduceri, ședințele comemorative ale Academiei Române sunt tot atâtea prilejuri de a se pronunța asupra unei game largi de probleme referitoare la receptarea operei celor doi clasici.

În ceea ce-l privește pe Creangă, Sadoveanu a urmă-

rit mereu să-l scoată pe autorul **Amintirilor** de sub eticheta de „scriitor popular” și să evidențieze unicitatea scrisului său.

Eforturile prozatorului n-au găsit ecoul așteptat tocmai în rândul humuleștenilor, „între rudele sale și în casa sa”: „În ianuarie 1910 a avut loc la Humulești pomenirea de douăzeci de ani de la moartea lui Creangă. Locuiam atunci la Folticeni; am participat și eu ca inspector al cercurilor culturale. Au venit câțiva intelectuali ieșeni și învățători din ținuturile învecinate. A fost o manifestare de pietate cărturărească. Țăranii de la Humulești au fost participanți din curiozitate. Am stat de vorbă cu unii din ei. Le era greu să înțeleagă motivele care adunaseră atîta lume străină la pomenirea unui om plecat din satul lor, care nici nu era îngropat acolo și care se făcuse faimos printr-o ieșire scandalosă din cinul preoțesc. Poate se săvârșesc rugăciunile și praznicul acesta spre a cere milostivire de la Dumnezeu pentru păcatul săvârșit... Neamurile plecau fruntea și ele, destul de rușinate. Dealtminteri, aceste neamuri tinere, care locuiau în casa veche unde copilărise odrasla Smarandei, se grăbeau să ne arate cu mândrie înoirile pe care le săvârșiseră și mobilele de tîrg pe care se învredniciseră să le cumpere și să le așeze în locul laviților antice și a lăzii de zestre a bătrânei. Erau încredințate că plecăm încîntați de toate prefacerile ce constatam. Ce interes mai avea așa-zisul Creangă, cînd se aflau în neamul lor adevărați oameni de ispravă și gospodari cu bun nume?

Eram în acea vreme tînr și destul de naiv. Încredințat că pot să restabilesc în satul său de baștină bunul renume al unui mare înaintaș din năcăjita noastră breaslă, am luat cuvîntul în biserică la sfîrșitul liturghiei și am dezvoltat propoziția: «Proroc în patria lui cinste nu are». Am vorbit cu entuziasm și am căutat să lămuresc că Ion Creangă de la Humulești a fost un ales dintre cei puțini. Acuma sînt bine încredințat că n-am convins pe nimeni dintre cei care trebuiau convinși, măcar că muierile suspinau din cînd în cînd cu mîna la gură și-și ștergeau lacrimile. Au mâncat după asta colivă și au uitat de alesul lui Dumnezeu” (Sadoveanu, **Opere**, XX, 287-289).

Măhnirea din sufletul tînărului prozator avea să fie compensată peste ani de satisfacție, – pe măsură ce a crescut numărul celor care au înțeles că limba operei lui Creangă „nu e limba populară obișnuită ci o chintesență artistică și armonioasă a ei”.

Revenind la expresia care face subiectul însemnărilor noastre, reținem faptul că într-o pagină din **Jurnalul fericirii** cititorul poate găsi o meditație a autorului, un profund gînditor, asupra acestei rostiri filozofi-

ce și totodată o explicație a acestei scăderi omenești, neîncrederea: „– Într-atâta suntem de mediocri și de convinși că mediocritatea noastră sterilizează tot mediul nostru înconjurător încât nespun de greu ne vine a crede că în vecinătatea noastră trăiește un criminal ori se comit crime înfiorătoare. Și tot așa, paralogic, nu putem concepe că un om pe care-l cunoaștem din școală ori din copilărie poate fi altceva decât un ins la fel de banal și de neinteresant ca noi înșine. Poate că așa se explică textele «Au nu este acesta fiul teslarului?» (Matei, 13, 55: Marcu, 6, 3: Luca 4, 22: Ioan 6, 42) «Nu este prooroc disprețuit decât în patria sa» (Marcu 6, 14: Luca

4, 24). Reacția «Nu se poate», «Exagerează» în fața ororilor sau orbirea în prezența vădirii puterii dumnezeiești în lume își au comuna obârșie în această neputință de a crede că se poate ieși din probabilități, că există mutații, că din când în când se «întâmplă» ceva”².

¹ L. Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbii române*, Studii istorice despre tranzațiunea sensurilor, Ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Livia Vasiliuță, Timișoara, Editura de Vest, 1999, p. 325.

² N. Steinhart, *Jurnalul fericirii*, Manuscrisul de la Rohia, Îngrijirea ediției, compararea variantelor, note, addenda și indice de George Ardeleanu, Iași, Polirom, 2012, p. 175-176.

Sosia (III)

urmare din pagina 9

Cu mâinile apucase marginile crăpăturii, destul de tăioase, iar talpa piciorului drept ocupă locul rucsacului pe care-l împinse spre interior. Constată că fisura, lungă de circa un metru și jumătate, avea forma unei pâlnii turtite, cu partea mai largă înspre spațiul de unde se zărea lumina vag albăstruie, puțin mai vie decât aceea din sala pe care se hotărâse adineaori s-o abandoneze.

Pătrunse dificil, golidu-și plămânii de tot aerul, trăgându-și abdomenul cât de mult, ridicându-se pe vârfurile picioarelor, „dacă rămân prins aici, o să arăt precum statuia ginecologului”, își aminti bancul de care hohotise timp de-o jumătate de oră, atunci când i-l spusese un amic la o șuetă, însă acum nu-i venea deloc să râdă. Se smuci ajutându-se cu un icnet disperat și fu cât pe ce să cadă din pricina rucsacului pe care uitase să-l mai împingă în față. Noroc de nodul cu care-și legase hanoracul peste mijloc. Se agăța-se într-un ciob de piatră răsucindu-se apoi spre șold. Inspiră adânc, își trase bagajul cu piciorul, îl săltă pe bombeu și-l agăță în mâna stângă. Transpirase. Încercă să-și răcorească fruntea sprijinindu-și-o de perețele concav din fața sa, cum stătea cu umerii între cele două deschizături. Piatra nu era chiar atât de rece cum se așteptase. Ar fi putut s-o constate de la primul contact, însă, preocupat să aibă o priză optimă, nu percepușe acest detaliu. Făcu un pas lateral înspre partea largă a pâlniei, prinse rucsacul între genunchi și perete, desfăcu mânecile de la hanorac, își tamponă obrazul și ceafa, apoi petrecu mânecile peste umeri legându-le cu nod simplu pe piept. Își trase bretelele de la rucsac pe antebraț și continuă să se deplaseze lateral cu precauție spre partea mai largă și mai luminoasă a pâlniei. Ajuns la marginea acesteia, înmărmuri.

„E un vis”, murmură. „Cred că visez!”

Pupilele i se dilată, apoi pleoapele se uniră strâns timp de câteva secunde expulzând câte-o lacrimă. Întredeschizându-se, lăsau doar pupilelor câte-o fantă. Pe măsură ce-și glisa privirea peste imaginile din fața

sa, pleoapele reveniră la poziția normală. „Doamne, nu poate fi adevărat!” strigă vocea interioară.

La un metru sub nivelul unde ajunsese, se afla o încăpere ovală de vreo cincizeci de metri pătrați, după cât se pricepea el să evalueze, cu o înălțime de aproximativ cinci, șase metri. În centrul acesteia, strălucea o masă dreptunghiulară din piatră masivă, foarte bine șlefuită, ca un altar din mozaic. Dar ce mozaic! Luceau mulțimi de nuanțe între bleu și alb. În jur, curgând parcă din pereții obișnuiți, cu asperități, de peșteră, un șir de fotolii de piatră albă ocupa trei sferturi din aceștia. Între masa-altar și fotolii, podeaua de piatră șlefuită da impresia unui ring de dans. Sfertul rămas fusese parcă într-adins lăsat zgrumțuros, fără asperități caracteristice acestor formațiuni geologice.

„Coboară! Ești invitat să cobori.”, auzi un glas cald baritonal. Tresări ușor. Privirea pendulă de la dreapta la stânga. Nu văzu pe nimeni. Un fior îi traversă corpul. Vocea gravă, catifelată, de femeie continuă: „Ești invitat să cobori și să iei loc! Nu trebuie să-ți fie teamă”.

Făcu săritura intenționând să nu cadă pe unul dintre fotoliile de sub locul unde se afla. Simți două pârgii, ca două mâini prinzându-i brațele și așezându-l. Îndată după aceea auzi în spatele său un huruit de piatră pe piatră. Știu că deschizătura prin care ajunsese aici nu mai era. Intenționează să se întoarcă spre a se convinge, însă prima voce îi potoli intenția: „Da, ai simțit corect, poarta s-a închis! Dar te rog să nu fii îngrijorat. Se găsește întotdeauna măcar o porțiță de ieșire”. Vocea de femeie: „Suntem datori să te rugăm să nu-ți fie teamă. Aici nimeni nu are motive de frică! Trebuie doar să fii sincer în tot ceea ce vei face, să nu încerci să ascunzi ceva, pentru că este inutil. Poți să te gândești la viitor, poți să te întorci în timp, dar să fii sincer față de tine însuși și să vorbești liber. Și, mai ales, subordonează tot ceea ce spui logicii”.

(va urma)

Despre credință și... povești

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Oamenii au simțit dintotdeauna nevoia de povești, de aceea nu de puține ori au coborât-o din lumea ei fantastică și au legat-o de lumea lor, cea reală. Ba mai mult, unii s-au folosit de povești pentru a dezvolta adevărate... afaceri. Turismul a luat-o pe urma poveștilor, consolidând, nu de puține ori, o adevărată economie. Aceea a turismului comercial. Ne place să vizităm castele bântuite de fantome; ne dorim să urcăm măcar o dată în balconul Julietei; vrem să călcăm pe locul unde s-a arătat Fecioara sau unde a trăit vreun pustnic etc., etc.

Povești avem și noi, în Sălaj. Multe se leagă de unele dintre cele 68 de biserici de lemn, înscrise în Lista Monumentelor Istorice, povești pe care tradiția orală le-a păstrat dar care, din păcate, se spun tot mai rar, nu se exploatează mai deloc, iar cei tineri nici măcar nu le cunosc.

Despre două din bisericile de lemn din Bălan, de exemplu, există asemenea legende. Temelia Mănăstirii cu hramul „Adormirea Maicii Domneului” spune legenda că a fost pusă în anul Mântuirii 1447, la porunca domnitorului Ștefan cel Mare, spre slava lui Dumnezeu că l-a sprijinit în lupta de la Baia cu Matei Corvin, la 1475. În timpul revoluției de la 1848, biserica de lemn a mănăstirii a fost demontată într-o noapte, pusă pe 7 căruțe trase de 14 bivoli și dusă în vatra satului, unde se află și astăzi. Se spune că în noaptea respectivă toți bivoliile au murit. La dezmembrarea bisericii, însă, Sfântul Pristol – Masa Sfântului Altar – n-a putut fi luat, dat fiind că era foarte greu, făcut dintr-o piatră de moară așezată pe un linteou tot din piatră, adânc înfipt în pământ. Drept care, altarul a rămas acolo, la locul inițial, fără biserică, însă. Peste ani, un copil așezându-se pe pristol ca să se

Bălan, Cricova

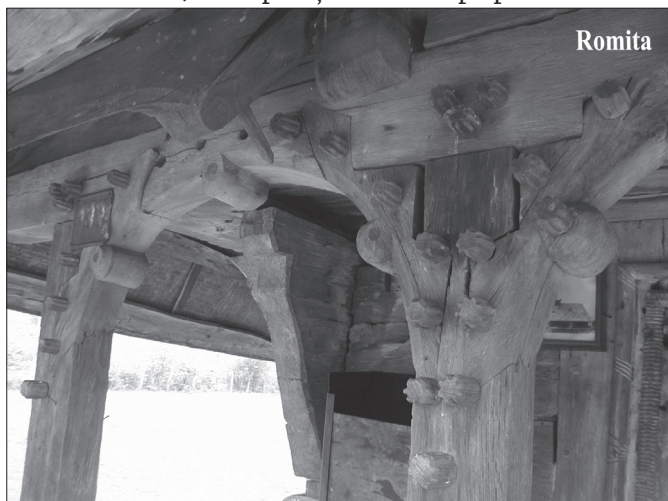
înnoade la opinci, a căzut jos mort. Acest semn a făcut oamenii să înțeleagă că nu e bine că pristolul a fost despărțit de biserică și părăsit și că locul lui este sub acoperiș sfânt. Drept care, un enoriaș a pus pristolul sub adăpost. Acesta, datat 1861, se află cu acoperiș cu tot în biserica actuală.

Pentru păstrarea pământului bisericesc în fața lipsei de scrupule a hrăpăreților feudali, și vechea bisericuță de lemn cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” din Bălan (Cricova) a fost adusă în sat de la hotar în anul 1849, cu patru perechi de boi, însă boii care au tras la car au murit în aceeași noapte.

Pe ușa minunatei Bisericețe de lemn cu hramul „Sf. Gheorghe” din satul Măgura, comuna Poiana Blenchii, se văd și acum trei lovituri de seceră. Se spune că la o invazie a tătarilor, locuitorii satului s-au ascuns în biserică, iar năvălitorii, neputând sparge solidă ușă de stejar masiv, au renunțat și au mers mai departe, credința și biserica salvând viețile măgurenilor.

Biserica de lemn „Sf. Nicolae” din Romita, comuna Românași, s-a dorit inițial a fi construită pe un deal în spatele actualei școli. Credincioșii săteni au dus lemnele în locul respectiv, însă dimineața le-au găsit pe locul unde se află biserica astăzi. Le-au cărat din nou pe locul stabilit pentru construcție, dimineața însă lemnele nu erau acolo. Și tot așa. De două ori, de trei ori... și de fiecare dată lemnele „se întorceau” pe actualul loc al bisericii. Atunci oamenii au înțeles că acesta este locul... ales pentru construirea bisericii.

Știți de unde se trage numele de Ciocian din satul Domnin? Legenda spune că biserica de lemn cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” din acest sat, construită la începutul secolului XVIII, este opera

Romita

unor meșteri lemnari vestiți, aduși dintr-un sat aflat undeva pe lângă Șomcuta Mare, Maramureș (satul Vărai sau Vărăiuc). Au lucrat la biserică bătrânul tată împreună cu cei trei fii ai săi. Cum la terminarea lucrării sătenii nu i-au putut plăti decât pe doi dintre meșteri, tatăl și un fiu au primit bani, iar ceilalți doi au fost plătiți... în natură. Adică li s-a dat o întinsă suprafață de pământ și de pădure în marele hotar al satului. Odată cu stabilirea acestor doi meșteri în sat, a rămas și s-a înmulțit și numele de familie *Ciocian*.

În biserica de lemn cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” din Răstoci, ridicată în luna mai 1827, există picturi și icoane cu o deosebită reprezentare simbolistico-creștină. Amintim doar *Roata Vieții*

și *Iona în pânțelele chitului*. De pictarea acestei biserici, tradiția orală păstrează două povești. Se spune că pictorul Eliiazar (Lazăr) Tocaci din Piroșa era așa de absorbit și de dedicat pictării lăcașului de cult, încât a uitat de tot, inclusiv de proprii copii, pe care i-a neglijat. Doi copii i-au decedat. Jertfa plătită de el ne duce cu gândul la Meșterul Manole și la Ana, soția lui zidită în peretele Mănăstirii Argeș. Și legenda nu se oprește aici. Continuând pictura bisericii, preotul Luca a orbit.

Unicul, frumusețea și simbolul plin de tâlc al picturii „Roata Vieții” a dus faima bisericeții de lemn din Răstoci până... la Vatican. Și asta nu e poveste, e purul adevăr întâmplat în zilele noastre. Arhiepiscopul de München, Monseniorul Octavian Bârlea, copleșit de valoarea acestei picturi, a fotografiat-o, în 1988, și a dus poza la Vatican. Se spune că Papa Ioan Paul al II-lea a ținut multă vreme fotografia pe biroul său. În anii 1992-1993, mai multe delegații de la Vatican au venit și au filmat bisericuța și *Roata Vieții*, făcând oferte de cumpărare a întregii

biserici. Credincioșii nu au vrut să renunțe la vechea lor biserică nici când o comunitate catolică din sudul Franței a venit, cam în aceeași perioadă, să propună un schimb: o biserică mare, de piatră, în schimbul bisericeții lor de lemn. Merită, așadar, să ne oprim ori de câte ori trecem pe acolo și merită să mergem anume la biserica de lemn din Răstoci. Nu neapărat pentru povești... Ci pentru a ne ruga și, de ce nu, pentru a reflecta la „Nestatornica roată a lumii și primejdioasele ale ei valuri”...

Poezia existentului: Viorel Mureșan

Traian VEDINAȘ

Pe cât de însingurat acolo, la Surduc, un sat lângă Valea Someșului se clatină între Maramureș și Țara Silvaniei, pe atât de prolific este ca poet Viorel Mureșan.

Volumele sale de poeme: *Scrisori din muzeul pendulelor* (1982), *Biblioteca de os* (1991), *Pietrele nimicului* (1995), *Ramele nordului* (1998), *Lumina absentă* (2000), *Ceremonia ruinelor* (2003), *Sâmbăta lucrurilor* (2006), *Buchetul de platină* (2010) reprezintă fiecare un univers distinct, de unde și dificultatea abordării în limbaj critic, fiecare dintre cărți, de la titlu până la primul și la ultimul poem, propunând un alt ascuțit, o altă perspectivă a demersului hermeneutic.

Altfel spus, fiecare volum este o prismă, o geometrie a imaginarului ce provoacă o altă contemplare.

Am ales *Pietrele nimicului* (1995) pentru cele două fragmente din Martin Heidegger așezate în „motto”: – „În privința Nimicului, întrebarea și răspunsul sunt în aceeași măsură lipsite de noimă”, „Numai că ceea ce se caută acum e nimicul” – și care în pagină îmbrățișează răsunătorul gând al lui Ted Hughes: „Căzând Nimicul a izbit pământul și-a crăpat”.

Am spus „în pagină îmbrățișează” pentru că poetul nu construiește poemul numai din cuvinte, propoziții și imagini ci se edifică și în pagină, în acea strălucire în alb a cuvintelor negre precum în „sertarul” numit (*Substantival*) din prima parte a volumului:

„ouăle limbii ațipesc printre jivine morăcănăoase
printre stânci de sare degete de bătrân

ele se clocesc în tigve albite de ploi
ca pietrele puii lor curg din orbite

cu un șa(ca)l albastru le face umbre poetul

...alunecare...

...galerie ...

...ruptură...

...prăbușire ...

...prăpastie ...

afund cenușiu

oh și supa aceea de meteoriți în care amândoi în-
noptam

sclipirea mușchilor tineri

în bătaia lunii la autopsie

pe un covor de sticlă pisată când toți au plecat

cu un șa(ca)l albastru le face umbră poetul

și surâsul nenumărat al sângelui pe o lamă”.

Poetul este în același timp șal (văl protector) și șacal (devorator feroce) nu numai al „substantivului”, ci și al „adverbelor”, „verbelor” și „interjecțiilor”. Am putea spune astfel că din protecție și devorare se naște poemul.

Pietrele nimicului cărora le putem spune „poemele nimicului” sunt organizate în următoarele părți: *sertarele*, *observații*, *cealaltă bibliotecă* în care cuvintele simple „sertare”, „observații”, „bibliotecă” sunt demiurgic transformate de poet în mari secvențe poematice.

În fapt poetul face figura unui *homo ludens* cu surâs amar, surâsul unui neant în care substantivele „alunecare”, „galerie”, „ruptură”, „prăbușire”, „prăpastie” sunt strigate ale existentului, pentru a folosi un concept predilect al metafizicii heideggeriene pe care Viorel Mureșan le-a exersat în vecinătatea neantului valah descoperit de unul singur, dar și privind în spațiul cioranian al disperării.

Expresia „pietrele nimicului” este așezată la sfârșitul a numeroase poeme asemeni unui leit motiv metafizic. Ele, pietrele nimicului stârnesc mereu câte ceva: „lovitura dintre privire și prăpastie”, mâna poetului ce ține între degete o „lamă de ghilotină”.

Una din pietrele nimicului o poartă poetul pe umeri ca pe o stâncă roșie:

„port pe umeri o stâncă roșie
în ai cărei ochi moartea se uită
cu lumânări
cu sulite
cu milă
(*pietrele nimicului*)”.

Și acolo unde sunt invocate „pietrele nimicului” „nimicul” vieții apare ca strigăt existențial:

„la fereastră tot mai puține

v

o

c

i

l

e

celor de pe vaporul

ce se scufundă” (*Pastel cu flori de măr*).

Scrisul lui Viorel Mureșan dispune de forța unică a contemplării autentice, de aceea creația sa se mișcă în zonele tari ale marii poezii fiind astfel superioară

metafizic multor scrieri de succes din fabuloasa producție poetică a reprezentanților generației '80.

Poetul *Buchetului de platină* (2010), dar și rătăcitor prin „muzeul pendulelor” din care a trimis scrisori are cultul poemului scurt cu mesaj esențial precum în următoarea *Poezie de buzunar*:

„țin cu pleoapa apusul
să nu se prelingă în mine

ce vei face tu
care ai o mie de ochi”.

Viorel Mureșan nu a scris numai *Scrisori din muzeul pendulelor* (1982) ci a scris și cărți poștale către „Doamna de ceară”. Din „a unsprezecea carte poștală” aflăm că:

„noi n-am văzut fața cuvintelor
ce vor veni”.

De asemenea poetul nu „locuiește” în sens heideggerian numai în *Biblioteca de os* (1991), ci în *Pietrele nimicului* ne introduce în „Cealaltă bibliotecă” în care poetul contemplant timpul și moartea, iar timpul picură chiar din inimă pentru a făuri stalactitic, cu siguranță o uriașă piatră a nimicului, în chiar basmul ființei cu „mere de aur”:

„VIII.
inima
picura
t
i
m
p

tot zburând printre mere de aur”.

Am afirmat deja că fiecare carte a lui Viorel Mureșan este un univers ce solicită un anumit tip de des-curs, un anumit limbaj hermeneutic.

După această scurtă călătorie sprijiniți de „pietrele nimicului” putem spune că fiecare poem din fiecare carte presupune o lectură specifică. Astfel tulburătorul *Vis cu doamna de ceară* reprezintă visul poeziei de pe „podul ei de cuvinte”, înăuntrul căreia poetul contemplant lumea ca o succesiune de morți și de nopți, suprem elogiul adus existenței nimicului, dar și nimicului existenței:

„ea ședea pe un foarte înalt pod de cuvinte
cu un cerc auriu în jurul capului
și cu mâinile pline de sânge

pe sub pod curgea o aproape moartă oglindă
cu ramele roase de șoarecii roșii de câmp
care doldora intră și ies din pământ
așa cum sicriile nopții ies unul din altul până la lună”.

Viziunea aceasta aparține unui poet al existen-tului, unic, singur și sigur pe uneltele sale în aglo-merata pleadă de poeți a generației '80, generație în cadrul căreia Viorel Mureșan este o „rara avis”, cu zbor constant în interiorul cuvintelor și al existenței.

Fragment din: *Paradigmele culturii românești. De la Codicele voronețean la grupul „Saeculum”*.

Cercuri pe apă Minunile cărții

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Mulți personalități culturale din întreaga lume și din toate timpurile au recunoscut că sunt „oamenii unei singure cărți”. BIBLIA. Asta nu înseamnă că n-au citit biblioteci întregi, mă gândesc, ci că aceas-tă Carte - „fereastra prin care putem să privim în eternitate” (Timothy Dwight) - le-a stat mereu pe birou și pe noptieră. Într-adevăr, poți citi și reciti la nesfârșit pasaje din Biblie - „ceasul vremii și al istoriei” (Vasile Raut) -, minunându-te de înțelep-ciunea ei și de frumusețea limbajului în care este înveșmântat mesajul. Deși este o culegere de 66 de cărți, scrise de oameni diferiți, fără școli și studii înalte, din locuri și din epoci diferite, Biblia este, totuși, o lucrare unitară. Fiind cea mai veche, mai răspândită și mai citită Carte, Biblia a cunoscut cel mai mare tiraj, fiind tipărită mereu în toate limbi-

le pământului. Toate perenele teme ale literaturii izvorăsc din Biblie, iar plasticitatea limbajului de-parte de-a fi egalată în filele vreunei cărți rămâne mereu un model pentru orice condeier. Nici un poem de dragoste n-a depășit vreodată frumuse-țea și încărcătura erotică a cărții biblice „Cântărea Cântărilor” - acest inegalabil și sublim imn închi-nat iubirii și bucuriei de a trăi. Cei 151 de Psalmi abundă în cuvinte-imagine, fiind imnurile religioa-se cele mai încărcate de figuri de stil, iar desfătarea sufletească generată de citirea lor îndemnându-te să-i recitești, iar și iar...

Și, chiar așa!, într-o lume și într-o vreme când se citește tot mai puțin, ce-ar fi să deschidem mai des această Carte? Cu siguranță am deveni mai frumoși lăuntric. Și mai buni.

Pescărușul. Ultimul act

Edith NEGULICI

Motto: „Ce să mă doară? Nu mă mai doare nimic! Tu nu vezi c-am murit?”

„Pescărușul. Ultimul act” de A.P. Cehov, regizat de Carmen Vidu la Teatrul Elisabeta este un spectacol vizual în care o lumină se plimbă mereu pe scenă și, într-o stare de nerv și abandon, ne lasă să vedem frânturi de oameni, de microfoane, cabluri, chitara, masca, scena...

Numai acolo, în brațele potrivite, în ultimul act când dispare puterea, morala, controlul, rațiunea, trecutul, judecata, abia atunci vezi lumina, atunci simți căldura, atunci afli sensul. Simți că pentru asta ai venit pe lume. Că nu ai știut nimic până atunci. Că acum poți să mori. Că nu se compară o viață de om cu o zi din asta. O oră. 4 secunde de îmbrățișare înainte de plecare. O fracțiune de secundă care-ți înfierbântă totul pe dinăuntru. Înainte ca avalanșa de lacrimi și tremurul de necontrolat să te supună prăbușirii. Aerul devine geros și tăios și îți taie, în carne, felii perfecte de durere.

Întâlnirea Treplev-Nina, ultimele lor momente de dragoste te pun față în față cu amintirea propriilor tale pierderi, a celor pe care i-ai iubit și care te făceau să fi întreg și, deși viața merge mai departe, cumva, lumea ta, măsurată cu timpul tău și desfășurată în spațiile intime ale existenței tale, refuză să plece din timpul și spațiul de dinaintea pierderii tale. Acolo se află ultimul act, ultimul moment perfect, ultimul zbor!

Nimic nu rămâne pe loc, totul se mișcă în jurul tău cu viteze amețitoare. Și ești obligat să faci același lucru, viața se întâmplă chiar și dincolo de tragedia ta și abia dacă mai ai timp să-ți gândești durerea, nu mai ai timp să o consumi.

Știi? E ultima întâlnire! La capătul puterilor simți vidul. Gândurile îți îngheață, mai puțin cel care fierbe în focul neputinței de a schimba ceva. Durerea îți înfrânge rațiunea, tristețea îți pustiește ființa.

Și strigi cu furie, cu toată forța de care ești capabil, oriunde, oricum și oricui te-ar putea auzi. Te prăbușești și mai tare atunci când realizezi că strigătul tău se propagă doar în sufletul tău. Și ecoul mușcă din tine cu foamea fiarei flămânde.

Sunetul chitarei talentatului muzician Ovidiu Chihaia este dublat de vocea sopranei Cătălina Antal (minunat învăluită în nostalgia dureroasă a sfârșitului tragic care lasă urme adânci). Muzica live, acompaniată de proiecțiile vizuale înfățișând pescăruși în zbor, constituie un artificiu regizoral excepțional. E greu să nu îi iubești pe oamenii aceștia care trăiesc și mor pe marginea prăpastiei în acest spectacol de teatru-con-

cert, o combinație de muzică de operă, muzică post-rock, dans contemporan și teatru. Toate într-o oră de emoție, de iubire, de poveste în care „importantă nu e gloria, nu e strălucirea, ci puterea noastră de a îndura. Să-ți porți crucea și să-ți păstrezi credința”.

„Pescărușul. Ultimul act” este un spectacol în care s-a pus mult suflet și s-au consumat și s-au construit multe emoții. Spectacolul însumează dragoste, dezamăgiri, vieți irosite, sinucideri și eșecuri, otrăvuri latente. Carmen Vidu lansează o provocare sensibilității moderne, adăugând și un comentariu imagistic. Descătușarea de „stare” este resimțită deplinătatea eforului ei cathartic în ultimul act când umbrele pescărușilor își strigă moartea peste conturul personajelor ca niște stafii, fiind martorii muți ai dramei lui Treplev și a Ninei fragili, sfârșiți de așteptare, secătuți de ne iubire și de propriile lor neputințe.

Treplev (Istvan Teglás) moare, se scurge cu fiecare cuvânt dezlănțuit.

Nina (Ioana Marchidan) este o explozie de sensibilitate într-un elan de dăruire și de suferință. „Aseară târziu, m-am dus să văd dacă teatrul nostru mai e acolo. Tot mai e. Și-am putut plânge după doi ani pentru prima dată”. De disperare. Ca țipătul amenințător al pescărușului când se apropie de pradă. Fiecare e prizonierul propriului univers. Al propriilor neîmpliniri, amânări, handicapuri sufletești. Prizonierul sumei de frustrări acumulate. Al distanței între ceea ce ar fi vrut să fie, între ceea ce vorbesc despre ei și ceea ce sunt cu adevărat în momentul mărturisirii.

Treplev: „Te-am blestemat, te-am urât, ți-am rupt scrisorile și fotografiile, dar în fiecare clipă simțeam că sufletul meu e legat pe veci de tine. Nu pot să nu te mai iubesc. Te strig, sărut pământul pe care ai călcat”.

Iubirea zace în pământul în care Treplev o îngroapă aproape de vie pe Nina. „De ce-mi spui că ai sărutat pământul pe care am călcat? Mai bine m-ai fi omorât!”

Prăbușirea Ninei la picioarele lui Treplev, urlând, face emoția să devină irespirabilă acumulând, crescând, ridicând temperatura reprezentației la cote ale tragismului descătușat, Nina și Treplev se reîntâlnesc pentru ultima oară, devastați de iubire. Cu doza lor intensă de coregrafie, isterie, de sălbatică dezlănțuire sexuală cum cer toate venele, toți porii, toată ființa. Dincolo sau dincoace de cortine, de transparențe și de aparențe. Substanța metafizică a esenței spectacolului concert vine din tonuri de glas, din căutarea umbrei, a luminii și a întunericului din cutia neagră și din viață.

Nu mai știi - nu mai vrei să știi - dacă e vorba de dragoste sau de o metaforă a existenței omenești.

Flavius Lucăcel coborând din „trenul spre eden”

Remus FOLTOȘ

Eternul și fascinantul Flavius scotea pe piața literară, în urmă cu câțiva ani, piesa de teatru „Trenul spre Eden” scrisă între 1996-1997. Extraordinar! În atât de puține dialoguri să condensezi condiția umană cu o disponibilitate imensă pentru ironia ce o merită, aceasta, din plin!

Dar nu numai ironie, ci acea atenție sau ochi ațintit spre esențial care face ca orice afirmație a personajelor să se umple de o percutantă greutate sintetizatoare. Limbajul simbolic, poetic pe alocuri sau în mai toate locurile, ne dezvăluie un autor responsabil pentru soarta întregii umanități. Este tipologia unui autor care generalizează și prin asta este deja mare.

Flavius este un esthet dovedit dar mai este și un gânditor de mare rafinament. Dialogurile din această piesă ne fac să descoperim un autor în care s-a depozitat întreaga nemulțumire enormă cu privire la destinul omului. E o piesă care vorbește despre destin și fericire. Ființa umană este prototipul unui călător aflat în așteptare pe peronul unei gări. Nimic mai revelator decât această imagine dacă la ea se mai adaugă faptul că trenul așteptat duce spre Paradis.

Ce se va întâmpla? Toți, toate personajele sunt marcate de așteptarea acestui tren. Ca în Becket, „Așteptându-l pe Godot”, acest tren așteptat, această așteptare, reprezintă condiția umană esențializată. Flavius depistează și privirea umană orientată, prin statutul ei

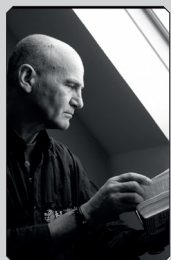
ontologic, către un viitor în care nu are ce întâlni decât Binele, Edenul. Este în firea umană să aștepte, să fie în așteptarea acestui Bine, să poposească, să adaste, să se rănduiască pe potriva acestui Bine. Tragicomedia vine de la gândurile și faptele ce marchează și umplu acest teritoriu al așteptării și care sunt de un derizoriu colorat și nu negru, cum ar fi fost la un Eminescu. Existența umană între naștere și așteptare e demnă de luat în răs, dar asta la un mod cuminte al lucrurilor. Există cuminenie în acest răs, și bunătate nescindată.

La finalul așteptării, când toți pasagerii se imbarcă și trenul a plecat, rămân pe peron numai Dumnezeu și Adam pe Pământ. Începe o nouă generație. Lumea veche s-a sfârșit. Oamenii vechi sunt deja în Paradis cu toții iar opera teatrului lumii rămâne o operă deschisă.

Acesta este mesajul – să întrevădem ceva și după plictiseala ajungerii omului în Paradis, să vedem dincolo de acest destin al omenirii – ce poate fi dincolo...

Dincolo e singur Adam cu Dumnezeu, adică Începutul absolut. Nu știm ce vor face... Cert rămâne doar faptul că cei ce pierd trenul, cum o face Adam (personajul are alt nume dar nu contează), se reîntorc la condiția de dinainte de cădere și se reîntâlnesc cu Dumnezeu...

De aceea credem că Flavius a coborât din trenul care îi ducea pe oameni „înspre nicăieri” și a rămas pe Pământ alături de Dumnezeu, refăcându-și condiția adamică inițială.

Iertări succesive

Alexandru JURCAN

După câteva eșecuri în meserii fără câștig palpabil, Pavel Negru a decis urgent o schimbare de macaz. A devenit vegan convins - gata ouă, carne, lapte, brânză! – plus că a făcut un curs special de discursuri funebre. Era invitat de onoare la înmormântări de lux, unde discursurile trebuiau să provoace sentimente accentuate, chiar misterioase. Pavel devenise expert, mai ales la partea cu iertările:

- Își cere iertare de la soția dărâmată de durere, pentru că a frustrat-o de posibile călătorii, că nu a fost la înălțimea...

Avea tot mai multe cereri, iar energia lui scădea vizibil. Expresia verbală se tocea, încremenea în monotonie, iar formulele se repetau plicticos. A început să bea alcool, să aibă mai multă forță în exprimare. S-a întâmplat, însă, gafa supremă, când s-a adresat unei

soții îndurerate, după ce băuse două sticle de vin:

- Iartă-mă, nevastă dragă, știu că te-am sacrificat mereu. Acum, aici, de la înălțimea acestui penibil catafalc, mărturisesc că am fost un curvar notoriu. Te-am înșelat cu toate prietenele tale, care plâng aici lângă tine. De ce am făcut-o? Pentru că erai posesivă, idioată, incultă, jalnică...

- Afarăăă! - a răcnit soția mortului. Te dau în judecată, discursomanule! Discursoare ce ești! Discăcatule!!

L-au luat cu forța și l-au aruncat în primul șanț întâlnit pe drum. Pavel a simțit o durere acută în piept. În gând, i-a iertat pe toți, mai ales pe sine însuși. Se auzeau clopotele plângând, iar cortegiul funerar a pornit spre groapă. Curtea mortului a rămas pustie. Pavel s-a ridicat cu greu și a intrat în casa durerii, aruncându-se obosit pe primul pat întâlnit în cale.

Poesis sub semnul 25

Alice Valeria MICU

Cunoscuta revistă sătmăreană **Poesis** a aniversat, alături de prieteni timp de două zile, în 9 și 10 mai, 25 de ani de existență. Au fost alături scriitori importanți din România, Ungaria, Serbia și Ucraina, Nora Iuga, Ion Mureșan, Adam Puslojic, Radomir Andric, Jeremija Lazarević (Serbia), Varujan Vosganian, Mircea Muthu, Nicolae Oprea, Ion Tomescu, Vasile Tărășeanu (Republica Moldova), Al. Cistelean, Aurel Pantea, Viorel Mureșan, Daniel Săuca, Iuri Pavlis (Ucraina), Iulian Boldea, Mircea Bârsilă, Aurel Maria Baros, Ioan Matiuț, Traian Ștef, Lucian Alexiu, Gellu Dorian, Nicolae Corlat, Daniel Corbu, Adrian Alui Gheorghe, Olimpiu Nușfelean, Adam Sorkin (S.U.A), Nancy Sorkin (S.U.A), Adriana Weimer, Beke Mihaly Andras (Ungaria), Liubita Raichici, Zsile Gabor (Ungaria), Angela Baci, Nicolae Băciuț, Alice Valeria Micu, Sandrino Gavriloaia, cărora li s-au alăturat echipa TVR Internațional.

Evenimentul a debutat la Casa de Cultura a Sindicatelor din Satu Mare cu rememorarea celor 25 de scriitori sătmăreni decedați, urmată de mesajele oficialităților, reprezentanți ai administrației locale și de decernarea a nu mai puțin de 44 de medalii jubiliare „Poesis – 25 de ani”, scriitorilor Nora Iuga, Varujan Vosganian, Mircea Muthu, Ion Tomescu, Ion Mureșan, Vasile Tărășeanu, Traian Ștef, Adam Szorkin din SUA, Beke Mihaly Andras din Ungaria, Adam Puslojic din Serbia, Al. Cistelean, Daniel Corbu, Gellu Dorian, Dumitru Aug. Doman, Viorel Mureșan, Gavril Ardelean, Aurel Maria Baros, Adrian Alui Gheorghe, Nicolae Oprea, Mircea Bârsilă, Ioan Matiuț, Traian Ștef, Lucian Alexiu, Redacția „Convorbiri Literare”, Olimpiu Nușfelean, Daniel Săuca, Sandrino Gavriloaia, Nicolae Băciuț, Liubita Raichici, Iuri Pavlis. Tot cu această ocazie, scriitorul Varujan Vosganian a oferit o diplomă de excelență conducerii revistei „Poesis” din parteaUSR. O parte din medalii au fost decernate la Satu Mare, iar celelalte la Carei, în splendidul castel Caroly, gazdă primitoare și rafinată, ce a îmbrăcat o haină nouă și elegantă, recâștigându-și strălucirea și maiestruozitatea de altă dată.

Tot la Casa de Cultură a Sindicatelor din Satu Mare a avut loc un colocviu cu tema: „Posteritatea poeziei lui Lucian Blaga” susținut de Mircea Muthu și Al. Cistelean, prima zi coincidând cu aniversarea nașterii poetului transilvănean Lucian Blaga.

Castelul Karolyi din Carei a fost martorul unei serii speciale de poezie, prefigurate de recitalul extraordinar susținut de „Trio Consonantia”, condus de Conf.

Univ. Dr. Rudolf Fatyol. Alte medalii au fost oferite participanților, alternate cu recitaluri de poezie susținute de invitați. Pe podiumul poetic s-au aflat: Adam Puslojic, Nora Iuga, Aurel Pantea, Ioan Matiuț, Aurel Maria Baros, Vasile Tărășeanu, Dumitru Aug. Doman, Angela Baci, Gellu Dorian, Adrian Alui Gheorghe, Alexandru Ovidiu Vintilă, Daniel Săuca, Radomir Andrici, Eremia Lazarovici, Alice Valeria Micu, Adriana Weimer, Olimpiu Nușfelean, Mircea Bârsilă, Iuri Pavlis ș.a. Seara s-a încheiat cu un regal de muzică veche, grație ansamblului „Carmina Renascentia” de la Centrul Cultural din Carei.

Premiile „Frontiera Poesis-2014”:

* Opera Omnia – Radomir Andric (poet, președinte Uniunea Scriitorilor din Serbia) și poetul Nicholas Cattanoy

* Marele Premiu Frontiera „Poesis”: pentru critică literară – Al. Cistelean

* Premiul pentru poezie: Aurel Pantea

* Premiul pentru critică literară: Iulian Boldea

* Cartea Anului: Daniel Corbu (*Rostirea postmodernă. Generația poetică '80 în literatura română*)

Muzeul Țării Oașului din Negrești Oaș a fost gazda celei de a doua zi a sărbătorii poeziei, prilej cu care ne-am bucurat cu toții de frumusețea locurilor și bogăția etnografică, dar cel mai mult de prietenie, pentru că magia **Poesis** își răspândește efectul de fiecare dată când inegalabilul nostru George Vulturescu reușește să organizeze așteptatele Zile ale revistei, care a devenit o emblema prețioasă a nordului literar românesc.

Datorăm frumoasele amintiri de la Satu Mare, Carei și Negrești Oaș efortului depus de George Vulturescu și întreaga echipă redacțională, alături de sponsorii generoși, Primăria Municipiului Satu Mare, Consiliul Județean Satu Mare, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad – Filiala Satu Mare, Casa de Cultura a Sindicatelor Satu Mare, Primăria Carei, Primăria Tășnad, Primăria Negrești, Primăria Supur, Primaria Bogdand Muzeul „Țării Oașului” Negrești – Oaș, Silviu Zetea, Ioana Bran, Tipografia Someșul Satu Mare, Tipografia Tipocar – Ionel Mateuța, ziarul Informația Zilei, George Terziu, – Aurel Bojan, Ionel Cuibus, Radu Iancu, directorii Caselor de Cultura ale Sindicatelor din: Arad, Călan, Bistrița, Mediaș, Câmpulung Moldovenesc, Constanța, Craiova, Galați și Asociația Națională a Caselor de Cultură ale Sindicatelor din România.

Malaxorul de iunie

■ Uniunea Scriitorilor din România - Filiala Cluj (Premii pentru cărți apărute în 2013)

Juriul Filialei Cluj a UR: Ion Simuț, președinte, Diana Adamek, Corin Braga, Constantina Raveca Buleu, Ion Cristofor, Dávid Gyula și Karácsonyi Zsolt, membri.

Nominalizări poezie: Nicolae Avram, Oana Boc, Mariana Bojan, Ion Cocora, Martha Izsak, Ștefan Manasia, Marcel Mureșeanu, László Noémi, Adrian Popescu, Alexandru Sfârlea, George Vultur, Andrei Zanca

PREMII POEZIE:

Premiul Lucian Blaga – pentru Poezie – Adrian Popescu, Costumul negru

Premiul I. Negoitescu – pentru Poezie – Andrei Zanca, Insula orelor

Premiul Octavian Goga – pentru Poezie – Nicolae Avram, All Death Jazz

Premiul A.E. Baconsky – pentru Poezie – Ștefan Manasia, Bonobo sau cucerirea spațiului

Premiul Dsida Jenő – pentru Poezie – László Noémi: Föld (Pământ).

Premiul Al Căprariu – (oferit de Remus Pop) – Oana Boc, Scara

Nominalizări proză: Ruxandra Cesereanu, Mihai Dragolea, Mariana Gorczyca, Vasile Igna, Alexandru Jurcan, Dora Pavel, Ovidiu Pecican, Radu Țuculescu

PREMII PROZĂ:

Premiul Liviu Rebreanu – pentru Proză – Vasile Igna, Camera obscură

Premiul Pavel Dan – pentru Proză – Ruxandra Cesereanu, Un singur cer deasupra lor

Premiul Ion Agârbiceanu – pentru Proză – Dora Pavel, Do not cross

Premiul Negoită Irimie – (oferit de Remus Pop) – Mariana Gorczyca, Parcurs

Nominalizări critică și istorie

literară, eseu, publicistică: Balázs Imre József, Ștefan Borbély, Vasile Sebastian Dâncu, Vasile Gogea, Mihai Goțiu, Ioan Milea, Andrei Moldovan, Ion Mureșan, Ion Pop, Ioan Pop-Curșeu, Mircea Popa, Ilie Rad, Aurel Rău, Ion Taloș

PREMII CRITICĂ, ISTORIE LITERARĂ, ESEU, PUBLICISTICĂ:

Premiul Mircea Zăciu – pentru Critică și ist. literară – Mircea Popa, Ion Agârbiceanu

Premiul Ioana Em. Petrescu – pentru Esu – Ion Taloș, Omul și leul

Premiul Adrian Marino – pentru Esu – Ștefan Borbély, Civilizații de sticlă

Premiul Kacsó Sándor – pentru Esu – Balázs Imre József: Hadikórház a város szélén (Spital militar la marginea orașului).

Premiul Liviu Petrescu – pentru Publicistică – Ilie Rad, Convorbiri cu Ion Brad

Premiul Petru Poantă – pentru Publicistică – Ion Mureșan, Oglin-da aburită

Premiul I.D. Sârbu pentru Publicistică (oferit de Remus Pop) – M. Goțiu, Afacerea Roșia montană

Nominalizări DEBUT: Dinu Bălan, Elena Butușină, Anca Goja, Li-ana Mânzat,

PREMII DEBUT:

Premiul Mongolu – pentru Debut – Dinu Bălan, Petru Popescu

Nominalizări traduceri: Letiția Ilea, Ioan Mușlea, Ion Pop și Ioan Pop-Curșeu, Ioana Sasu-Bolba,

PREMII TRADUCERI:

Premiul Teodor Boșca – Traduceri – Ioan Mușlea, Poeții revistei Echinox. Pagini germane

Premiul Eta Boeriu pentru Traduceri – Ion Pop și Ioan Pop-Curșeu, B. Fondane, Opere XIV. Baudelaire și experiența abisului

Se mai acordă:

Premiul N. Drăganu, Premiul Primarului – Viața literară la Cluj (Irina Petraș coord.).

Premiul INTERART – (oferit de Remus Pop) – Doina Petrulescu Anton, Hei, copii, vă salut din Euforia... (ilustrații Teodora Gogea)

Diplome de excelență pentru cărți dedicate Clujului:

Petru Poantă, Clujul interbelic: Anatomia unui miracol (post mortem)

Horia Bădescu, Clujul poezilor (antologie)

Editura Eikon pentru excelență în editarea cărților dedicate Clujului

SPONSORI: Primăria și Consiliul Local al Municipiului Cluj-Napoca și omul de afaceri Remus „Mongolu” Pop

■ „Monografia familiei Coposu”, carte scrisă de Marin Pop și apărută la Editura Caiete Silvane, a fost lansată marți, 6 mai a.c., în Aula Magna a Seminarului Greco-Catolic Sf. Trei Ierarhi din Oradea, în cadrul unei lansări de carte organizată de Episcopia Română Unită cu Roma, Greco-Catolică, Oradea și Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Teologie Greco-Catolică, Departamentul Oradea.

„Monografia familiei Coposu” a fost prezentată de autor, dr. Marin Pop (cu acest prilej a prezentat și o scurtă istorie, în imagini, a familiei Seniorului), de prof. univ. dr. Mihai Drecin și de Daniel Săuca, directorul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, coordonatorul Editurii Caiete Silvane. În

aceiași cadru s-au lansat cărți dedicate episcopului Iuliu Hirțea, cărți prezentate de prof. univ. dr. Blaga Mihoc și de criticul și poetul Ioan Moldovan.

■ În sala festivă a Școlii „Corneliu Coposu” din Zalău s-a desfășurat luni 26 mai 2014, **lansarea suplimentului revistei „Caiete Silvane” dedicat Centenarului Coposu**, supliment apărut cu sprijinul financiar al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Tot cu acest prilej, cercetătorul științific dr. Marin Pop a susținut o conferință despre Corneliu Coposu (20 mai 1914, Bobota, jud. Sălaj - 11 noiembrie 1995, București), patronul spiritual al școlii menționate. Revista „Caiete Silvane” apare lunar editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Primăriei și a Consiliului Local al municipiului Zalău. În 2014 au apărut suplimente ale revistei „Caiete Silvane” dedicate personalităților comunei Surduc, sculptorului Fadrusz János și Centenarului Corneliu Coposu.

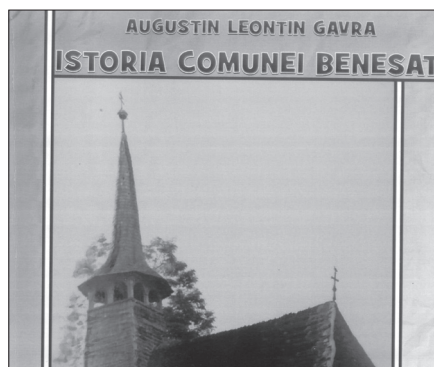
■ **A apărut un nou număr, I/2014, al revistei trimestriale de cultură în limba maghiară „Hepehupa”,** revistă editată de Color Print (director Major István), cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, UDMR Sălaj și al Fundației „Communitas” și condusă de publicistul Fejér László.

Numărul este ilustrat cu lucrări ale pictorului Csanik Ferenc din expoziția găzduită recent de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj cu ocazia Festivalului „Primăvara Poeziei”. Tot legat de acest festival în „Hepehupa” sunt poemele semnate de Borzási Johanna, Devecseri Zoltán, Halmosi Sándor, Daniel Hoblea (trad. Simone Györfi), Király Farkas, Lakatos Mihály, Molnár Andrea, Daniel Săuca (trad. S.G.), Simonfi István și Szűk Balász. Mai semnează Pálffy Tamás Szabolcs, Pap István, Lakó Hegyi Éva, Kiss Lehel și Zsigmond Attila. Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituție a Consiliului Județean Sălaj, susține financiar apariția revistei lunare de cultură în limba română „Caiete Silvane” (sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Primăriei și a Consiliului Local al municipiului Zalău) și a revistei trimestriale de cultură în limba maghiară „Hepehupa”.

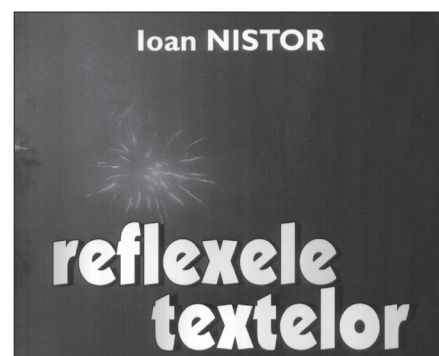
(D.S.)

■ **Augustin Leontin Gavra, Istoria comunei Benesat**, Ed. Edu, Târgu Mureș, 2014.

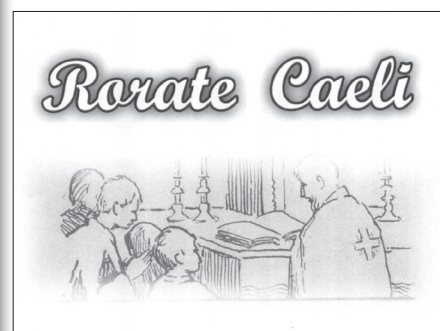
Din *Prefață*: „(...) credem că lucrarea de față reprezintă un câștig pentru istoriografia sălăjeană. Ea este adresată nu numai publicului de specialitate, ci tuturor celor care doresc să afle informații despre bogata istorie a comunei Benesat” (Marin Pop). Ciprian Năprădean, directorul editurii Edu, e de părere că: „Pentru locuitorii comunei, lectura acestei cărți este esențială”. Autorul a mai publicat volumul *Istoria parohiei Motiș*, apărut la editura *Caiete Silvane* (Zalău, 2013).

■ **Ioan Nistor, Reflexele textelor – note de lectură**, Ed. Citadela, Satu Mare, 2013.

Cartea cuprinde 21 de cronici literare și se încheie cu „Mirajul textelor – o privire de la firul... literei (tăieturi din niște file de jurnal)”, unde autorul mărturisește că nu a scris pentru autorii volumelor: „Ei își cunosc volumele. Mă adresez cititorilor acestora. Demers făcut cu convingerea că, în spațiul pe care-l invoc, există multe voci care pot oricând prilejui apariția unor foarte bune cărți de critică literară”.

■ **Episcop Iuliu Hirțea, Rorate, Caeli**, Ed. Universității din Oradea, 2014.

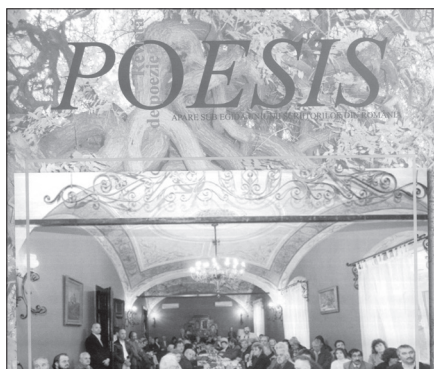
E vorba de un volum postum de versuri religioase, redactat în anii '70, autorul trecând la cele veșnice în 1978. „*Rorate, Caeli...* este, mai degrabă, o carte de învățătură religioasă și de rugăciune a inimii, cu finalitate morală și cu finalizare într-o deltă comunională a iubirii creștine. Versuirea textelor, a oricăruia din cuprinsul rotunjit de autor, îndeamnă parcă la rostirea prin cântec a lor”, scrie Ioan Moldovan în prefața intitulată „Iuliu Hirțea și scrisul ca misiune sacramentală”.

■ **Gazeta învățătorilor, nr. 8, ianuarie-iunie 2014.**

Publicație editată de Asociația Învățătorilor Sălăjeni, din *Cuprinsul* căreia spicuim: Teodor Sărăcuț-Comănescu – „Drumul de la vorbe la fapte” (editorial); Florica Sabou – „Amenajarea spațiului educațional la clasa pregătitoare”; Iuliana-Diana Micle – „Stilurile didactice”; Adriana-Otilia Șut – „Utilizarea softurilor educaționale în actul de predare la nivelul învățământului primar”; Maria Holhoș – „Valențele formative ale activităților de tip interdisciplinar”; Claudia-Crina Șortan – „Școlarizarea copiilor de șase ani. Aspecte psihopedagogice”...

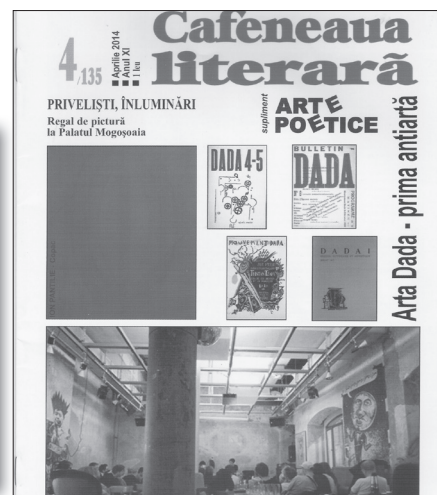
■ **Poesis, Anul XXV, Nr. 4-5 (280), 2014.**

Un număr aniversar al ilustrei reviste sătmărene, editat cu prilejul *Zilelor culturale „Poesis” – 25 de ani*, organizate în perioada 8-10 mai 2014. După textul de deschidere al directorului și fondatorului revistei, George Vulturcu, intitulat „Jurnal de provincie. După 10 ani... 25 de ani..”, urmează o Arhivă foto, sub genericul „Cei plecați dintre noi..”, cu scriitori publicați sau premiați de revista „Poesis”, respectiv: Mihai Ursachi (1941-2004), Teohar Mihadaș (1918-1996), Mircea Zăciu (1928-2000), Ștefan Aug. Doinaș (1922-2002), Ștefan Băciu (1918-1993), Romul Munteanu (1926-2011), Marin Mincu (1944-2009), Cezar Ivănescu (1941-2008), Geo Dumitrescu (1920-2004), Emil Manu (1922-2005), Ion Flora (1950-2005), Laurențiu Ulici (1943-2000), Cezar Baltag (1939-1997), Alexandru Lungu (1924-2008), Petre Stoica (1931-2009), Grigore Vieru (1931-2009), Nae Antonescu (1921-2008), Radu Enescu (1925-1994), Gheroghe Bulgăr (1920-2002), Ion Baias (1950-2005), Andrei Bodiu (1965-2014). **La mulți ani, Poesis!**

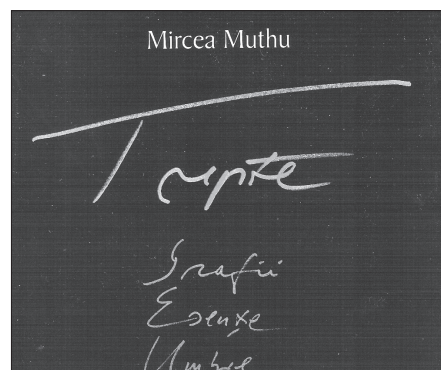
(D.H.)

■ Numărul 4/ 2014 al revistei piteștene *Cafeneaua literară* este cochilia translucidă protejând suplimentul *Arte poetice*, inițiat și,

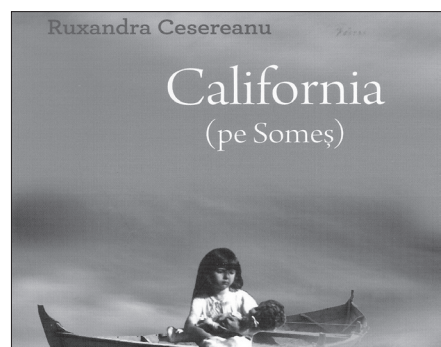
iată, întreținut de către directorul revistei, prestigios poet și eselist, Virgil Diaconu. Numărul 2 al acestui supliment propune cititorului, sub genericul „Arta DADA – prima antiartă”, o rememorare a fenomenului artistic european care a bulversat mai cu seamă lumea literară în partea a doua a celui de-al doilea deceniu al secolului XX, ca să mă exprim cvasi-dadaist. În dreapta și stânga acestui supliment, Daniel Corbu semnează eseu „Poezie și libertate”, Gheorghe Grigurcu supune judecății infailibile a domniei-sale cartea lui Constantin Călin *Provinciale. Fragmentarium 1975-1989*, Adrian Dinu Rachieru realizează profilul poetului Ion Horea, iar Ștefan Ion Ghilimescu propune, la rubrica deja cunoscută, *Cabinetul de stampe*, o viziune asupra iradierilor operei lui Anton Holban („Între fascinația erotismului *Jocurilor Daniei* și modelul marital eliadesco”), în timp ce Liviu Antonesei își oferă colaborarea cu prezentarea amplă a cărții lui Ioan Vieru, *Locuri prin care trece frontiera misterului*. Cum ne-am obișnuit, în celelalte pagini întâlnim semnaturile lui Adrian Simeanu și a Denisei Popescu. Paginile 6 și 7 conțin poeme ale câștigătorilor Concursului național de poezie de dragoste *Leoaică tânără, iubirea...*, ediția a XIV-a.

■ Roadele anului editorial 2014 ale Editurii Eikon, din Cluj-Napoca, sunt evidente și în cele două

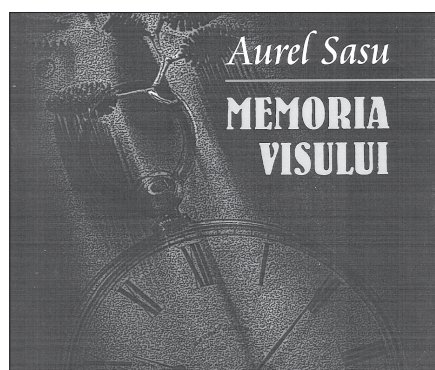
cărți semnate de prestigiosul scriitor (istoric și critic literar, estetician, eseist, poet), prof. univ.dr. **Mircea Muthu**. În condiții editoriale superioare tehnicilor uzuale, au apărut primul volum al unei trilogii, conform declarației autorului, cu titlul **Repere culturale transilvane**, precum și o antologie poetică de autor, **Trepțe, Grafii, Esențe, Umbre**. Această a doua carte este dedicată inspirat-nostalgic soției poetului, nu de mult plecată spre cealaltă parte a vieții: „Pentru Mariana alunecând în uitare”. Ilustrațiile din antologie sunt datorate cunoscutului pictor grafician Călin Stegorean, actualul director al Muzeului de Artă din Cluj-Napoca.

■ *California (pe Someș)*, titlul recentei cărți de poeme, apărută la Editura Charmides din Bistrița, purtând semnătura extrem de talentatei universitare clujene, originală prozatoare și eseistă, **Ruxandra Cesereanu**, poetă de mare altitudine literară, evidentă în originalitatea îmbinării expresiei academice cu eșantioane ale vocabularului de largă comprehensiune,

joc al exprimării livești alternând cu inspirația spontană și prolifică, mișcându-se, când grațios, când agresiv, prin hățușul paremiologiei populare sentențioase și aforismul de sorginte cultă. Substanța conținutului, în cazul de față are la bază alternarea formală între memoria-listică și poezia de un lirism original/inovativ pur. (vezi cronică d-nei C.Ardelean din pp. 7-8 ale prezentului număr)

■ Edituri prestigioase au optat definitiv, se pare, pentru copertele cu manșetă, sau rever (?).

La Editura Eikon a apărut în 2013, de pildă, în această formulă, *Memoria visului*, cartea profesorului universitar dr. **Aurel Sasu**, cercetător științific în cadrul Academiei Române, filiala Cluj-Napoca. În mod cert – o importantă și exhaustivă colecție de poeme în proză în care este resuscitată tema romantică a visului și repusă în circulație după delicate operații de transplant lexical pe fondul unor căutări inspirate de o bogată și prolifică imaginație negreșit poetică, care poate crea efecte halucinogene celui abandonat lecturii incitante.

■ „*Radu Țuculescu scrie o proză inconformistă, incomodă, incisivă, ambițioasă prin tendința ei de a depăși o critică socială conjuncturală, vizînd defecte umane și carențe intelectuale permanente, între care prostia, îngîmfarea, egoismul, cupiditatea, cabotinismul, mirajul puterii nu au odihnă și astîmpăr în nici o epocă istorică*”. Sunt cuvintele criticului și istoricului literar Ion Simuț.

Cele „șapte povestiri” asamblate sub titlul *Scorpionul galben*, sunt o dovadă a spuselor criticului orădean, dar și o probă a revenirii prozatorului și dramaturgului european **Radu Țuculescu**, artist complet, din timp în timp la stilul tradițional al prozei realiste în formulă postmodernă. Cartea a fost publicată la Editura Charmides, în anul 2013.

■ Știm foarte bine că „a povesti” este sinonim cu „a nara”, sau cu „a relata”.

Acest mijloc, mai mult sau mai puțin artistic, deși ține de arta literară, ar trebui să distingă, conform teoriei literare tradiționale, frontierele dintre genurile și speciile beletristicii. Ceea ce nu mai convine generațiilor de

autori postmoderni. Se întâmplă, însă, că unii scriitori ignoră deliberat inovațiile formale și își montează pietrele prețioase în material tradițional, îmbinând ficțiunea cu realitatea în manieră strict personală vizând proporțiile, de altminteri idealul oricărui autor autentic. Așa se întâmplă și în Cartea semnată de **Monica Pillat, *Invitație la vis, Opt povești vindecătoare***, apărută la Editura Humanitas în primăvara acestui an. Lectura e captivantă, deci plăcută, relaxantă, îndemnând la meditație.

■ **Flux și reflux, Revistă magazin** a Liceului Teoretic „Gheorghe Șincai” din Zalău a făcut primii pași joi, 5 iunie 2014, în contextul temporal al unei acțiuni de lansare, așa cum foarte bine se obișnuiește cu fiecare nou născut în cultură.

Număr festiv, marcând aniversarea cei 45 de ani ai existenței acestui așezământ instructiv-educativ, colectivul de redacție și-a propus, așa cum reiese din editorialul de la pagina 5, să ducă mai departe o tradiție publicistică inițiată în urmă cu douăzeci și unu de ani, când funcționa și era cunoscut cu denumirea de Liceu Pedagogic. Coordonatori ai actualei reviste sunt prof.dr.Carmen Ardelean, prof.dr. Mihaele Opre, principalii artizani, precum și prof.dr.

Codin Ciurean, directorul liceului, care semnează un necesar *Cuvânt înainte*. În pagina rezervată colectivului de redacție sunt nominalizați, în continuarea celor trei coordonatori, nouă cadre didactice și patruzeci și șapte de elevi, adică toți acei care semnează materiale cuprinzând toate domeniile vieții liceului. Cele 85 de pagini includ, pe lângă editorial, rubrici tematice cum: *Ani de liceu, Dialogul generațiilor, Ethos, Profil, Veni vincit, Voluntar de profesie, Încotro, Lingua, Logos, Amor Artis, Semne de carte, Psyche, Aici Săla-jul*. Într-o inspirată tehnoredactare, revista este ilustrată cu fotografii și desene în culori ale elevilor liceului, puse la dispoziție de către doamna profesoară Edit Vári Váncza.. Inițiatorii și redactorii merită cu asupra de măsură mulțumiri, felicitări și o urare: Drum bun în ascensiune!

(V.T.)

„Luminile Codrului” – proiect cultural finanțat de AFCN în județele Sălaj, Maramureș și Satu Mare

A fost demarat proiectul „Luminile Codrului”, un proiect cultural finanțat de Administrația Fondului Cultural Național în județele Sălaj, Maramureș și Satu Mare, proiect implementat de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, în parteneriat cu Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș și Asociația de Dezvoltare „Pro Maja” din Bogdand, județul Satu Mare. Proiectul vizează zona etnografică denumită „Țara Codrului” care acoperă porțiuni din județele Sălaj, Satu Mare și Maramureș. Prima activitate specifică a proiectului presupune identificarea unor construcții cu o vechime mai mare de 80 de ani, care să aibă elemente de specificitate pentru zonă. Aceste clădiri vor fi supuse unor intervenții care vizează reparații minimale și igienizare. În fiecare județ va fi selectată câte o clădire, iar acestea vor găzdui câte un punct de prezentare cultural-turistică, fiind amenajate și ca puncte muzeale. A doua activitate importantă este realizarea unei cercetări de teren în cadrul căreia vor fi intervievați un număr de cel puțin 15 persoane. Interviuurile vizează aflarea de informații cu caracter etno-folcloric și istoric referitoare la arealul etnografic Țara Codrului. În timpul cercetării de teren vor fi identificate și obiecte cu o vechime mai mare de 80 de ani care pot prezenta interes etnografic sau istoric pentru zona vizată. În funcție de semnificația și starea de conservare a acestora, obiectele vor fi achiziționate și vor fi instalate în clădirile amenajate ca puncte de prezentare cultural-turistică. Aceste obiecte pot fi elemente de inventar gospodăresc, unelte, elemente de vestimentație, fotografii și altele asemenea.

Zalău, 26 mai 2014

Marian HOTCA

Dimineața

Tot (uni)versul
azi e vibrație de trandafir,
lumină de stele cernută
în frunze dumnezeiești
sub pasul molatic
al unei dimineți.

Cuvântul n-am unde să-l mai strecor
în unghere cu glasuri divine,
câci soarele cu raze străine
doarme întins peste toată grădina.

O rază își deschide
geana liliachie
și toată lumina zburdă
în trupul de smirnă
a rozelor feciorelnice,
topite în mănoase parfumuri.

Rugă

Păsări cu ciocul ca un psalm celest
ascund în inima mea
orbite concave de triluri divine;
secunda ce cutreieră grădinile
unite într-un atom ogurliu
grăbește lumina să țese
în viduri pivotante
aceleași parfumuri
cu dor ohabnic.

Mi-e ochiul îmbibat
în aripi de fluturi
și îmi înalț privirea
în nesfârșite pagode
de roze fumegând
a tămâie.

Armonie

Diminețile noastre vibrează
în temple de verdeță
adunând în roze solare
întreg universul râzând

cuvântul e greu
ca o libelulă
metalică ce scârțâie
o veșnicie în Totul divin

și din ape umbrite de lumină

răsar ciocuri diamantine
trezind la viață
parfumul
icoanei tale
ce emană tămâie

sânge hoinar
curge în lujeri de crin
scâldați în astralul parfum
e astăzi metaforă oglindită
în perle întunecate
de la atâta armonie
și cânt.

Mister de vară

Soarele e o margaretă
lipită de cer
cu aura miezoasă
a îmbolditoare tăceri.

Fascinația-mi aleargă
ca un ghepard
incoagulabil
între atâtea flori
ce zămislesc
ligamente liliachii
de lumină.

Unduirea verzuie a verii
înmoaie sub clapele timpului
cuvinte mântuite
în limite noduroase
de iactant mister.

Sunt trandafiri
ce fumegă fluvii de miresme
integrând în ochii mei
intonații fertile
cu insolubile reverii.

Și mă revărs îmblânzit
de aceeași lumină
în același parfum
plutind ca o frunză
pierdută într-un ecou
înlănțuit până-n eternitate.

Magnolie

Într-o floare de magnolie
văzduhul clocește
miresme astrale,
petale ca obrajii unui copil
se desfac emanând
seninul zilelor de vară.

Vântul se desface
în cascade de praf
amenințând strălucirea
să-și omoare versul
de borangic
țesut de păianjen.

Diana Corcan

Poem pentru
„Caiete Silvane”

și se vede pe față

uneori se sparg ploile în noi
și ce vânătoare de apă se stârnește în sânge
accident de aortă de venă sterilă
- doar țăranii cu seceta lor mai cunosc – au simțit
și aici în câmpie
și acolo în deșert unde se coagulează în sânge
nisipul
ei știu că rar plouă și atunci ce să uzi mai întâi?

în stepă cum stai
ajungi să ai un ritual – cu setea provocatoare
în gât
te tăvălești într-un pat cu pământ
imediat ce ai trecut în alt an – numeri rar
îți aplici un vaccin și adormi imediat

fără a cunoaște vreodată o vrabie
te întrebi de acolo din praf de acolo de jos
cum o să convingi o piele rănită că nu mai e apă
- că asta e! - să ierte un om pentru uscăciunea din el

uneori se întâmplă să fie o defecțiune pe drum
și se sparge un cheag

se produc inundații în sânge
și se vede pe față – ucis
un om care doarme
sau un om care plânge
(mai mult).